

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
«ЄВРОПЕЙСЬКА НАУКОВА ПЛАТФОРМА»

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ

НАУКА ТА ОСВІТА: КЛЮЧОВІ ПИТАННЯ СУЧАСНОСТІ

18 травня 2018 рік | м. Чернігів

ТОМ 10

ЗБІРНИК

НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ΛΟΓΟΣ

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
«ЄВРОПЕЙСЬКА НАУКОВА ПЛАТФОРМА»

ОО «ЕВРОПЕЙСКАЯ НАУЧНАЯ ПЛАТФОРМА» ♦ NGO «EUROPEAN SCIENTIFIC PLATFORM»

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ «ΛΟΓΟΣ»

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«НАУКА ТА ОСВІТА:
КЛЮЧОВІ ПИТАННЯ СУЧАСНОСТІ»**

18 ТРАВНЯ 2018 РІК

ТОМ 10

м. Чернігів

УДК 001(08)
ББК 72.4(4УКР)я 431
Н 34

Н 34 **Наука та освіта: ключові питання сучасності** [текст]: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 18 травня 2018 року у м. Чернігів: зб. наук. праць «ЛОГОС» / відп. за випуск Голденблат М.А. // ГО «Європейська наукова платформа». – Обухів: Друкарня «Друкарник» (ФОП Гуляєва В.М.), 2018. – Т.10. – с.128.

ISBN 987-617-71717-80-4

Викладено тези доповідей та статті учасників міжнародної науково-практичної конференції «Наука та освіта: ключові питання сучасності», яка відбулася у місті Чернігів, 18 травня 2018 року.

Збірник присвячено для студентів, аспірантів, докторантів, здобувачів, молодих фахівців, викладачів, науковців та інших зацікавлених осіб, а також для широкого кола читачів.

Бібліографічний опис матеріалів конференції представлено у Науковій електронній бібліотеці «Elibrary.ru».

Збірник включено до міжнародних наукометричних баз «РИНЦ» та «Google Академія».

УДК 001 (08)
ББК 72.4(4УКР)я 431

© Колектив авторів конференції, 2018
© Збірник наукових праць «ЛОГОС», 2018
© ГО «Європейська наукова платформа», 2018
ISBN 987-617-71717-80-4

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 6. ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

АНАЛІЗ КЛАСУ ПРОГРАМНИХ ПЛАТФОРМ ДЛЯ ПІДТРИМКИ ЕЛЕКТРОННИХ БІБЛІОТЕК ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ Новицька Т.Л.	7
ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ ПРИ ФОРМУВАННІ ІНШОМОВНОЇ ПРОДУКТИВНОЇ КОМПЕТЕННОСТІ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ Бобер А.А.	11
ВЛАСНИЙ ПОГЛЯД НА МОЖЛИВІСТЬ ФЕДЕРАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНИ Масалітіна В.С.	12
ДО ПРОБЛЕМ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА ХХІ СТОЛІТТЯ Сіваковська О.М.	17
ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ Піщікова К.А.	18
ПРОБЛЕМА СТУДЕНТСЬКОЇ МІГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ДО ІНОЗЕМНИХ ВНЗ (НА ПРИКЛАДІ ФІНЛЯНДІЇ) Боднар Т.О.	20
СТВОРЕННЯ РЕФЛЕКСИВНОГО СЕРЕДОВИЩА ПІД ЧАС ЛЕКЦІЙ З ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ Калініна І.М.	28
УПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ У ПЕДАГОГІЦІ – АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ Таран О.Ю.	34

СЕКЦІЯ 7. ПСИХОЛОГІЧНІ ТА СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ УМОВ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ОСОБИСТІСНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВНУТРІШНЬО-ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ Кіжло А.В.	37
КЛІНІКО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПІЗНАВАЛЬНОЇ СФЕРИ: ВІДЧУТТЯ ЯК ПРОЦЕС ВІДОБРАЖЕННЯ ЯВИЩ Грик О.К., Горбач А.С.	45

КОНСУЛЬТАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА НА ТЕЛЕФОНІ ДОВІРИ Клименко Т.А.	51
---	----

МОТИВАЦІЯ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВНЗ СТУДЕНТАМИ, БАЗОВА ПІДГОТОВКА ЯКИХ ВІДПОВІДАЄ РІВНЯМ ELEMENTARY (A1 – A2) ЧИ PRE-INTERMEDIATE (A2 – B1) Чикалова М. М., Горпинченко О.М.	57
--	----

ОСНОВНІ ПСИХІЧНІ РОЗЛАДИ УЧАСНИКІВ АТО Горбач А.С.	60
--	----

«ПОРТРЕТ» ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ Латанська Н.С.	63
---	----

ПСИХОЛОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ДЕПРЕСИВНИХ СТАНІВ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ Довгалюк Т.А., Горбач А.С.	65
--	----

ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТИПІВ ЛЮДИНИ ЗА КРИТЕРІЄМ СТАВЛЕННЯ ДО ГРОШЕЙ Покинсьборода А.О.	71
--	----

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МЕНЕДЖЕРА Поліщук О.С.	77
--	----

РОЗВИТОК НЕВРОТИЧНОЇ СИМПТОМАТИКИ ЗАЛЕЖНО ВІД НАЯВНОСТІ ІНТРОЕКТОВАНИХ СЦЕНАРНИХ ЗАБОРОН Ортинська К.В.	81
---	----

СИНДРОМ ХРОНІЧНОЇ ВТОМИ: ПСИХОЛОГІЧНІ СКЛАДОВІ ТА ДІАГНОСТИКА Ортинська К.В.	87
--	----

СЕКЦІЯ 8.

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ТА ЕКОЛОГІЯ

THEORETICAL APPROACHES FOR UNDERSTANDING OF THE ESSENCE OF THE ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM OF GUARANTEE OF ENVIRONMENTAL SECURITY Poidin P.	91
---	----

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ І РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ВОДНИХ РЕСУРСІВ ПРИ МИТТІ АВТОМОБІЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ

Горова О.О. 94

ОЗДОРОВЛЕННЯ ТА ВІДПОЧИНОК ДІТЕЙ В УКРАЇНІ ЯК ОБ'ЄКТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Машлій Г.Б. 96

РЕАЛІЗАЦІЯ АНТИКРИЗОВОГО РОЗВИТКУ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

Ортіна Г.В. 98

СЕКЦІЯ 9. ІСТОРИЧНІ НАУКИ

ВСТАНОВЛЕННЯ РЕЖИМУ «САНАЦІЇ» У ПОЛЬЩІ У КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ СТОСОВНО СЛОВ'ЯНСЬКИХ МЕНШИН

Чернуха О.В. 100

ДЕЯКІ АСПЕКТИ В ПИТАННЯХ ПРОТИДІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ ПРОТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Яковлев І.В. 102

КАТИ І ЖЕРТВИ:

АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ГОЛОДОМОРУ 1932 – 1933 РОКІВ

Бондарчук Я.В. 104

ПРАВОВІ ТА СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПОГЛЯДИ МИКОЛИ КОСТОМАРОВА

Казанак М.В. 108

СТАНОВИЩЕ ЖІНКИ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ ВІДПОВІДНО ДО «РУСЬКОЇ ПРАВДИ» ТА СТАТУТУ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Гладка Ю.Ю. 111

СЕКЦІЯ 10. ХІМІЧНІ НАУКИ

СПЕКТРОФОТОМЕТРИЧНЕ ВИЗНАЧЕННЯ РЯДУ ІОНІВ МЕТАЛІВ У ВИГЛЯДІ ІОННОГО АСОЦІАТУ ЙОДИДНОГО КОМПЛЕКСУ З АСТРАФЛОКСИНОМ

Мойсейченко С.В., Гординська В.С. 114

СЕКЦІЯ 11. ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

МАТЕМАТИЧНЕ ТА КОМП'ЮТЕНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ФІЗИКО-МЕХАНІЧНИХ ПОЛІВ ДВОВИМІРНИМИ СПЛАЙНАМИ

Науково-дослідна група:

Дьомічев К.Е., Стеблянко П.О., Коваленко О.І. 117

СЕКЦІЯ 12. ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ

ГІС-ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ФУНДАМЕНТ У ЗЕМЛЕУСТРОЇ ТА ЗЕМЕЛЬНОМУ КАДАСТРІ

Голошва О.І. 121

ПРИРОДНО-СІЛЬКОГОСПОДАРСЬКЕ РАЙОНУВАННЯ ЗЕМЕЛЬ ЯК БАЗИС ОЦІНКИ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Голошва О.І. 122

СТАТИСТИЧНА ОБРОБКА ДАНИХ МАКСИМАЛЬНОГО СТОКУ ДОЩОВИХ ПАВОДКІВ ТЕПЛОГО ПЕРІОДУ РОКУ В БАСЕЙНІ РІЧКИ СІВЕРСЬКИЙ ДІНЕЦЬ

Риженко Є.О. 124

СЕКЦІЯ 6. ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

АНАЛІЗ КЛАСУ ПРОГРАМНИХ ПЛАТФОРМ ДЛЯ ПІДТРИМКИ ЕЛЕКТРОННИХ БІБЛІОТЕК ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ

Новицька Тетяна Леонідівна

*Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН
Україна*

Електронні бібліотеки охоплюють значну кількість інформаційних ресурсів з різних галузей науки, освіти, мистецтва та інших сфер діяльності людини. Використання ЕБ збільшує доступ до результатів досліджень, розширює типи збережуваних документів, таких як мультимедіа, презентації, аудіо, відео інформації ..., поліпшує метод оптимізації робочого процесу науковців та науково-педагогічних працівників. Автори, які зберігають свої наукові праці в ЕБ, можуть легко завантажувати ресурси у сховища ЕБ, демонструвати і відстежувати вплив результатів своїх досліджень завдяки потужній функціональності системи ЕБ. Система ЕБ передбачає інтеграцію додаткового програмного забезпечення, зв'язана з різними системами підтримки інформаційно-дослідної, інформаційно-аналітичної діяльності дослідників, сприяє розвитку співробітництва розподілених наукових спільнот тощо.

Отже, ЕБ є складними мережевими системами, що як правило, є відкритими, надійними, довготривалими, міждисциплінарними сховищами даних. Сумісна платформа контенту ЕБ забезпечує основу для всього життєвого циклу різноманітної інформації, для спільних глобальних досліджень та освіти.

Розглянемо програмні платформи ЕБ, що найбільше використовуються у світі для науково-освітніх цілей. За даними Довідника з репозиторіїв відкритого доступу (Directory of Open Access Repositories - OpenDOAR) [1] найпопулярнішими програмними платформами сховищ відкритого доступу є DSpace та EPrints (Рис. 1).

Станом на початок квітня 2018 року 43.8 % репозитаріїв використовують систему DSpace, 13.4 % використовують систему EPrints, 7.8 % репозитаріїв використовують невідомі системи, 4.7 % використовують систему Digital Commons, 2.8 % використовують WEKO та 27.5 % використовують інші системи і позначені на круговій діаграмі як «Другое». Отже, найпопулярнішими програмними забезпеченнями сховищ відкритого доступу у світі є DSpace та EPrints.

OpenDOAR

Usage of Open Access Repository Software - Worldwide

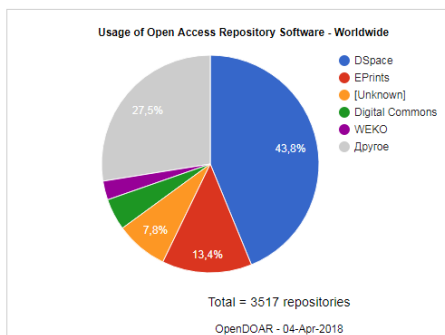

Рис. 1 Використання програмного забезпечення сховища відкритого доступу - у всьому світі

В Україні станом на початок квітня 2018 року лідерами з використання електронними бібліотеками є також автоматизовані системи DSpace та EPrints (Рис. 2).

OpenDOAR

Usage of Open Access Repository Software - Ukraine

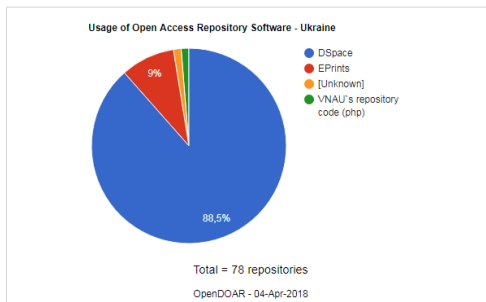

Рис. 2 Використання програмного забезпечення сховища відкритого доступу – Україна

Станом на початок квітня 2018 року 88.5 % репозитаріїв використовують систему DSpace, 9 % використовують систему EPrints.

За даними реєстру OpenDoar станом на 2014 рік було понад 100 одиниць платформ для організації електронних бібліотек [2], а станом на початок 2018 року таких платформ вже майже 200 [1]. Відбувається збільшення кількості організації ЕБ ще й за рахунок інтеграції ЕБ з науковими

установами, закладами вищої освіти, бібліотеками тощо, про що свідчать статистичні дані реєстру OpenDoar.

Розглянемо приклади найпопулярніших платформ, на яких побудовано ЕБ, що впроваджені найбільше за даними реєстру OpenDoar (табл. 1).

Таблиця 1

Приклади найпопулярніших платформ, на яких побудовано ЕБ, що впроваджені найбільше за даними реєстру OpenDoar

Системи	К-ть впроваджень станом на 2014 рік [2]	К-ть впроваджень станом на 2018 рік	Приклад архіву з використанням даного програмного продукту	Кількість записів у архіві з використанням даного програмно-го продукту станом на 2014 рік [2]	Кількість записів у архіві з використанням даного програмно-го продукту станом на 2018 рік	Приклад архіву з використанням даного програмного продукту, в якому зберігається найбільша кількість записів станом на 2018 рік
Dspace	1161	1545	Бібліотека Кембриджського університету (http://www.dspace.cam.ac.uk)	193804	222864	Utrecht University Repository (1693032 ресурсів) https://dspace.library.uu.nl/
Eprints	379	470	Індійська Академія наук (http://repository.ias.ac.in/index.html)	92070	104724	UCL Discovery (335202 ресурсів) http://discovery.ucl.ac.uk/

Популярність ЕБ на базі Dspace в порівняно з Eprints визначається кількома чинниками:

- Популяризацію системи розробниками.
- Динамічний розвиток системи.
- Сучасний технологічний стек.
- Націленість на задоволення потреб навчально-наукових закладів.

Розглянемо більш детально кожен з цих аспектів.

Популяризацію системи розробниками. В системі є надзвичайно велике ком'юніті розробників, а також є ряд компаній, що впроваджують рішення на базі Dspace. Також регулярно проводяться тренінги, є ряд супутніх потужних проєктів, такі як Dspacedirect, Duracloud, Duraspace, що знову ж таки впливають на популяризацію системи.

Динамічний розвиток системи. Dspace постійно оновлюється, кожного року виходить понад 3 стабільних релізів. Остання поточна версія, це 6.2, проте вже в розробці версія 7, яка буде мати ряд суттєвих переваг, а саме новий інтерфейс користувача на базі Angular, який буде більш динамічним та швидким, стандартизований REST API, стандартизація робочого процесу, переведення статистики на Apache Solr, додавання налаштувань з панелі адміністратора, спрощений процес депонування елементів.

Сучасний технологічний стек. В основі Dspace на відміну від Eprints покладена мова програмування Java та СУБД PostgreSQL, в якості веб-серверу використовуються Tomcat, система має вбудований мобільний

інтерфейс з використанням бібліотеки Modernizr, що забезпечує коректну роботу сайту на різноманітних пристроях. Eprints написаний на мові програмування Perl та СУБД MySQL, сама мова програмування відноситься до застарілих, але розвинутих мов. Але в цьому є і певні переваги, оскільки мова є стабільною і підтримується всіма сучасними операційними системами. Серверна інфраструктура для Dspace, значно складніша в налаштуваннях та підтримці.

Націленість на задоволення потреб навчально-наукових закладів. Система Dspace має можливість гнучкого налаштування прав до колекцій, а також можливість будувати ієрархічні фонди. Також в системі можливий додатковий контроль якості метаданих, за рахунок подвійного етапу рецензування матеріалів. Проте система не підтримує ієрархічні структури метаданих.

Eprints має ряд своїх переваг, які полягають у простоті налаштування робочого процесу для внесення метаданих, більш простого та зрозумілого інтерфейсу користувача, можливість нашарковувати ряд параметрів, Eprints дозволяє вести повну історію змін метаданих. Також система підтримує кілька ієрархічних дерев метаданих для опису інформаційних ресурсів, вбудовану систему контролю якості метаданих, більш високу швидкодію. Eprints має більшу кількість доповнень, які можуть значно розширити функціонал системи. Поряд з простотою депонування, більш якісною підтримкою багатомовності, швидкодії Eprints є обґрунтованим вибором для академічних репозиторіїв.

Список використаних джерел:

1. The Directory of Open Access Repositories – OpenDOAR [Electronic resource] / University of Nottingham. – Available from: <http://www.opendoar.org/find.php>
2. Олексюк О. Система DSPACE як засіб активізації науково-дослідної роботи майбутніх учителів інформатики: дис. ... к.пед.н.; 13.00.10 – інформаційно-комунікаційні технології в освіті / Олексюк О. – К. Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. – 2014. – 238 с.

ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ ПРИ ФОРМУВАННІ ІНШОМОВНОЇ ПРОДУКТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ

Бобер Анастасія Андріївна

Науковий керівник: к.п.н., проф. Калініна Л.В.

*Житомирський державний університет імені Івана Франка
Україна*

Старшокласники є вже самостійними представниками суспільства, які мають власні цінності, мову, норму поведінки, стиль тощо, тому вони вимагають від інших відповідної поваги та рівноправ'я. [6, с. 274] Беручи до уваги даний аспект, ми можемо стверджувати, що на кожному уроці іноземної мови вчитель має звертати увагу на індивідуальність учня, особливо при формуванні продуктивної компетентності, яка є складним та тривалим процесом, який вимагає значної концентрації, впевненості та високих вмінь мови.

Науковці довели, що продуктивна компетентність – це невід'ємна складова комунікативної мовленнєвої компетентності, яка знаходить своє відображення в усній та письмовій діяльності учнів старших класів. Вона формує важливу функцію в професійних та академічних сферах життя. Тому учні під час процесу формування мають бути впевнені в собі та своїх уміннях. Вчитель як координатор роботи на уроці має створювати необхідні умови для розвитку особистостей учнів, зокрема їх продуктивної активності.

Віковою особливістю даного періоду є зміна характеру потреб, які починають перетворюватись на опосередковані, усвідомлені та довільні. Учні старших класів вже мають можливість керувати своїми потребами відповідно до мети свого подальшого життя. Завдання вчителя полягає у поєднанні усвідомлених потреб учнів із необхідністю формування іноземномовної продуктивної сторони мови. Вчитель має показати на прикладі переваги вивчення та користування іноземною мовою. [5, с. 237]

Передові психологи, такі як О.І.Власова, М.В.Савчин, D.E.Papalia зазначають, що пам'ять старшокласників набуває мимовільного запам'ятовування і саме від організації розумової діяльності залежить їх продуктивна активність на уроці іноземної мови. Мимовільне запам'ятовування притаманне лише тоді, коли учні зацікавлені у вивченні предмета. Вчитель, у свою чергу, має активувати зацікавленість та перспективу вивчення, наприклад використовувати новітні технології, нестандартні методики тощо. [8, с. 307]

Ми сумісні у думці із вітчизняним психологом В.С.Мухіною, що пам'ять учнів старших класів диференціюється на *загальну* та *спеціальну*. Загальна пам'ять стосується кола усіх відомих інформаційних джерел. Вона характеризується швидким забуванням певних феноменів. Спеціальна

пам'ять являє собою менше коло інформації, але характеризується вибірковістю особистості учня відповідно до визначених інтересів. [2, с. 528] Вона стосується більш чітко визначених феноменів, які входять в активний словник учнів старших класів. Завдання учителя на даному етапі полягає у формуванні продуктивної сторони іноземної мови у спеціальній пам'яті учнів старших класів за для подальшого активного використання.

Отже, розглядаючи вікові особливості учнів старших класів, вчитель краще обізнаних на що першочергово потрібно звертати увагу під час формування іншомовної продуктивної компетентності. Як підсумок зазначимо, знаючи вікові особливості учитель як координатор роботи може згрупувати учнів та показати перспективу продукування іноземної мови у сучасному полікультурному світі.

Список використаних джерел:

1. Абрамова Г.С. Возрастная психология / Г.С. Абрамова. – М.: Академия, 1999. – 672 с.
2. Вікова психологія / О.П.Сергеєнкова, О.А.Столярчук, О.П.Коханова, О. В. Пасека. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 376с.
3. Власова О.І. Педагогічна психологія / О.І. Власова. – К.: Либідь, 2005. – 400.
4. Мухіна В.С. Вікова психологія. Феноменологія розвитку / В.С.Мухіна. – М.: Академія, 2006. – 608 с.
5. Савчин М.В. Вікова психологія / М.В. Савчин, Л.П. Василенко. – К.: Академвидав, 2006. – 360 с.
6. Скрипченко О.В. Вікова та педагогічна психологія / О.В.Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук. – К.: Просвіта, 2001. – 416 с.
7. Dirven R. Pedagogical Grammar / R. Dirven // Language teaching. – Cambridge: Cambridge university press, 1990. – Р. 1-18
8. Papalia D.E. A Child's World. Infancy Through Adolescence / D.E.Papalia, S. W. Olds, R. D. Feldman. – NY.: McGraw – Hill Higher Ed., 2002. – 452 p.

ВЛАСНИЙ ПОГЛЯД НА МОЖЛИВІСТЬ ФЕДЕРАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

Масалітіна Вікторія Сергіївна

*Національний юридичний Університет імені Ярослава Мудрого
Україна*

Останнім часом українські політики почали знову підіймати питання про перетворення України з унітарної в федеративну державу, обґрунтовуючи це тим, що як наслідок, території, які будуть належати до суб'єкту федерації отримають велику кількість повноважень і будуть

майже самостійними, що повинно позитивно позначитись на добробуті цих територій та їх населення. В своїх доводах парламентарі посиляються на позитивний досвід Сполучених штатів Америки, Канади, Бельгії, ФРН тощо, зазначаючи, що ці країни вже давно є федераціями і вони досі існують у цілісності та єдності. У зв'язку з цим хочу процитувати В. Колісника, який вказував, що – «сучасні демократичні держави майже не здійснювали добровільного переходу від унітаризму до федералізму. Ті федерації, що нині існують у світі, утворилися переважно або ж історично шляхом об'єднання політично самостійних держав чи державних утворень, або ж мали попередній досвід такого об'єднання державних утворень». [1]

Розглянемо основні риси унітарної та федеративної держав.

Унітарна держава (лат. *unitas, unus* — єдинство, один) — форма державного устрою, при якому його частини є адміністративно-територіальними одиницями та не мають статусу державного утворення. В унітарній державі єдині для всієї країни вищі органи державної влади, правова система, конституція.

Для неї характерним є:

- 1) правовий статус адміністративно-територіальних утворень визначається центральною владою;
- 2) центральна влада здійснює контроль за діяльністю органів державної влади на місцях;
- 3) єдина конституція;
- 4) єдина правова система;
- 5) єдине громадянство;
- 6) єдина система вищих органів державної влади;
- 7) єдина судово-система.

Федерація (лат. *Foederatio, foedus* - союз, об'єднання) - форма державного устрою, при якому частини федеративної держави є державними утвореннями, що володіють юридично певною політичною самостійністю (поряд з федеральною конституцією, органами влади та законодавством свої конституції, закони, систему законодавчих, виконавчих і судових органів мають суб'єкти федерації). Останні формально не володіють суверенітетом, правом одностороннього виходу з федерації і самостійної участі в міжнародних відносинах. Федерацію слід відрізнати від конфедерації, яка представляє собою міжнародно-правовий союз суверенних держав, до компетенції якого передаються деякі важливі питання. Близькими до суб'єктів федерації можуть бути автономні утворення деяких унітарних держав.

Для федеративної держави притаманними є такі головні ознаки:

- 1) територія федерації складається із територій суб'єктів федерації;
- 2) суб'єкти федерації мають установчу владу, тобто мають право ухвалювати власну конституцію;

3) наявність багаторівневої та надто складної системи організації публічної влади (органи держави, органи влади суб'єктів федерації, органи кількох рівнів місцевого самоврядування);

4) суб'єкти федерації мають власні законодавчі органи, а отже, й право видавати закони та інші законодавчі акти (на відміну від адміністративно-територіальних одиниць);

5) суб'єкти федерації мають власну систему права;

6) суб'єкти федерації мають власну судову систему;

7) ускладнена багаторівнева податкова система (загальнодержавні податки; податки суб'єктів федерації; місцеві податки);

8) багаторівнева бюджетна система (загальнодержавний бюджет; бюджети суб'єктів федерації; місцеві бюджети кількох рівнів).

Тобто, виходячи з вищенаведеного, ми бачимо, що достоїнствами федералізації є те що вона:

По-перше, конституційно гарантує право політичного голосу представникам регіональних і місцевих інтересів. Штати або провінції мають цілу низку самостійних прав і так чи інакше завжди представлені в центральному уряді, як правило, через другу палату федерального парламенту.

По-друге, розосереджуючи владу він створює систему стримувань і противаг, а це завжди працює на захист прав і свобод особистості. Як свого часу висловився Джеймс Медісон, «треба зробити так, щоб амбіції одних людей врівноважувалися амбіціями інших». При тенденції до централізації федеративні системи, наприклад американська, австралійська і канадська, все ж виробили більш надійні способи контролювати політиків, ніж унітарні системи. Потрібно тільки розуміти, що системи, які задумувались для створення атмосфери здорової конкуренції в органах держави, можуть з таким же успіхом обернутись паралічем влади. Одна з слабкостей федеральних систем якраз і полягає в тому, що при можливості контролювати центральну владу вони часом ускладнюють здійснення скільки-небудь сміливих економічних і соціальних програм.[2]

Також, федералізм забезпечив інституційний механізм, що дозволяє суспільству зберігати єдність при всіх і всяких внутрішніх розбіжностях. Потрібно, правда, сказати, що в цьому відношенні він підходить лише для невеликого числа етнічно різнорідних і розділених на регіони товариств, але в цих випадках він є абсолютно незамінним.

Також з федералізмом пов'язані і певні небезпеки: в ситуації поділу влади легко можуть виникати відцентрові сили, в кінці кінців чреваті розпадом держави. Деякі теоретики навіть стверджують, що федеративні системи нестійкі вже по внутрішній своїй природі, схилившись або до такої централізації, яку дає тільки унітаризм, або до децентралізації з подальшим розпадом держави.

Федералізація (англ. Federalization) - процес об'єднання незалежних суб'єктів (земель, штатів, регіонів) у федерацію і створення надсуб'єктних органів управління. У випадку з Україною - це де-юре процес перетворення унітарної держави на федеративну шляхом зміни конституції і необхідних законодавчих реформ, процес реалізації на практиці принципу федералізму. Федералізація є процесом становлення і розвитку федеральних відносин, пов'язаний з послідовним розширенням і універсальним використанням на всій території держави принципу регіональної автономії.

Згідно з Конституцією, Україна - унітарна держава. До її складу входять 24 області, два міста республіканського значення, Київ і Севастополь, і Автономна Республіка Крим. Унітарний статус України закріплений статтею 2 розділу I Основного Закону. Ініціювання змін цього розділу можливо президентом або не менш як 2/3 від конституційного складу Верховної Ради (300 народних депутатів), прийняття їх тією ж кількістю парламентаріїв і затвердження всеукраїнським референдумом (стаття 156 Основного Закону), який повинен призначати Президент.

Об'єктивні причини необхідності федералізації України полягають у тому, що сучасна Україна через низку об'єктивних історичних причин не є однорідною державою (з єдиною культурою, мовою, релігією, національним складом): фігурують як мінімум дві історичні області з яскраво вираженими відмінностями.

Позитивні наслідки федералізації України;

Федералізація призведе до формування регіональних еліт, збільшення повноважень територіальних громад у відносинах з центром і взаємного контролю двох гілок влади (суб'єктів федерації і загальфедеральної), вибору шляхів і механізмів розвитку конкретних регіонів, перерозподілу фінансових потоків (ретельного та ефективного обороту коштів), зниження рівня протиріччя у суспільстві.

Об'єктивні причини проти федералізації України;

а) Замість того, щоб зняти протиріччя, федералізація може посилити розкол країни, що призведе до її розпаду.

б) Федеративної країни створюються з якихось утворень, а не в результаті поділу держави (присутній принцип «від низу до верху», а не навпаки). У світовій історії стійкі федерації виникали шляхом об'єднання незалежних суб'єктів у федерації (Канада, Німеччина, США). Часто можна почути, що «сепаратизм - це погано, він роз'єднує, а федералізація - консолідує». Дійсно, в перекладі з латинської *separato* означає відділення, а *foederatio* - союз, об'єднання. Однак в цьому випадку можна спостерігати підміну понять, оскільки федерація буде стійкою, тільки якщо її побудувати за принципом «знизу вгору». Сучасним прикладом невдалої федералізації унітарної держави є Бельгія зі своїм фламандсько-і

франкомовним населенням, економічними та ідеологічними відмінностями, яка вже стоїть за крок від розпаду;

в) Сьогодні більшість суверенних держав світу є унітарними;

г) Федералізація чревата через різного економічного потенціалу регіонів України (захід - аграрний, схід - індустріальний). Унітарна форма держави більш-менш дозволяє порівнювати темпи розвитку, в федеративній державі відмінності в економічному розвитку регіонів будуть загострюватися;

д) Федералізація призведе до збільшення рівня бюрократії в регіонах

е) Питання федералізації по суті нестійкий і незбалансований: майже як сепаратизм він виникає через низький соціально-економічний рівень громадян, недостатню увагу центру до регіональних проблем, розхитування суспільно-політичних терезів представниками малозабезпечених верств населення під час різних змін влади, політичного курсу країни (2004, 2010 рр), економічних чи інших потрясінь (2008, 2011 рр.) Також часто словами «федералізм» і «федералізація» прикриваються, маючи на увазі в реальності справжній сепаратизм.[3]

В разі федералізації України постає низка питань про: оптимальну кількість суб'єктів федерації, їх територіальні межі; необхідність дворівневого регулювання Конституції – адже у кожного суб'єкта федерації повинна бути власна конституція, яка не повинна суперечити загальнодержавній конституції і це необхідно буде перевіряти; у суб'єктів федерації мають бути свої правові акти, які необхідно буде перевіряти на відповідність конституції суб'єкта федерації та загальнодержавній конституції, як наслідок, виникає проблема надмірного правового регулювання, зростання бюрократичного апарату, розбалансування правової системи, що призведе до ускладнення захисту своїх прав у суді чи іншій державній установі; постає проблема співвідношення (розмежування) компетенції федеральних органів публічної влади та органів влади суб'єктів федерації, ця проблема є актуальною для багатьох федерацій, навіть для США.

Погоджусь з думкою В. Колісника – «перехід від унітаризму до можливого федеративного державно-територіального устрою, загрожує втягнути Українську державу в безодню безкінечних і тривалих диспутів, дискусій та узгоджень нормативно-правових актів. При цьому політики, численні фахівці та експерти будуть відволікатися від конкретних проблем сьогодення у сфері економіки, політики, соціально-культурного життя, занурюючись в абстракції, окреслюючи штучні проблеми та моделюючи механізми їх подолання».

На мою думку, в Україні немає необхідності змінювати форму політико-територіального устрою, і тим самим створювати нові проблеми в цей нелегкий для країни час. Куди більш продуктивним, я вважаю, проведення децентралізації за якою держава може залишитись унітарною,

а органи державної влади та місцевого самоврядування отримають більший спектр повноважень, що дозволить їм більш продуктивно працювати та покращити становище не тільки своїх територій, а й країни вцілому.

Список використаних джерел:

1. Ідея федералізації в Україні у контексті національно-етнічного чинника: історичний досвід та сучасні виклики [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу : http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7055/1/Kolisnyk_53.pdf.
2. Плюсы и минусы федерализма [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://finances.social/politologiya_730/plyusy-i-minusyi-federalizma.html.
3. Федерализация Украины. Факты и мифы [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://vlasti.net/news/140413>

ДО ПРОБЛЕМ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА XXI СТОЛІТТЯ

к.т.н., асист. Сіваковська Олена Миколаївна
Луцький національний технічний університет
Україна

Сьогодні багато людей не розуміють, що таке педагогіка, яка це громіздка праця, яких зусиль щодня докладає викладач, працюючи зі студентами.

В Україні потрібно готувати студента XXI століття, а для цього педагоги університету повинні якісно працювати, постійно вдосконалювати не лише знання дисципліни, але й розробляти індивідуальний підхід до особистості студента. Адже розвиток особистості є показником розвитку країни й інших сфер життя суспільства. Для досягнення цих цілей варто вчити студента здобувати та засвоювати нові знання самостійно, щоб у подальшому це стало його способом життя.

Однією з найбільших проблем освіти є прірва між теоретичними знаннями та практикою. У нас засвоєння й застосування – розірвані. Тому тут знову на перше місце виходить людина, яка здатна постійно вдосконалюватися та застосовувати отримані знання на практиці [3, с. 74].

Наступним кроком є відмова від авторитарної педагогіки та посилення уваги до процесу формування особистості.

Третій напрямом повинно бути наближення навчання і виховання здібностей студента, пізнати його психологічні особливості, таланти та слабкі сторони [2, с. 51]. Для цього і існує викладач – не тільки як знавець

Контент розповсюджується відповідно до ліцензії Creative Commons «Attribution»

Копіювання та розповсюдження матеріалів випуску без зазначення авторства та первинної публікації в даному збірнику заборонено!

свого предмету, але як і порадник, людина, до котрої можна звернутися у будь-які ситуації за підтримкою.

Ще, мабуть, чи не одним з перших постає питання знання студентами іноземних мов. Скільки не навчають дітей у школі іноземної мови, все одно на належному рівні, навіть уже ставши студентом, її ніхто не знає. Сьогодні це вже досить серйозна проблема, бо Україна – складова Європейського простору й наші громадяни, зокрема освітяни, повинні володіти не менше як чотирма мовами: англійською, німецькою, польською та російською.

Також сучасний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій є невід’ємною складовою підготовки кваліфікованих студентів [1, с. 232]. Він вимагає від педагога формувати особистість, яка була б здатна не лише вибірково сприймати інформацію, вміти адекватно на неї реагувати, але разом із тим залишатися собою і виховати студента, який прагне бути успішним і чесно «заробив» своє ім’я!

Список використаних джерел:

1. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні : інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. / В. Г. Кремень. – К. : Грамота, 2005. – 448 с.
2. Педагогіка і психологія вищої школи : навч. посіб. / А. Г. Мороз, О. С. Падалка, В. І. Юрченко. – К. : НПУ ім. М. Драгоманова, 2003. – 267 с.
3. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / М. М. Фіцула – К. : Академвидав, 2007. – 352 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Піщикова Катерина Андріївна

Науковий керівник: к. соц. наук, доц. Артеменко С.Б.
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»
Україна

В сучасних умовах активний розвиток сфери комп’ютерних технологій зумовлює активізацію інформатизації освіти навчальних закладів усіх рівнів у вітчизняному соціумі. Звідси актуальним питанням виступає вивчення можливостей та шляхів реалізації нових інформаційних технологій, методів та засобів інформатики для ефективної підготовки фахівців в межах вітчизняної освіти. Тому метою даної роботи постає дослідження сутності, особливостей та можливостей використання інформаційних технологій у сучасній системі освіти України.

На сьогодні дистанційне навчання стає все більш популярним у системі вітчизняної освіти. Необхідність його впровадження у вищих навчальних закладах обумовлена різними факторами. Найвагомішими з них є можливість самостійної роботи студентів та гнучкість у графіку. Крім того, дана форма навчання є досить зручною для студентів, які з певних причин не мають можливості очно навчатись в освітніх установах. Однак можна виокремити низку недоліків, що супроводжують дану систему навчання: нестача мотивації для студентів; брак навичок та знань для виконання різних видів завдань. Все ж мобільність, інформативність та доступність дистанційної освіти зумовлюють активне впровадження даного методу не тільки в освіті, а й у сфері науки, де цінується індивідуальний підхід.

В сучасній системі освіти відбувається підготовка майбутніх спеціалістів до роботи з інформаційно-комунікаційними технологіями, зокрема, приділяється увага розвитку креативності та нестандартного мислення. Цьому активно сприяють творчі форми розв'язання навчальних завдань, у процесі яких використовують комп'ютер як засіб моделювання проектної діяльності [1, с. 51]. Однак в умовах нестачі фінансування вітчизняної системи освіти, забезпечення студентів сучасним комп'ютерним обладнанням відбувається не повною мірою.

Використання технологій, що пов'язані з використанням глобальних освітніх мереж, також стають популярні в освітній сфері України. Прикладом можуть стати онлайн-курси, що надають можливість спілкування викладача (науковця) та студента в режимі онлайн. Ця форма навчання активно розвивається у світовій освіті, оскільки вона є доступною та зручною. Перебуваючи вдома, за допомогою комп'ютерних програм студент має можливість отримати знання від компетентної особи. Це дуже зручно, оскільки значно заощаджується час, проте багато студентів все ж віддають перевагу аудиторним заняттям з викладачем, коли існує можливість безпосередньої комунікації.

Система «мультимедіа» стає одним із провідних напрямів розвитку інформаційних технологій. В сучасних умовах мультимедіа – це повноцінне об'єднання комп'ютерних та інших інформаційних технологій: відео-, аудіо-, фото-, кіно-, телекомунікацій, не говорячи про текст і графіку як статичну, так і динамічну (анімаційну) загалом.

Застосування технології мультимедіа дає можливість реалізовувати більшість методів навчання та контролю пізнавальної діяльності студентів на якісно новому рівні, а також може удосконалити або частково замінити в навчальному процесі такі класичні методи навчання, як усний виклад навчального матеріалу, методи наочного і практичного навчання [3].

Застосування інформаційно-комунікативних технологій сприяє реорганізації освіти й забезпечення нового рівня якості підготовки спеціалістів та формування гнучкої системи підготовки робочих кадрів із швидкою орієнтацією до змінних вимог професійної діяльності. При цьому інформаційно-комунікативні технології надають великі можливості для

особистісного розвитку студентів, розкриття їх творчого, пізнавального потенціалу в контексті економії власного часу для здобуття нових знань в умовах глобалізаційних тенденцій сучасності.

Список використаних джерел:

1. Абдалова О. И. Использование технологий электронного обучения в учебном процессе / О. И. Абдалова, О. Ю. Исакова // Дистанц. и виртуал. обучение. – 2014. – № 12. – С. 50–55
2. Торубара О. М. Застосування новітніх інформаційних технологій в навчальному процесі вищих навчальних закладів / О. М. Торубара. – 2013. – №108. – С. 5.
3. Хомишин І. Ю. Сучасні інформаційні технології в освіті [Електронний ресурс] / І. Ю. Хомишин // Асоціації докторів філософії України. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://aphd.ua/publication-157/>.

ПРОБЛЕМА СТУДЕНТСЬКОЇ МІГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ДО ІНОЗЕМНИХ ВНЗ (НА ПРИКЛАДІ ФІНЛЯНДІЇ)

Боднар Тетяна Олександрівна

Науковий керівник: д.пед.н, доц. Козловський Ю.М.

Національний університет «Львівська політехніка»

Україна

Освіта завжди була, є та буде головною особливістю, рушійною силою функціонування суспільства та держави, що зосереджена на становленні та розвитку соціально-значимих якостей кожного індивіда як члена суспільства та громадянина держави. Саме освіта впливає на формування свідомості людини та суспільства в цілому і є невід'ємним елементом еволюційного розвитку соціуму. Сучасна освіта вбачає відкритість майбутньому, а її майбутній розвиток має зосереджуватись на подоланні замкненості та надання освітньому процесу більше свободи дій та творчого потенціалу, що в свою чергу потребує нової освітньої моделі, яка відповідала б реаліям постіндустріального (інформаційного) суспільства, тим глобальним трансформаціям в усіх сферах життя, що зумовлені новітніми інформаційними технологіями, стрімкими світовими інтеграційними процесами [1]. На сучасному етапі, використання ІКТ в сучасній системі освіти будь-якої країни є головним механізмом організації навчання, надання якісних знань та забезпечення компетентних фахівців освітньої галузі. Для того щоб зрозуміти, що необхідно зробити уряду України щоб вітчизняна освітня система ефективно розвивалась і, водночас, щоб не лише українські студенти, а й іноземці прагнули навчатись в

українських ВНЗ, варто проаналізувати освітню систему України і ту освітню модель, на яку намагається рівнятися практично увесь світ – система освіти у Фінляндії.

Досліджуючи українську систему освіти, одразу можна виокремити чималу кількість проблем у функціонуванні вищої освіти України, що суттєво стримує прагнення та професійний розвиток нашої молоді. Так, український уряд намагається демократизувати освіту, працює над підвищенням рівня об'єктивності в оцінюванні успішності, мова йде про введення зовнішнього незалежного оцінювання, приєднання до Болонської декларації (в 2005 році), що здавалося б, мало покращити ситуацію в освітній сфері. Натомість, спостерігаємо протилежне - ілюзія якісної освіти, що мала б зробити українських студентів конкурентоспроможними як на національному ринку праці, так і на міжнародному. Останнім часом, в Україні сформувалась тенденція регулярного відтоку українських студентів на навчання до іноземних ВНЗ, тим самим, породивши нову проблему для української держави – «студентську» міграцію. Таку форма міграції можна відносити до нового небезпечного тренду для українського суспільства, оскільки, щорічно здобувати освіту з метою подальшого працевлаштування та пошуку високого рівня життя, виїжджають за кордон тисячі українських студентів, натомість до нас прибувають на навчання студенти із слаборозвинених країн (див.рис.1).

Так, подібну ситуацію можна було передбачити зважаючи на розвиток, політично-економічний стан України. Згідно із даними рейтингу країн світу за рівнем щастя населення (The World Happiness Report 2017), Україна посідає 132 місце поруч з Ганою та Угандою [25]. Також, дослідивши рейтинг країн за індексом соціального розвитку, світового рівня життя за 2017 рік, Україна зайняла 64 місце із 133 країн [19]. Проаналізувавши рейтинг ВВП на душу населення світових країн, згідно з даними Світового Банку станом на 2017 рік, Україна посіла 115 місце поруч з найбіднішими країнами світу [15]. Стосовно рейтингу освіти, згідно зі звітом Всесвітнього Економічного Форуму в Давосі 2016/2017, Україна перебуває на 33 місці. Такий показник, свідчить про необхідність вдосконалення української освітньої системи, її якості та запозичення іноземного досвіду для вирішення даної проблеми [20, с.350].

В Україні існує низка причин, що зумовили появу проблеми академічної міграції. До них належать - скорочення обсягів державного замовлення, кількості стипендіатів; невідповідність Болонському процесу – нівелювання самостійного вибору до вивчення необхідних дисциплін; відсутність єдиної освітньої програми; Закон України «Про освіту» потребує регулярних поправок, внаслідок чого відбуваються постійні реформи; відсутність реальної автономії навчальних закладів; мізерне фінансування українських науковців в порівнянні з інвестуванням європейських [12]; проблемне працевлаштування за фахом та низький рівень заробітної плати на інших підприємствах.

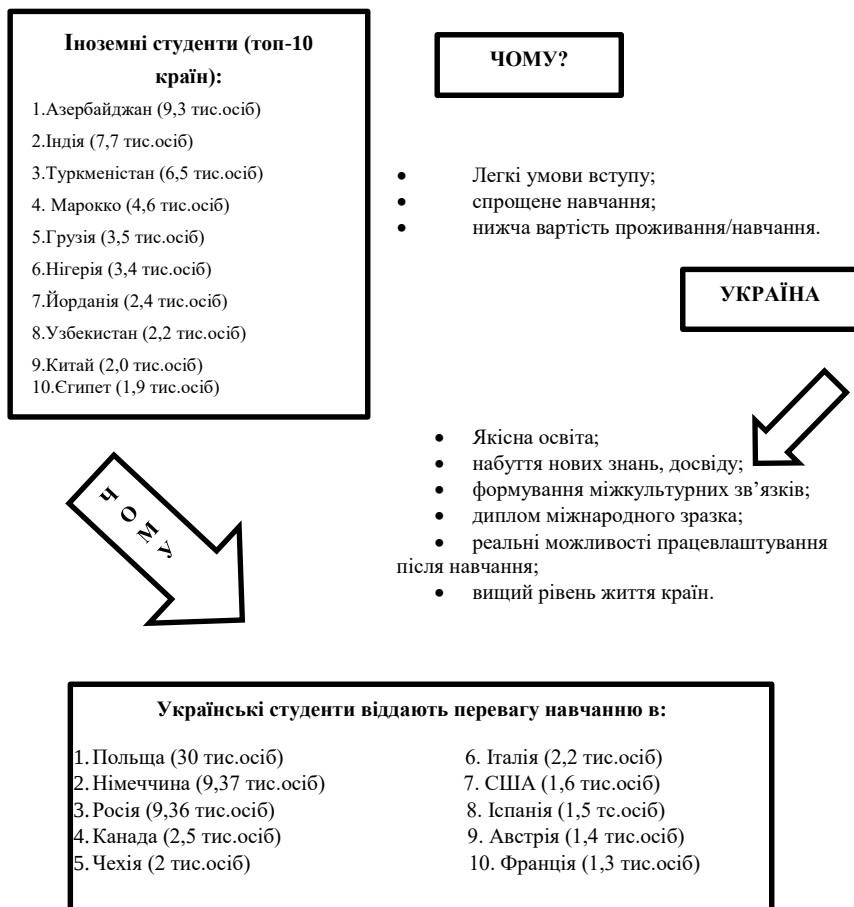

Рис.1 «Кількісні показники вибору ВНЗ іноземними та українськими студентами» (створено на базі цифрових даних Українського державного центру міжнародної освіти МОН України та аналітичного центру «CEDOS») [9; 3]

Освіта не вважається пріоритетним напрямом для країни та її розвитку – це лише формальний крок для здобуття професії, яку проблемно відшукати після отримання диплому. На основі опитувань української молоді популярним студентським інтернет-ресурсом «Studway» та на базі даних професійних порталів «rabota.ua» і «work.ua», можемо бачити відсоток працевлаштування випускників за фахом та тих, що вбачають перспективу в інших професіях (див.рис.2):

Рис.2 «Працевлаштування українських студентів»

(створено на базі даних інтернет-ресурсу «Studway», що сформовані згідно з інформацією про працевлаштування на професійних порталах «rabota.ua» і «work.ua») [10; 18; 5]

Неякісна вища освіта в Україні, складність знайти роботу за фахом, нестабільне економічно-політичне життя держави – всі ці чинники підштовхують молодих людей до думки про здобуття вищої освіти саме в іноземних ВНЗ, що дасть змогу отримати диплом міжнародного зразка та мати змогу легально працевлаштуватись за кордоном (див.рис.3):

Що думають українці про навчання та проживання за кордоном?

Рис.3 «Опитування серед української молоді щодо переїзду за кордон» (сформовано на базі цифрових даних професійного порталу «Headhunter.ua») [6].

Сьогодні нова форма міграції української молоді ще не має офіційної назви, тому умовно її називають «студентською», оскільки вона виникає в основному серед молодих людей, які ще не здобули диплому в Україні і прагнуть це зробити за кордоном або серед тих, що вже мають на руках диплом бакалавра/магістра і прагнуть продовжити освіту за кордоном в якості магістра/аспіранта або інший варіант – молоді люди, які здобули

повну вищу освіту, але не вбачають сенсу в працевлаштуванні на українському ринку праці.

Новий вид міграції щороку стрімко зростає. До прикладу в 2014 році виїхало 14,951 тис.осіб; у 2015/2016 навчальному році за кордоном навчалось щонайменше 68 000 українських громадян [9]. Підтвердженням того, що українська молодь має намір та прагнення покинути Україну є той факт, що 90% українських спеціалістів з вищою освітою мають категоричні настрої мігрувати або ж вбачають перспективи працевлаштування за кордоном. Це було з'ясовано компанією «HeadHunter» під час анонімного опитування тих людей, що перебувають на етапі пошуку роботи на сайті hh.ua. Найкращими для міграції учасники опитування вважають країни Європи (63%), США/Канаду (42%), Австралію (20%) [8]. За даними соціального опитування, головними причинами виїзду молоді за кордон є відсутність в майбутньому перспектив для себе, своєї сім'ї в Україні (72%), низький рівень оплати праці (44%), відсутність умов для професійної самореалізації (41%), нестабільна політично-економічна ситуація (34%) та інші чинники [6].

Аналізуючи стан освітньої системи Фінляндії виникає усвідомлення того, що досвід конкретно цієї країни необхідно запозичити Україні для того, щоб остаточно вирішити всі освітні прогалини та мінімізувати відсоток плинності української молоді за кордон, а згодом цілком подолати проблему студентської міграції. З 70-х років XX століття фінська освітня модель стала по своєму унікальна. Перш за все, секрет успіху полягає в тому, що уряд Фінляндії надав освітнім закладам повну автономію та самостійність, що дозволяє як освітянам, так і студентам вільно та невимушено викладати/вивчати конкретно ті дисципліни, що згодом знадобляться для омріяної професії. У фінської освіти, навіть, є своя філософія – «підготовка до життя, а не до іспитів», тому екзаменів фінська освіта не передбачає, існує лише один єдиний тест по закінченні середньої освіти. Уряд Фінляндії допомагає підтримувати розвиток освітньої сфери у фінансовому плані (11-12% щорічно виділяється з державного бюджету), повне фінансування освіти не лише центральними, а й місцевими органами влади (муніципалітетами) від початкової до професійно-технічної/вищої освіти; а також зосереджений на приєднання до міжнародних стандартів освіти приєднавшись до освітньої програми «PISA» [24]. Освітня система Фінляндії побудована на таких принципах як: гнучкість, новаторство (застосування ІКТ з метою самореалізації, дистанційного навчання та професійної підготовки освітніх кадрів), різноманіття, творчість, довіру (до викладачів та студентів), рівність, повагу та добровільність. Всі ці критерії сприяють якісному навчанню та різносторонньому розвитку студента. Головна особливість ВНЗ Фінляндії полягає в тому, що освітяни спрямовують студентів виключно на практичний аспект діяльності. В навчальні програми входить обов'язкова професійно-трудова практика діяльність якої тісно пов'язана з діловим життям конкретного міста.

Відповідно, через 4-5 років навчання студенти отримують і науковий ступінь бакалавра/магістра, і відмінну професійну підготовку внаслідок чого фінські підприємства завжди пропонують робочі місця таким випускникам, що свідчить про відсутність проблеми працевлаштування фінських студентів за фахом. Згідно із статистичними даними «FocusEconomics Consensus Forecast Euro Area» по безробіттю серед країн ЄС, бачимо, що станом на 2015-2017 рік, у Фінляндії відсоток безробітних порівняно мінімальний (8-9%) [13;14]. Проаналізувавши доповіді (The Global Human Capital Report 2015/'16/'17) Всесвітнього Економічного Форуму, можна підкреслити той факт, що, навіть, популярні Сполучені Штати Америки не входять до десятки країн світу, де населення є висококваліфікованими та високоосвіченим, коли Фінляндія регулярно займає найвищі позиції [6-7; 21-23; 16].

Також, дослідивши рейтинг країн за індексом соціального розвитку, світового рівня життя за 2017 рік, Фінляндія посіла 2 місце із 133 країн [19]. Це свідчить про те, що фінська держава націлена на задоволення соціальних потреб своїх громадян, і дозволяє громадянам жити на найвищому рівні від народження і до пенсійного віку. З такими відмінними показниками проблеми студентської міграції як такої, виїзду фінських студентів до іноземних ВНЗ немає, оскільки уряд Фінляндії повністю налаштований на підтримку молоді. Підтвердженням цього є надання фінансової допомоги молоді до 18 років, кредитів на навчання, які держава сплачує на половину після завершення [26; 27]. Освітня система Фінляндії стала бажаним взірцем для різних країн світу, завдяки дотриманню власних освітніх принципів.

Висновок. Підводячи підсумки по даній проблематиці бачимо, що процес формування міграційного відтоку української молоді розпочався. Щорічно Україна втрачає велику кількість талановитих та інтелектуальних молодих людей, які, з логічних міркувань, могли б допомагати «піднімати» українську державу на більш високий рівень. Щоб зупинити цей процес, український уряд повинен зосередити свої зусилля на остаточній досконалій реформі освітньої системи провівши ґрунтовний аналіз освітніх систем країн світу, виокремивши з них найсприятливіші та найефективніші, і на основі іноземного досвіду, поступово впроваджувати новачіні рішення в освітній процес України. Тому, Україні варто звернути увагу на фінську систему освіти, використовуючи схожий досвід, принципи, на яких успішно функціонує освіта Фінляндії; активізувати процес «перезавантаження» української освітньої галузі; деполітизувати освітню систему та надати суцільну автономію українським ВНЗ; націлювати студентів на практичну діяльність протягом всього навчального періоду; цілковито відповідати умовам Болонської декларації; залучати нові ІКТ до навчального процесу з метою поглибленого, всебічного розвитку та навчання студентів, а також ґрунтовної професійної підготовки викладачів; зосередити увагу на подолання проблеми некомпетентності освітан.

Список використаних джерел:

1. Демографічна та соціальна статистика / Освіта [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Дроботенко М. Міграція науковців та молоді як загроза втрати інтелекту нації / Микола Дроботенко. // Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – №15. – С. 4.
3. Іноземні студенти в Україні [Електронний ресурс] // МОН України Український державний центр міжнародної освіти. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://studyinukraine.gov.ua/uk/zhittya-v-ukraini/inozemni-studenti-v-ukraini/>.
4. Как живут студенты Финляндии? [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://finland.fi/ru/zhizn-i-obshhestvo/40017/>.
5. Новини Work.ua [Електронний ресурс] // Work.ua. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.work.ua/ua/>.
6. Новини ринку [Електронний ресурс] // hh.ua. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://hh.ua>.
7. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика : навчальний посібник / С.О. Сисоєва, Т.Є. Кристопчук; Київський університет імені Бориса Грінченка. – Рівне : Овід, 2012. – 352 с. : ISBN 966-8179-77-8
8. Понад 90% молодих українців хочуть емігрувати за кордон [Електронний ресурс] // ТСН – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ukrayina/ponad-90-molodih-ukrayinciv-hochut-zvaliti-za-kordon.html?action=sort&sort=first&slice=0&limit=20>.
9. Українські студенти за кордоном: скільки та чому? [Електронний ресурс] // аналітичний центр CEDOS. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://cedos.org.ua/uk/osvita/ukrainski-studenty-za-kordonom-skilky-ta-chomu>.
10. Чому диплом не допомагає знайти роботу? [Електронний ресурс] // Studway. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://studway.com.ua/diplom-ne-dopomagaie/>.
11. Corruption Perceptions Index 2016 [Електронний ресурс] // Transparency International. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2016
12. EUA's Public Funding Observatory [Електронний ресурс] // European University Association. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://eua.be/activities-services/projects/eua-online-tools/public-funding-observatory-tool.aspx>.
13. Eurostat European Statistics Office [Електронний ресурс] // Eurostat. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>

14. FocusEconomics Consensus Forecast Euro Area [Електронний ресурс] // FocusEconomics. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.focus-economics.com/reports>.
15. GDP per capita, PPP (current international \$) [Електронний ресурс] // World Bank, International Comparison Program database. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD?order=wbapi_data_value_2013+wbapi_data_value+wbapi_data_value-last&sort=desc.
16. Human Capital Index 2016 [Електронний ресурс] // The World Economic Forum. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://reports.weforum.org/human-capital-report-2016/infographics-and-shareables/>.
17. It's Time to Double Down on Anti-Corruption Efforts at the Local Level [Електронний ресурс] // The international Republican Institute's Blog About Advancing Democracy Worldwide. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.democracyspeaks.org/blog/it's-time-double-down-anti-corruption-efforts-local-level.>
18. Rabota.ua – найбільший сайт з пошуку роботи в Україні [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://rabota.ua>.
19. Social Progress Index [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.socialprogressindex.com>.
20. The Global Competitiveness Report 2016–2017 [Електронний ресурс] // WEF. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf.
21. The Global Human Capital Report 2015 [Електронний ресурс] // The World Economic Forum. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.weforum.org/reports>.
22. The Global Human Capital Report 2016 [Електронний ресурс] // The World Economic Forum. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.weforum.org/reports>.
23. The Global Human Capital Report 2017 [Електронний ресурс] // The World Economic Forum. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.weforum.org/reports>.
24. The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) [Електронний ресурс] // OECD – Режим доступу до ресурсу: <http://www.compareyourcountry.org/pisa/country/FIN?lg=en>.
25. The World Happiness Report [Електронний ресурс] // worldhappiness.report. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://worldhappiness.report/ed/2017/>.
26. Unemployment in Europe (July 2017) [Електронний ресурс] // Job Market Monitor. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://jobmarketmonitor.com>.

27. University of Helsinki [Електронний ресурс] // Times Higher Education World Universities Rankings. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.timeshighereducation.com/about-us>.
28. Which are countries with best and worst unemployment rates in the Euro Area? [Електронний ресурс] // FocusEconomics. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.focus-economics.com/blog/posts/which-are-countries-with-best-and-worst-unemployment-rates-in-the-euro-area>

СТВОРЕННЯ РЕФЛЕКСИВНОГО СЕРЕДОВИЩА ПІД ЧАС ЛЕКЦІЙ З ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ

Калініна Ірина Миколаївна

Державний вищий навчальний заклад

«Приазовський державний технічний університет»

Україна

Упровадження в сучасну систему вищої освіти компетентнісного підходу потребує переосмислення діяльності студента та викладача. У структурі будь-якої компетентності інтегруються знання, способи діяльності, особистий досвід та ціннісні орієнтації. Тому компетентність це індивідуальне надбання і оволодіти нею можна лише докладаючи власні зусилля, шляхом міркувань, набуття власного досвіду. На жаль, сучасна система вищої освіти більшою мірою спрямована на формування у студента знань, а не на формування професійно-значущих особистісних рис. Останнім часом у сучасних дослідженнях з педагогіки та психології пропонується принципово інша, рефлексивна, стратегія навчання.

Поняття рефлексії є поняттям міжпредметним, вивченням якого займалися фахівці різних галузей знань, та уходить своїм корінням у часи античності. У наші часи проблему рефлексії у філософії досліджували В.О. Біблер, І.С.Ладенко, В.О. Лекторський, О.П.Огуцов, В.І. Шинкарук та ін. У психології питанню рефлексії присвячені дослідження Р.С. Нємова, О.В.Петровський, С.Ю. Степанов, І.М. Семенов, І.Д. Бех, Н.М. Пеньковська. Професійна педагогічна рефлексія стала об'єктом досліджень А.З.Зака, Н.В. Кузьміної, О.Я. Савченко, Г.П. Щедровицького та ін. Питанню рефлексивного навчання та створення рефлексивного середовища навчання присвячені роботи Л.А. Артюшиної, О.Я.Савченко, С.В.Кривих, М.В. Аніканова, О.М. Делеурової, О.О. Резван, О.С. Анісімова та ін.

У тлумачних словниках рефлексія визначається як самоаналіз, роздуми людини над власним душевним станом [6]. В психологічному словнику-довіднику [4, С.156] рефлексія трактується як процес самопізнання суб'єктом власних психічних станів та дій. Стосується як сфери актуальних досягнень, так і можливостей розвитку здібностей. Рефлексійність

особистості виявляється в її здатності критично оцінювати свої дії та змінювати відповідно цього мислення і діяльність.

На думку О.С. Анісімова [1, С.174] аналіз виконаної діяльності, спрямований на виявлення причин труднощів і корекцію способу діяльності, називається рефлексією. Науковець розглядає рефлексію як особливий вид аналітичної діяльності, що дозволяє особистості конструювати нове знання, розуміння, нові способи діяльності, що ведуть до отримання знань. На його думку знання – результат зусиль, організованих певним чином під час навчання через дії, в які включаються знання.

Саме це розуміння рефлексії покладено в основу ре флексійного навчання. Аналіз педагогічної літератури дає можливість стверджувати, що більшість вчених під рефлексивним навчанням розуміють сукупність умінь учнів, що стосуються аналізу своєї пізнавальної діяльності, виокремленню її структури, виявленню своїх труднощів та пошуку ефективного шляху подолання цих труднощів в пізнавальній діяльності.

Шатова Н.Д. [8] зазначає, що для організації рефлексивної діяльності студентів на занятті необхідно створити рефлексивне середовище, управління яким здійснює викладач.

Мета статті розглянути деякі шляхи створення рефлексивного середовища на заняттях з вищої математики.

Створюючи умови для ре флексійної діяльності студентів під час навчання вищої математики, ми дотримуємось технології рефлексивного навчання, запропонованої С.В. Кривих, М.В. Анікановим, Н.Г. Анікановою [3, С. 43], яка полягає у наступному. Студент виконує діяльність (пізнавальну, практичну, навчальну і т.п.) до моменту виникнення труднощів. Після цього здійснюється рефлексивний вихід в аналітичну діяльність, під час якої знаходиться вихід з проблемної ситуації, а далі студент вертається в практичну діяльність з наявним рішенням. Фази рефлексивного навчання представлено на рис.1.

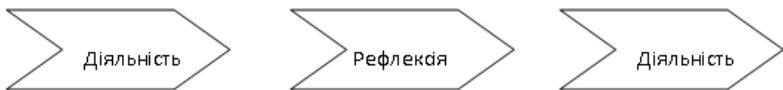

Рис.1. Фази рефлексивного навчання

Моментом виникнення аналітичної діяльності, тобто самої рефлексії, є фіксація труднощів в практичній діяльності. Під час фази рефлексії відбуваються важливі для освітнього процесу події. Саме в цей момент студент знаходить причину труднощів, що виникли, усвідомлює недостатність своїх знань та будує свої дії по розширенню знань. Етап рефлексії спонукає студентів до критичного мислення та розвитку аналітичних здібностей. Проектування наступної практичної діяльності надає студенту матеріал для критики своєї пізнавальної діяльності.

Для організації навчального заняття з використанням технології рефлексивного навчання, викладач має підібрати завдання, які мають визивати труднощі у студентів та сприяти розвитку таких рефлексивних умінь як:

- уміння виокремлювати основні етапи своєї та чужої діяльності;
- уміння здійснювати рефлексивний вихід, та звертатись до своїх знань для пошуку знань, необхідних для розв'язання проблеми, що виникла;
- уміння усвідомлювати недостатність своїх знань;
- уміння будувати дії для отримання нових знань;
- уміння проектувати наступну практичну дію з урахуванням знайденого розв'язку проблеми;
- уміння прогнозувати кінцевий результат своєї діяльності.

Таким чином, рефлексивне навчання передбачає не лише передачу знань студентам, а й способів отримання цих знань за допомогою спеціально організованих навчальних ситуацій, що дозволяють студентам виконати рефлексивний вихід. З цією метою виклад теоретичного матеріалу на лекційних заняттях має імітувати процес «відкриття». Основними прийомами створення рефлексивного середовища на заняттях з вищої математики ми вважаємо вербалізацію та візуалізацію.

Викладач організує діалог, в процесі якого пропонує студентам порівняти задачу, яка стоїть перед ними з тими, що передували їй, з'ясувати в чому відмінність, чи мають вони інструментарій для розв'язання. Треба пропонувати студентам переформулювати задачу, генерувати якомога більше запитань собі: навіщо, в чому схожість (відмінність) з попередніми задачами, яким чином звести задачу до відомої та ін. Бажано використання динамічних моделей, що дозволяють візуалізувати задачу або провести експеримент. Звісно, не будь-який діалог буде рефлексивним. Він має бути спрямований на оцінку ситуації, що виникла на занятті, на оцінку стану студентів.

Проілюструємо використання описаних прийомів під час вивчення теми «Використання визначного інтегралу для обчислення площ плоских фігур». Студентам знайомий геометричний зміст визначного інтегралу, як площі відповідної криволінійної трапеції. Після цього їм пропонується обчислити площу фігури, що обмежена віссю Ox , прямими $x = a$, $x = b$ та графіком функції $y = f(x) \leq 0$ на $[a; b]$. Викладач ставить питання: чи можна фігуру вважати криволінійною трапецією? Чи можна її замінити на будь-яку рівновелику (або взагалі рівну їй фігуру).

3) *Пусть фигура ограничена сверху осью Ox , снизу графиком функции $y = f(x) \leq 0$ на $[a; b]$, прямыми $x=a, x=b$.*

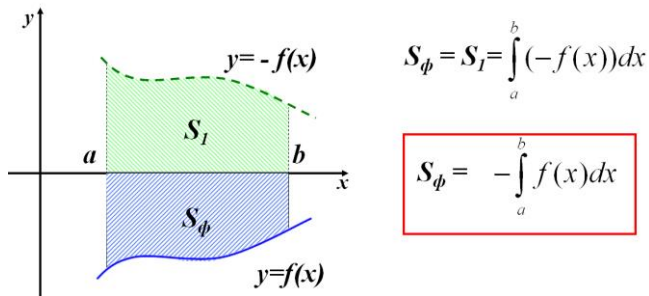

Рис.2. Обчислення площі фігури, обмеженої знизу від'ємною функцією

В процесі такого діалогу, студенти приходять до висновку, що можна відобразити фігуру симетрично відносно осі Ox і отримати криволінійну трапецію. В результаті отримують формулу для обчислення площі фігури (рис.2)

Площі фігур, що обмежені зверху і знизу графіками невід'ємних функцій, студенти обчислювали в шкільному курсі математики, тому, зазвичай, така задача у них не викликає труднощів. Вони з'являються коли функції, що обмежують криволінійну фігуру, можуть приймати будь-які значення (додатні, від'ємні) (рис 3).

Пусть фигура ограничена сверху графиками функций $y = g(x)$ и $y = f(x)$, прямыми $x=a, x=b$.

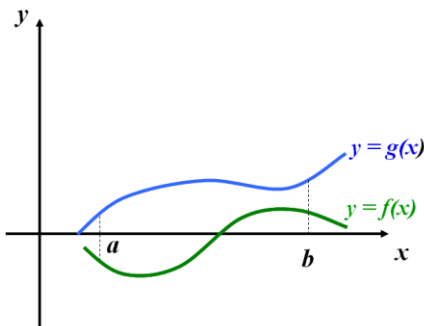

Рис. 3. Обчислення площі фігури, обмеженої зверху і знизу графіками двох неперервних функцій

У студентів виникають труднощі: розбиття на фігури на сукупність криволінійних трапецій може бути доволі громіздким. Вони фіксують причину таких труднощів: функції не є додатними. Викладач ставить студентам питання: «Чи не можете ви перетворити цю фігуру таким чином, щоб отримати попередню ситуацію?». Студенти пропонують перенести її на k одиниць вгору. В процесі діалогу з'ясовують, що k треба взяти таким, щоб обидві отримані функції стали додатними на відрізку $[a; b]$. Обчислюючи площу отриманої фігури, студенти з'ясовують, що знати точно на скільки одиниць здійснювати паралельне перенесення не потрібно, та переконуються в правильності своїх міркувань (рис.4).

Рис.4. Візуалізація паралельного перенесення фігури, обмеженої зверху і знизу графіками двох неперервних функцій

Наголосимо, що діалог зі студентами має групуватись навколо питань: «Які труднощі у вас виникають?», «В чому відмінність від тих ситуацій, що вже розглянуто?», «Щоб ви змінили, щоб отримати знайому ситуацію?», «Як вплинуть такі зміни на правильність розв'язання?»

В процесі розгортання діалогу викладача зі студентами відбувається розгортання механізму рефлексії [7]:

- зупинка (визначення того моменту, коли виникли труднощі);
- фіксація (намагання з'ясувати причину труднощів та сформулювати в чому саме ці труднощі полягають);
- відсторонення (усвідомлення причини труднощів);
- об'єктивація (труднощі розглядаються як об'єкт нової діяльності по відношенню до попередньої);
- озирання (спонування до нової до виходу із ситуації, що викликає труднощі, на основі обраного способу дій)

Зазначені прийоми організації роботи на лекціях з вищої математики дозволяють створювати рефлексивне середовище, в якій студент під керівництвом викладача займає рефлексивну позицію. Така організація рефлексивної діяльності дозволяє не тільки більш ефективно, свідомо засвоювати знання, а й формувати рефлексивні уміння студентів. Результатом рефлексивної діяльності студента є його розвиток та активізація його як суб'єкта навчальної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Анисимов О.С. Методологическая культура педагогической деятельности и мышления. / О.С. Анисимов. - М.: Экономика, 1991.- 416 с.
2. Артюшина Л.А. Дидактические средства включения рефлексивных умений школьников в содержание образования: Дис. ... канд. пед. наук / Л.А. Артюшина. – Н.Новгород, 2008. – 173 с.
3. Кривых С.В. Рефлексивное обучение: теория и практика. Монография. / С.В. Кривых, М.В. Аниканов, Н.Г. Аниканова. – СПб.: ФГКВООУ ВО «Санкт-Петербургский военный институт войск национальной гвардии Российской Федерации», 2017. – 172 с.
4. Приходько Ю.О. Психологічні словник-довідник: [Навч. посіб.] / Ю.О. Приходько, В.І. Юрченко.– К.: Каравела, 2012. – 328 с.
5. Савченко О.Я. Сучасні освітні технології. Рефлексивний компонент уроку / О.Я. Савченко // Учитель початкової школи. – 2014. - №4. – С. 2-6.
6. Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І.К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1970-1980. – Т.2. – С.518.
7. Тюков А.А. О путях описания психологических механизмов рефлексии / А.А. Тюков // Проблемы рефлексии. – Новосибирск, 1987. – С.68-75.
8. Шатова Н.Д. Организация рефлексивной деятельности студентов педагогического вуза на учебных занятиях по алгебре / Н.Д. Шатова // Известия Волгоградского гос. пед. ун-та. – 2011. - №4 (5). – С.103-109

УПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ У ПЕДАГОГІЦІ – АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ

Таран Олександр Юрійович

*Навчально-науковий інститут історії,
етнології та правознавства ім. О.М. Лазаревського
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
Україна*

На нинішньому етапі розвитку українського суспільства відбуваються важливі зміни в різних сферах науки. Педагогіка тут не є винятком, цю суспільну галузь також прагнуть удосконалити немало дослідників. Науковці-педагоги завжди тяжіли до радикальних змін, запроваджуючи в навчальних закладах спеціальні курси, організовуючи заходи, спрямовані на покращення рівня знань в учнів. Запроваджені інновації в системі освіти засвідчують початок якісно нового етапу в розвитку науково-педагогічних процесів.

Ознайомлення з дослідженнями таких вчених як І.Д. Бех, Л.І. Даниленко, І.М. Дичківська, М.В. Кларіна, О.В. Попова, В.А. Сластьонін, А.В. Хуторський та ін. свідчить про ґрунтовний аналіз сутності інноваційних систем, технологій і моделей навчання, про актуальність даної проблеми на сучасному етапі розвитку педагогіки.

За останні десятиліття в педагогічній галузі виникло багато нових понять і термінів, більшість з яких запозичено з міждисциплінарних наук. Так термін «інновація» (з лат. *innovatio* – оновлення, новизна, зміна) означає нововведення, які вносять у певне середовище нові елементи, що викликають перехід системи з одного стану до іншого. У найзагальнішому вигляді під інноваціями у педагогіці розуміють поліпшення, удосконалення перебігу й результату педагогічного процесу. Сьогоднішні нововведення впливають на зміну системи освіти з метою її вдосконалення [2].

Дослідники, які вивчають проблеми інновації в педагогіці співвідносять поняття «нове» з таким термінами як: прогресивне, корисне, позитивне, передове. Автор багатьох наукових праць з педагогіки В. Паламарчук вважає новацію результатом зародження, формування і втілення нових ідей, творчого пошуку особи або колективу, що відкриває принципово нове у науці та практиці. Він наголошує на тому, що втілення нових ідей є ознакою, за якою відрізняють інновації від власне новацій. Якщо педагог відкриває щось нове в науці, то він є новатором, а якщо він впроваджує наукову ідею в практику то інноватором [4]. Дослідник В. Загвязинський, досліджуючи інновації у педагогіці, прийшов до висновку, що нове у педагогіці – це той комплекс елементів чи окремі елементи педагогічного процесу, які несуть у собі прогресивне начало, що надає змогу під час зміни умов і ситуацій ефективно вирішувати завдання виховання та освіти [6].

Часто термін «нововведення» стосується використання нових методів, засобів, нових концепцій, реалізації положень навчальної літератури, нових навчальних програм, засобів виховання тощо. Поняття нововведення розмежовується, панує думка, що нововведення означає зміну, хоча при цьому одні вчені мають на увазі нові, інші – кількісні, а дехто якісні зміни. Науковці підкреслюють, що за допомогою нововведень забезпечується розвиток, удосконалення, поліпшення педагогічних процесів [3].

Сама по собі освіта є дуже складною комплексною діяльністю, яка складається з великої кількості пов'язаних між собою компонентів. У наш час дуже важко запровадити нововведення лише в окремі галузі освіти. Основна суперечність, яка зумовлює інноваційні процеси в розвитку системи освіти – невідповідність старих методів навчання і виховання учнів новим умовам життя. Стрімкий розвиток науки викликає необхідність оновлення змісту, форм, методів та умов освіти.

У процесі навчання перед педагогами постають найрізноманітніші проблеми, які стосуються об'єктів інновацій. Зокрема, це питання, які стосуються того, як підвищити мотивацію навчально-виховної діяльності чи як прискорити темпи навчання. Однак упровадження ефективніших методів, використання активних форм навчально-виховного процесу, нових технологій навчання стають стимулом до розробки інноваційних ідей.

За результатами аналізу значної кількості інноваційних проєктів, за критерієм їх відповідності рівню розробки запропонованих ідей у педагогічній науці, а також їх використання в педагогічній практиці, виокремлюють наступні педагогічні інновації:

- оптимізація навчально-виховного процесу, яка охоплює систему педагогічної науки і практики;
- гуманістична педагогіка в усій сукупності її теоретичних положень і практичних технологій;
- застосування нових ідей та підходів до організації й управління педагогічними процесами;
- технології, що засновані на використанні нових ідей і засобів інформатизації.

На відміну від природного процесу, інновації мають властивість змін, які ініціюються та контролюються. У цьому сенсі, інновації розглядаються як штучно організований процес, спрямований і керований для досягнення певного результату [1]. До найважливіших напрямків інноваційних перетворень у педагогічній системі відносять: педагогічну систему в цілому, навчальні заклади, педагогічну теорію, учителів, здобувачів освіти, педагогічну технологію, зміст освіти, форми, методи, засоби управління, мету, завдання, результати [4].

Проаналізувавши сучасний процес упровадження нововведень, педагогічної практики виокремили три рівні інновацій у педагогіці:

Низький – інновації, що пропонують зміни у вигляді незвичних назв і формулювань.

Середній – зміна форм, що не торкаються сутності.

Високий – змінює всю систему або її компоненти.

Інновації в галузі педагогіки, у відповідності до особливостей нових процесів охоплюють певні теоретичні блоки понять і принципів:

- створення нового в системі освіти та педагогічної науки;
- застосування педагогічних новацій;
- сприйняття нового соціально-педагогічним співтовариством;
- система рекомендацій для теоретиків і практиків щодо пізнання інноваційних освітніх процесів та управління ними [5].

Таким чином, ми бачимо, що у сучасному світі появу інновацій у педагогіці зумовили процеси, які викликані невідповідністю старих методів навчання і виховання учнів новим умовам життя. Вони різняться між собою напрямками, видами, рівнями, мають певні особливості та потребують ґрунтовного дослідження. Інновації в педагогіці постійно змінюються, ініціюються та контролюються і спрямовані на покращення умов отримання знань учнями.

Список використаних джерел:

1. Герасимов Г. И. Инновации в образовании: сущность и социальные механизмы. / Г. И. Герасимов. – Ростов-на-Дону: Логос, 1999. – С. 40.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посібник. / І.М. Дичківська – Київ: Академвидав, 2004. С. 339.
3. Зайченко І. В. Педагогіка : навч. посібник для студентів вищих педагогічних навч. закладів. / І. В. Зайченко. – Київ: Освіта України, 2008. – (2-е вид.) – С.73.
4. Паламарчук В.Ф. Як виростити інтелектуала? : посіб. для вчителів. / В.Ф. Паламарчук. – Київ: Знання, 1989. С. 79.
І. Підласий, А. Підласий, 1998. № 12. С. 3–17.
6. Світові інновації // The Economist. URL : www.innovations.com.ua.

СЕКЦІЯ 7. ПСИХОЛОГІЧНІ ТА СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО- ПСИХОЛОГІЧНИХ УМОВ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ОСОБИСТІСНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВНУТРІШНЬО- ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Кіжло Анастасія Володимирівна

Національний університет «Острозька академія»

Україна

Внаслідок воєнного конфлікту, що триває на сході України та подій, що відбулися в Криму, значна кількість людей змушена залишати місця свого проживання, переселятися у чуже для них середовище. Як правило, це негативно позначається на їхньому фізичному та психологічному стані, знижується їхня соціальна активність в новому незвичному для них середовищі, виникають проблеми із адаптацією, погіршується якість життя. Активне обговорення та вирішення проблем внутрішньо-переміщених осіб, зумовлено необхідністю якомога швидше знайти шляхи вирішення різнобічних завдань, які на сьогодні постали перед суспільством та стабілізувати ситуацію, що виникла. Одним із найгостріших викликів вимушеного переселення є полегшення процесу соціально-психологічної адаптації, що на нашу думку, залежатиме від того, наскільки ці особи будуть залучені до повноцінної життєдіяльності у новому соціальному оточенні, наскільки будуть особистісно ефективні.

Проблема самоєфективності досить розповсюджена серед зарубіжних психологів (А. Бандура, Л. Хьелл, Д. Зіглер, Дж. Капрара, Д. Сервон та ін.). У вітчизняній психології відбувається процес теоретичного осмислення цього феномену та його попередня емпірична розробка (Р. Л. Кричевський, М.В. Чистова, Т.О. Гордєєва та ін. [2;3;4;7]).

Дослідження особливостей переживань та психічних станів вимушених переселенців представлено в низці робіт: культурний шок – А. Furnham, S. Boshner, стрес акультурації – Р. Аніс, Дж. Бері, Дж. Вестермайєр. Проблема адаптації особистості в різних соціальних групах досліджувалася такими вченими як І. Георгієва, А. Хохлова. Різні аспекти соціально-психологічної адаптації представлено в дослідженнях вітчизняних учених: Т. Титаренко (соціально-психологічна профілактика порушень адаптації), О. Блинова (взаємозв'язок психологічного благополуччя та успішності адаптації мігрантів), В. Серєда, О. Міхеєва (мотиви, що спонукали до переміщення людей, серед яких або нестерпні умови проживання, що характерно для переселенців з Криму, або пряма загроза життю для

переселенців зі сходу країни), М. Колодій (ставлення приймаючої громади до переселенців) та інші[1;4].

Чинники успішності входу вимушених переселенців до інших умов життя розглядали такі зарубіжні вчені як К. Уорд, Д. Беррі, У. Кім; наслідки можливої ізоляції вимушених переселенців досліджували О. Філіпова, Л. Ключникова, Т. Гурт. Специфіку соціально-психологічної адаптації вимушено переміщених осіб та психологічні проблеми з якими вони стикаються визначено в роботах О. Соколової, Л. Шайгерової, А. Furnham. [2;4].

3) мета статті; полягає в аналізі та узагальненні. теоретично та емпірично дослідити соціально-психологічні умови підвищення особистісної ефективності внутрішньо-переміщених осіб.

4) основні результати дослідження; Емпіричне дослідження соціально-психологічних умов для підвищення особистісної ефективності внутрішньо-переміщених осіб проводилось серед студентів Національного університету «Острозька академія» віком від 18 до 21 років, що відповідає фазі юності.

У дослідженні взяли участь загалом 45 осіб, які були поділені на три групи: дві контрольні та одну експериментальну. Розподіл досліджуваних був таким, що до КГ належали, як студенти, які були внутрішньо-переміщеними, так і ті, котрі не зазнавали такого досвіду. До ЕГ ж належали виключно внутрішньо-переміщені студенти. Так, розподіл досліджуваних за віком та статтю у вибірці експерименту подано на діаграмах рис.1 та рис.2 відповідно.

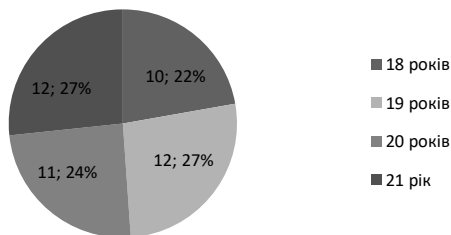

Рис. 1.1. Діаграма розподілу учасників експерименту за віком

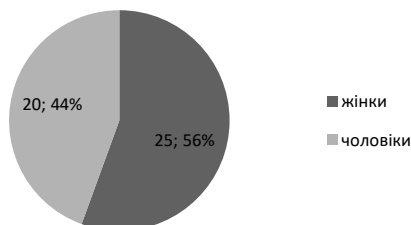

Рис. 1.2 Діаграма розподілу учасників експерименту за статтю

Як видно з діаграми розподілу досліджуваних кількості їх в межах всіх можливих комбінацій по групах була приблизно однаковою, хоч і параметри віку та статі не відігравали ключової ролі в даному дослідженні. Кількість 19-річних та 21-річних досліджуваних становила по 12 осіб (по 27%); 18-річних – 10 осіб (22%); 20-річних – 11 осіб (24%). Кількість чоловіків та жінок теж була приблизно однаковою (44% та 56%, або 20 та 25 осіб відповідно).

Емпіричне дослідження соціально-психологічних умов для підвищення особистісної ефективності внутрішньо-переміщених осіб проводилось у формі експерименту. Експеримент проходив у декілька логічних етапів

На першому етапі було з-поміж усієї сукупності студентів Національного університету «Острозька академія» відібрано 45 осіб, котрі відповідають вимогам вибірки для КГ та ЕГ, тобто являються або не являються внутрішньо-переміщеними особами. Їх було поділено на 3 групи: контрольну №1(внутрішньо-переміщені студенти) й контрольну №2 (звичайні студенти, які не були внутрішньо-переміщеними), на які не здійснювався експериментальний вплив, та експериментальну, яка такому була піддана (внутрішньо-переміщені студенти). Перед початком самого експерименту усіх 45 учасників дослідження було протестовано за допомогою набору психодіагностичних методик – замір «до».

Другим етапом експерименту було здійснення вплив експериментатора, що полягав у серії тренінгів, які були направлені на підвищення окремих аспектів особистісної ефективності внутрішньо-переміщених осіб.

Наступним – останнім – етапом експерименту було застосування того ж самого, що й на першому етапі, набору методик для повторного зрізу після здійснення експериментального впливу на ЕГ – замір «після».

Схематично можемо зобразити дизайн нашого дослідження наступним чином (рис. 3).

На основі теоретичного аналізу літератури було встановлено, що особистісну ефективність слід розуміти як інтегральну здатність людини бути компетентною, відповідати вимогам середовища. В рамках цього поняття виділяється його мотиваційний аспект - мотив ефективності, який спонукає людину долати почуття неадекватності та неповноцінності, спонукає до спроб стати компетентним. Окрім того, можемо виділити когнітивний аспект як реальна компетентність у форматі знань, умінь особистості розв'язувати життєві проблеми[1;2;4].

Особистісна ефективність є важливою умовою якісного включення внутрішньо-переміщених осіб у суспільну діяльність, оскільки саме ця особистісна характеристика прямо пов'язана з толерантністю до невизначеності. Відповідно висока толерантність до невизначеності в поєднанні з високою соціальною самоефективністю та комунікативною компетенцією є запорукою успішної адаптації внутрішньо-переміщених осіб до нового середовища. [5].

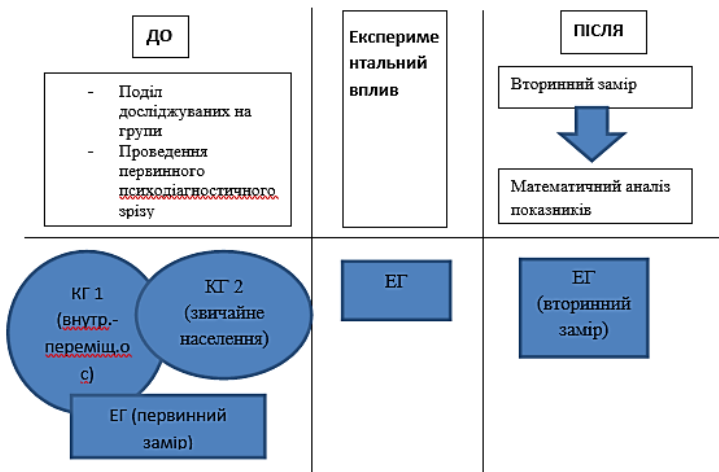

Рис. 3. Схематичне подання етапів експериментального дослідження соціально-психологічних умов підвищення особистісної ефективності внутрішньо-переміщених осіб.

Таким чином, для дослідження параметрів особистості використовувались відповідні психодіагностичні інструментарії, які дозволили оцінити зазначені аспекти та складові особистісної ефективності. Так, було використано:

- 1) Методика вивчення самоефективності Дж. Маддукса.
- 2) Опитувальник Реана.
- 3) Методика визначення толерантності до невизначеності (С. Баднер).
- 5) Тест соціального (або комунікативного) самоконтролю М. Снайдера.
- 6) Діагностика рівня сформованості та проявів комунікативної компетентності особистості (за В.Ф. Ряховським).

Емпіричне дослідження було спрямоване на дослідження соціально-психологічних умов для підвищення особистісної ефективності внутрішньо-переміщених осіб. Як було зазначено вище, експериментальне дослідження проходило в декілька етапів, а вибірка складалась з трьох груп (двох контрольної та експериментальної) по 15 осіб у кожній. Серед осіб-учасників були студенти НаУ ОА віком від 18 до 21 року.

В результаті аналізу даних за ключами методик було сформовано збірну таблицю даних досліджуваних (Додаток Ж).

Отже, внутрішньо-переміщені особи володіють такими характеристиками аспектів їх особистісної ефективності: загальна та соціальна самоефективність ($M_{кг1}=32,8$ та $M_{кг1}=10,5$ відповідно) дещо нижча, ніж у звичайних студентів ($M_{кг2}=45,9$ та $M_{кг2}=19,4$ відповідно); мотивація внутрішньо-переміщених осіб має характер уникнення невдачі ($M_{кг1}=8,9$; $M_{ег(до)}=7,5$); рівень толерантності до невизначеності ($M_{кг1}=80,2$;

$M_{\text{сг}}=87,7$) нижчий, ніж серед звичайних студентів ($M_{\text{кг2}}=53,7$); середній рівень комунікативного контролю ($M_{\text{кг1}}=3,7$; $M_{\text{сг(до)}}=3,6$) та комунікативна компетентність нижче середнього рівня ($M_{\text{кг1}}=21$; $M_{\text{сг(до)}}=24,2$), тоді як звичайні студенти володіють – дещо вищим – середнім рівнем ($M_{\text{кг2}}=15,8$)

Для математичного аналізу даних використовувались програма SPSS 17.0. Аналіз передбачає фіксування змін показників досліджуваних до та після проведення тренінгового впливу, а також перевірку існування зв'язків між параметрами особистості. Математичний аналіз даних полягав в порівнянні за допомогою відповідних математичних критеріїв міжгрупових та внутрігрупових відмінностей у контрольній та експериментальній групах до та після проведення експерименту.

Однофакторний дисперсійний аналіз для констатування відмінностей у показниках за результатами методик дослідження у групах свідчить, що такі відмінності є значимими – $F=0,352$, $p=0,788$ (табл. 1)

Таблиця 1

Значення коефіцієнтів однофакторного дисперсійного аналізу
Оценка эффектов межгрупповых факторов
Зависимая переменная: VAR00002

Источник	Сумма квадратов типа III	ст.св.	Средний квадрат	Щ	Знч.
Скорректированная модель	681,133 ^a	3	227,044	,352	,788
Свободный член	260714,844	1	260714,844	404,413	,000
VAR00001	681,133	3	227,044	,352	,788
Ошибка	229504,022	356	644,674		
Всего	490900,000	360			
Скорректированный итог	230185,156	359			

a. R квадрат = ,003 (Скорректированный R квадрат = -,005)

Більший детальний аналіз за допомогою метода Шеффе також свідчить про відсутність статистично значимих відмінностей у показниках між групами – $p>0,05$ (табл. 2.).

Таблиця 2

Значення коефіцієнтів однофакторного дисперсійного аналізу (метод Шеффе)

(I) VAR00001	(J) VAR00001	(I-J)-я різниця середніх	Стд. Ошибка	Знач.	95% довірительний інтервал	
					Нижня границя	Верхня границя
ег_до	ег_після	-,3111	3,78498	,858	-13,9428	7,3206
	кг_2	-,2111	3,78498	1,000	-10,8428	10,4206
	кг№1	-,2111	3,78498	1,000	-10,8428	10,4206
ег_після	ег_до	3,3111	3,78498	,858	-7,3206	13,9428
	кг_2	3,1000	3,78498	,880	-7,5317	13,7317
	кг№1	3,1000	3,78498	,880	-7,5317	13,7317
кг_2	ег_до	,2111	3,78498	1,000	-10,4206	10,8428
	ег_після	-,31000	3,78498	,880	-13,7317	7,5317
	кг№1	,0000	3,78498	1,000	-10,6317	10,6317
кг№1	ег_до	,2111	3,78498	1,000	-10,4206	10,8428
	ег_після	-,31000	3,78498	,880	-13,7317	7,5317
	кг_2	,0000	3,78498	1,000	-10,6317	10,6317

Проведення кореляційного аналізу із застосуванням коефіцієнту кореляції Пірсона для показників ЕГ після здійснення серії тренінгів свідчить про наявність статистично значимих зв’язків (табл. 3).

Таблиця 3

Коефіцієнти кореляції Пірсона для показників ЕГ

Кореляции

		загсамоефект	соцсамоефект	мотивация	толерантн	комунконтр	комункомпет
загсамоефект	Корреляция Пирсона	1	,188	,216	,132	,318	,289
	Знач.(2-сторон)		,501	,440	,640	,249	,297
	N	15	15	15	15	15	15
соцсамоефект	Корреляция Пирсона	,188	1	,517*	,621*	,101	,223
	Знач.(2-сторон)	,501		,049	,013	,720	,424
	N	15	15	15	15	15	15
мотивация	Корреляция Пирсона	,216	,517*	1	,278	-,293	,688**
	Знач.(2-сторон)	,440	,049		,315	,289	,005
	N	15	15	15	15	15	15

толерантн	Кореляція Пирсона	,132	,621*	,278	1	-,319	,162
	Знч.(2-сторон)	,640	,013	,315		,247	,565
	N	15	15	15	15	15	15
комунконтр	Кореляція Пирсона	,318	,101	-,293	-,319	1	-,204
	Знч.(2-сторон)	,249	,720	,289	,247		,465
	N	15	15	15	15	15	15
комункомпет	Кореляція Пирсона	,289	,223	,688**	,162	-,204	1
	Знч.(2-сторон)	,297	,424	,005	,565	,465	
	N	15	15	15	15	15	15

*. Кореляція значима на рівні 0.05 (2-сторон.).

**. Кореляція значима на рівні 0.01 (2-сторон.).

Так, соціальна самоефективність внутрішньо-переміщених осіб знаходиться в прямій залежності від рівня толерантності до невизначеності – $r=0,621$, $p=0,013$. Тобто соціальна самоефективність як здатність особистості керувати собою, ефективно та конструктивно застосовувати свої ресурси, здібності тощо, аби бути відповідним вимогам нового соціального середовища пов'язана з потягом особистості до невизначених ситуацій, почуття комфорту у момент перебування у невизначеній ситуації тощо. В свою чергу останнє – толерантність до невизначеності – пов'язана з мотивом особистісної ефективності ($r=0,517$, $p=0,049$). Інакше кажучи, сприйняття невизначеної ситуації як такої, з якою людина може впоратись залежить від її мотиваційної готовності, бажання впоратись та задіяти свої ресурси. Успішне вирішення ситуації новизни, неочікуваності залежить від вміння особи задіяти свої комунікативні здібності, її комунікативну компетентність як запоруку адаптації в соціальному середовищі ($r=0,688$, $p=0,005$).

Наочно результати кореляційного аналізу та взаємозалежності між характеристиками особистісної ефективності внутрішньо-переміщених осіб відображено на рис. 1.4. Важливо, що жодних кореляційних зв'язків у групі звичайних студентів (КГ№1) знайдено не було ($p>0,05$).

Отже, математичний аналіз даних свідчить, що зафіксовані відмінності між внутрішньо-переміщеним студентами та такими, які такого досвіду не мали не має статистично значимих показників ($F=0,352$, $p=0,788$). Втім, у групі внутрішньо-переміщених осіб все ж існують певні особливості, в порівнянні з групою звичайних студентів ($p>0,05$), щодо розвитку та формування особистісної ефективності (толерантність до невизначеності, соціальна самоефективність, мотивація та комунікативна компетентність між собою ланцюгово пов'язані).

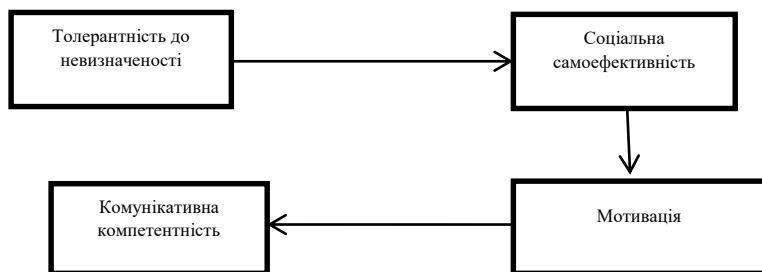

Рис. 1.4. Наочне зображення кореляційних зв'язків у ЕГ дослідження

Висновки.

Так, в результаті емпіричного дослідження було встановлено, що внутрішньо-переміщені особи володіють такими характеристиками аспектів їх особистісної ефективності: загальна та соціальна самоефективність ($M_{\text{кг1}}=32,8$ та $M_{\text{кг1}}=10,5$ відповідно) дещо нижча, ніж у звичайних студентів ($M_{\text{кг2}}=45,9$ та $M_{\text{кг2}}=19,4$ відповідно); мотивація внутрішньо-переміщених осіб має характер уникнення невдачі ($M_{\text{кг1}}=8,9$; $M_{\text{ег(до)}}=7,5$); рівень толерантності до невизначеності ($M_{\text{кг1}}=80,2$; $M_{\text{ег}}=87,7$) нижчий, ніж серед звичайних студентів ($M_{\text{кг2}}=53,7$); середній рівень комунікативного контролю ($M_{\text{кг1}}=3,7$; $M_{\text{ег(до)}}=3,6$), а комунікативна компетентність нижче середнього рівня ($M_{\text{кг1}}=21$; $M_{\text{ег(до)}}=24,2$) у внутрішньо-переміщених осіб, тоді як звичайні студенти володіють – дещо вищим – середнім рівнем ($M_{\text{кг2}}=15,8$).

Причиною складності адаптації внутрішньо-переміщених осіб до нової ситуації головним чином є новизна ситуації для таких осіб (56%). Окрім новизни ситуації, також певний вплив відіграє складність цієї ситуації (27%) та можливість її вирішення (17%).

Математичний аналіз із застосуванням однофакторного дисперсійного аналізу свідчить про відсутність статистично значимих відмінностей у показниках між групами – $p>0,05$. Втім, рівень толерантності до невизначеності залежить від соціальної самоефективності ($r=0,621$, $p=0,013$), останнє пов'язане з мотивацією особистості ($r=0,517$, $p=0,049$), а мотивація – з комунікативною компетентністю як запорукою адаптації в соціальному середовищі ($r=0,688$, $p=0,005$).

Розвиток особистісної ефективності як інтегративне утворення відбувався через розвиток 3 аспектів цього явища: Розвиток мотивації учасників, формування позитивної мотивації, мотивації на досягнення успіху; розвиток комунікативних здібностей особистості як запоруки успішної соціальної адаптації в новому середовищі; підвищення толерантності до невизначеності.

Аналіз ефективності розробленої програми свідчить про її успішність для реалізації поставленої цілі – підвищення виділених аспектів особистісної ефективності внутрішньо-переміщених осіб - загальна само ефективність ($t = -11,330$, $p = 0,0001$), соціальна само ефективність ($t = -9,029$, $p = 0,0001$), мотивація ($t = -4,583$, $p = 0,0001$), толерантність до невизначеності ($t = 7,335$, $p = 0,0001$), комунікативний контроль ($t = -1,450$, $p = 0,009$), комунікативна компетентність ($t = 7,149$, $p = 0,0001$).

Список використаних джерел:

1. Бандура А. Теория социального научения / А. Бандура. – СПб: Евразия, 2000. – 320 с.
2. Динамика профессиональной самооффективности будущего педагога-психолога: : дис. канд. псих. наук : 19.00.07, / Васильева Т. И. – М., 2008. – 264 с
3. Веремчук А. Організація навчально-пізнавальної діяльності студентів у контексті традиційних та інноваційних технологічних пошуків, Нова педагогічна думка. 2007. № 1. С. 14–18.
4. Развитие процессов идентификации и видообращения у подлітковому і ранньому юнацькому віці: дис. канд. психол. наук: 19.00.07, Клочек Л. В. – К., 2005. – 259 с.
5. Леонтьев Д.А. Личностный потенциал как объект психодиагностики, Д.А. Леонтьев, Е.Н. Осин, Психологическая диагностика. – 2007. – №1. – С. 4-7.
6. Орлов Ю.М. Потребностно-мотивационные факторы эффективности учебной деятельности студентов ВУЗа: автореф. дис. на соиск. науч. степени д-ра психол.наук: 19.00.07 «Педагогическая и возрастная психология», АПН СССР. НИИ общей и пед. психологии. – М., 1986. – 33 с.
7. Вимушені мігранти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://semestr.com.ua> – Заголовок з екрану. – Мова укр.

КЛІНІКО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПІЗНАВАЛЬНОЇ СФЕРИ: ВІДЧУТТЯ ЯК ПРОЦЕС ВІДОБРАЖЕННЯ ЯВИЩ

Грик Олена Костянтинівна

Горбач Аліна Сергіївна

Науковий керівник: к.псих.н. Довгалюк Т.А.

Національний університет «Острозька академія»

Україна

Людина живе постійно взаємодіючи із зовнішнім світом. Вона не може існувати ізольовано від нього, адже зовнішній світ є і середовищем існування, і джерелом інформації, і продуктом її творчості. Вся пізнавальна діяльність поділяється на два рівні: чуттєвий та раціональний. Вони є взаємопов'язаними та взаємодоповнюючими. На чуттєвому рівні людина

отримує враження, матеріал, який потім використовує раціональне пізнання.

Шлях до пізнання оточуючої дійсності і власного внутрішнього світу у людини починається із відчуттів. Відчуття дозволяють їй орієнтуватися у світі звуків, запахів, сприймати звукові гами, оцінювати масу і розміри предметів, визначати смак продуктів тощо.

Відчуття – це психічний пізнавальний (сенсорний) процес відображення окремих властивостей реального зовнішнього світу і внутрішнього стану людини, які безпосередньо діють на органи відчуття в даний момент [1]. При відчутті відбувається первинна обробка інформації саме на сенсорному рівні, тобто на рівні окремих властивостей предметів і явищ.

Відчуття є чутливим відображенням об'єктивної реальності, так як виникають через вплив різних факторів (подразників) на органи відчуття (зір, слух та інші). Вони властиві всім живим істотам, які мають нервову систему.

Відчуття є одночасно і об'єктивним, і суб'єктивним процесом. Об'єктивність полягає в тому, що у них відображені реально існуючі зовнішні подразники. Суб'єктивність обумовлена залежністю відчуттів від індивідуальних особливостей і актуального психічного стану людини.

Відчуття тісно пов'язані з емоційною сферою людини. Вони можуть породжувати у психіці людини різні почуття, викликати найменші емоційні переживання. Наприклад, відчуття різкого звуку, що роздався десь поруч від автомобільних гальм, може викликати у людини, що проходить повз, неприємні спогади про власну практику водіння автомобіля. Негативні переживання породжуються відчуттями не улюблених запахів, кольорів смаків, і, навпаки, позитивні переживання можуть бути викликані під впливом приємних кольорів, звуків, смаків і т. д.

Пізнавальна сфера людини поєднує в собі чуттєве та раціональне, об'єктивне та суб'єктивне, зовнішнє та внутрішнє. Без відчуттів, без сенсорних образів, у людини не могло би бути і вищих психічних процесів, оскільки для перетворення інформації, її потрібно звідкись отримувати. Одночасно, без вищих пізнавальних процесів, людина була би подібною до тварини, що здатна лише реагувати на зовнішні стимули та задовольняти свої біологічні потреби. Пізнавальна діяльність бере свій початок із процесу відчуття, з сенсорних образів, тому далі детальніше розглянемо, як функціонує цей процес.

Не дивлячись на свою елементарність, відчуття є доволі складним пізнавальним процесом. Ця складність полягає у наступному. По-перше, саме цей процес дозволяє людині встановлювати зв'язок із зовнішнім світом, тобто тут має місце зв'язок внутрішнього і зовнішнього. По-друге, відчуття поєднує в собі фізичну, фізіологічну та психічну складові, які постійно взаємодіють між собою.

Фізіологічна основа відчуттів закладена у роботі спеціальних нервових структур, які І. Павлов назвав аналізаторами. Аналізатори – це канали, по

яких людина отримує всю інформацію про світ (як про зовнішнє середовище, так і про свій власний, внутрішній стан) [22].

I. Мюллер на основі своїх експериментів сформулював «закон специфічної енергії», який полягає у тому, що відчуття кожної окремої модальності пов'язано з повністю визначеним органом чуття, що не існує жодного випадку – в межах ні норми, ні патології – переміщення відчуття певної модальності на інший орган відчуття. Тобто, ніколи не траплялося так, щоб людина чула звуки оком і бачила кольори вухом [16].

Процес відчуття має свою чітко встановлену фізіологічну природу – починаючи від впливу подразника на відповідний рецептор, що знаходиться в аналізаторі, передачі сигналу до відповідної ділянки в мозку та закінчуючи відповідною реакцією організму на цей подразник. У процесі відчуття фізіологічне та психічне працюють у єдності, що забезпечує збагачення психіки людини чуттєвими враженнями та інформацією із зовнішнього світу.

Функціонування механізмів сенсорних систем, як і всіх складних системних утворень, піддається порушенням різного роду. Ось деякі з них:

- При вживанні алкоголю в перші 10-15 хвилин чутливість аналізаторів підвищується, а потім швидко знижується до 50-60%.
- Порушення зорових відчуттів спостерігається при тривалому перебуванні в умовах мерехтливого світла (нав'язлива реклама, перегляд телепередач тощо). Цей фактор також шкідливий для серцево-судинної системи.
- Існують максимально допустимі межі вібрацій (за параметрами частоти і амплітуди), перевищення яких призводить до погіршення процесів відчуттів різної модальності через зростання процесів втоми і болю.
- Дезорганізуючі дії, як на процеси відчуттів, так і на роботу підкіркових утворень (в тому числі на гіпоталамус) сприяють органічні відчуття великої інтенсивності. Так, відчуття сильного голоду приводить до зниження роботи зорового аналізатора.
- Робота сенсорних систем погіршується не лише через вплив надпорогових подразників, але і від неочікуваних звуків сильної гучності, що викликають також підвищення адреналіну в крові і звуження кровоносних судин [18].

Сенсорні системи також можуть перебувати під впливом хвороб: дальтонізму, «курячої сліпоти», атаксії.

Дальтонізм трактується як хвороба часткової кольорової сліпоти. Людина не може розрізняти деякі кольори і кольорові відтінки (особливо відтінки червоного і зеленого кольорів). Ця хвороба поки що невиліковна і може успадковуватися. При цьому вона найчастіше виникає у чоловіків: 10% з них є дальтоніками. Жінок-дальтоніків у 20 разів менше, хоча дальтонізм передається наступному поколінню лише по жіночій лінії. Характерно, що дальтонізм не приводить до зниження гостроти зору.

При гемералопії («курячий сліпоті») людина не розрізняє предмети оточуючого середовища в темряві. Хвороба повної кольорової сліпоти змушує людину бачити все у сірому кольорі.

Атаксія, або розлад рухів, проявляється у втраті людиною здатності підтримувати рівновагу в русі із закритими очима. Хвороба пов'язана з порушенням функціонування рецепторів кінстетичних відчуттів, що знаходяться в сухожиллі, м'язах і суглобах.

Паталогічний випадок являє собою втрата больової чутливості, що позбавляє людину обережності і відчуття можливої небезпеки для її життя.

Частими є випадки загострення чутливості одного аналізатора при повній втраті чутливості іншого.

У патофизиології виділяють наступні розлади відчуттів: гіперстезія, гіпестезія, анестезія, парестезії, сенестопатії [25].

Гіперстезія – підвищення інтенсивності відчуттів, коли звичайні подразники (світло, звуки, запахи, дотики, смаки) здаються надмірно інтенсивними.

Гіпестезія – підвищення порогу чутливості до подразників, або зниження чутливості аналізатора. В такому випадку оточуючі предмети втрачають свою яскравість і чіткість, стають одноманітними та невизначеними. У звуках зникає сила і виразність, у кольорах відтінки і т. д.

Анестезія – це повна втрата чутливості, що може виникати як в окремих рецепторах, так і в декількох одразу (одночасно глухота і сліпота). Особливим різновидом цього порушення є алгезія – втрата відчуття болю.

Парестезії – відчуття неіснуючого подразника. Наприклад «повзання мурашок по шкірі» при нервовому перенапруженні.

Сенестопатії – різноманітні неприємні поліморфні відчуття, що динамічно локалізуються у різних ділянках тіла, внутрішніх органах та мають невизначений характер. Проявляються відчуттям жару, стягування, перевертання і т. д. Зустрічається цей вид патології при шизофренії, депресивних станах та деяких видах інтоксикацій.

Отже, як і будь-яке системне утворення психіки, процес відчуття може зазнавати певних порушень. Вони можуть проявлятися як тимчасові функціональні порушення, складові клінічної картини психічних захворювань (наприклад, при шизофренії), так і тривалі хвороби (виліковні або невиліковні).

Мета: проаналізувати дослідження клініко-психологічних аспектів відчуттів.

Для проведення емпіричного дослідження була сформована вибірка, що складається із 25 студентів Національного університету «Острозька академія» різних спеціальностей (15 жінок та 10 чоловіків). Середній вік досліджуваних 18,6 років ($SD=1,5$).

Емпіричне дослідження проводилося у чотири етапи. На першому етапі за допомогою «Методики изучения ведущей сенсорной системы человека» визначався провідний аналізатор досліджуваних. На другому етапі

визначався нижній поріг чутливості слухового аналізатора студентів за допомогою «Методики определения нижнего абсолютного порога слуховой чувствительности». Третій етап полягав у вимірюванні нижнього порогу чутливості зорового аналізатора за допомогою «Методики определения нижнего абсолютного порога зрительного ощущения». На четвертому етапі вимірювався нижній поріг чутливості тактильного аналізатора досліджуваних за допомогою «Методикаи определения нижнего абсолютного порога тактильного ощущения».

За допомогою «Методики изучения ведущей сенсорной системы человека», узагальнивши числові показники, ми можемо побачити, що серед досліджуваних 52% візуалів (тобто мають провідний зоровий аналізатор), 24% аудіалів (провідний слуховий аналізатор) та 24% кінестетів (інші аналізатори є провідними).

Результати «Методики определения нижнего абсолютного порога слуховой чувствительности» за описовими статистичними характеристиками свідчать про те, що існують відмінності між показниками нижнього слухового порогу чутливості. Зокрема, середнє значення нижнього слухового порогу чутливості є найвищим в аудіалів ($X=60,5$), а найнижчим у кінестетів ($X=51,5$). Статистичну значимість відмінності середніх показників порогу чутливості між аудіалами та кінестетами підтверджує статистичний t-критерій Стьюдента ($T_{\text{емп}} = 4,698$; $p=0,01$). Відмінності порогу чутливості між візуалами та аудіалами ($T_{\text{емп}} = 3,585$; $p=0,05$), а також візуалами та кінестетами ($T_{\text{емп}} = 2,791$; $p=0,05$) є статистично не значимими.

Результати «Методики определения нижнего абсолютного порога зрительного ощущения» за описовими статистичними характеристиками свідчать про те, що існують певні відмінності між показниками гостроти зору досліджуваних з різним провідним каналом отримання інформації. Найвищий середній показник мають кінестети ($X=0,79$), а найнижчий – аудіали ($X=0,76$). Проте, у візуалів є найвищими показники мінімального (0,7) та максимального (0,862) значення, у порівнянні з аудіалами та кінестетами. Отже, можна стверджувати, що на гостроту зору досліджуваних не впливає те, який провідний аналізатор вони мають.

Результати «Методики определения нижнего абсолютного порога тактильного ощущения» за описовими статистичними характеристиками свідчать про те, що існують відмінності між показниками нижнього абсолютного тактильного порогу відчуттів у досліджуваних з різним провідним аналізатором. Так, найвище середнє значення мають візуали ($X=7,09$), а найнижче – кінестети ($X=6,67$). До того ж, кінестети мають найнижче мінімальне значення (6,25), а також їхня вибірка є найбільш однорідною, про що свідчить середнє квадратичне відхилення (0,24). Це говорить про те, що кінестети мають найбільшу тактильну чутливість, у порівнянні з візуалами та аудіалами. Описові статистичні характеристики та статистичний t-критерій Стьюдента свідчать про те, що величина нижнього

абсолютного порогу чутливості не залежить від провідного аналізатора досліджуваних.

Отже, гіпотеза підтвердилася лише частково. А саме: у людей з провідним слуховим аналізатором абсолютний нижній поріг чутливості слуху є нижчим, ніж у людей-кінестетів.

Список використаних джерел:

1. Большой психологический словарь / Под ред. В.П. Зинченко, Б.Г. Мещерякова – М.: Прайм-Еврознак, 2003. – 672 с.
2. Брунер, Дж. Психология познания. За пределами непосредственной информации / Дж. Брунер – М.: Прогресс, 1977. – 413 с.
3. Варій М. Й. Загальна психологія: Підручник / М. Й. Варій – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 1007 с.
4. Веккер Л. М. Психика и реальность. Единая теория психических процессов / Л. М. Веккер – М.: Смысл, 1998. – 343 с.
5. Выготский Л.С. Психология развития человека / Л.С. Выготский – М.: Смысл, 2005. – 1136 с.
6. Гиппенрейтер Ю. Б. Психология ощущений и восприятия / под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, В. В. Любимова, М. Б. Михалевской – М.: ЧеРо, 2002. – 610 с.
7. Гусев А. Н. Общая психология в 7 т. / А. Н. Гусев – М.: Академия, 2007. – Т.2. Ощущения и восприятия. – 416 с.
8. Джемс В. Психология / В. Джемс – М.: Педагогика, 1991. – 367 с.
9. Дружинин В. Н. Когнитивная психология: учебник для студентов / под ред. В. Н. Дружинина, Д. В. Ушакова – М.: ПЕР СЭ, 2002. – 480 с.
10. Дудюк П. П. Органи відчуття / П. П. Дудюк // Здоров'я – 2004. – №2. – С. 32-33.
11. Козубовский В. М. Общая психология: познавательные процессы: учебное пособие / В. М. Козубовский – Минск: Амалфея, 2008. – 368 с.
12. Костюк Г. С. Избранные психологические труды / Г. С. Костюк – М.: Педагогика, 1988. – 304 с.
13. Костюченко О. В. Формування сенсорних образів на основі нюхових відчуттів: автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.01 «Загальна психологія» / О. В. Костюченко – К., 2003. – 21 с.
14. Леонтьев А. Н. Проблемы развития психики / А. Н. Леонтьев – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1959. – 483 с.
15. Максименко С. Д. Загальна психологія: навчальний посібник / С. Д. Максименко, В. О. Соловйenko – К.: МАУП, 2000. 256 с.
16. Мах Э. Анализ ощущений и отношение физического к психическому / Э. Мах – М.: Территория будущего, 2005. – 304 с.
17. Методы исследования восприятия, внимания и памяти: Руководство для практических психологов / Е. А. Андронникова, Е. В. Заика. – Харьков: Изд-во ХНУ им. В. Н. Каразина, 2011. – 161 с.
18. Мочалов С. М. Чувственное познание и восприятие реальности окружающей действительности: дис... доктора философских наук: 09.00.01 / С. М. Мочалов – М., 2007. – 325 с.
19. В. Костюченко – К., 2003. – 21 с.

20. Леонтьев А. Н. Проблемы развития психики / А. Н. Леонтьев – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1959. – 483 с.
21. Максименко С. Д. Загальна психологія: навчальний посібник / С. Д. Максименко, В. О. Соловієнко – К.: МАУП, 2000. 256 с.
22. Мах Э. Анализ ощущений и отношение физического к психическому / Э. Мах – М.: Территория будущего, 2005. – 304 с.
23. Методы исследования восприятия, внимания и памяти: Руководство для практических психологов / Е. А. Андронникова, Е. В. Заика. – Харьков: Изд-во ХНУ им. В. Н. Каразина, 2011. – 161 с.
24. Мочалов С. М. Чувственное познание и восприятие реальности окружающей действительности: дис... доктора философских наук: 09.00.01 / С. М. Мочалов – М., 2007. – 325 с.
25. Сонник Г. Т. Психіатрія / Г. Т. Сонник, О. К. Напрєєнко, А. М. Скрипніков – К.: Здоров'я, 2003. – 443 с.

КОНСУЛЬТАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА НА ТЕЛЕФОНІ ДОВІРИ

Клименко Тетяна Андріївна

*Інститут людини Київського університету імені Бориса Грінченка
Україна*

Актуальність дослідження. В сучасному суспільстві людина стикається з різноманітними стресовими ситуаціями, ускладнюються стосунки з оточуючими, загострюються внутрішні суперечності, стають нестерпними переживання. Нерідко перед особистістю постають проблеми, які важко вирішити власними зусиллями. Проте люди не бажають звертатися до відповідних служб за допомогою, оскільки бояться бути осудними або ж бажають залишатися анонімними.

Одним із механізмів допомоги людині адаптуватися в умовах сьогодення та вийти із складної життєвої ситуації є можливість отримати консультацію на “Телефоні Довіри” які діють як у державних, так і у громадських організаціях. Згідно Закону України “Про соціальні послуги” передбачено, що соціальний працівник має надавати консультативні послуги з питань поліпшення взаємин клієнта з навколишнім соціальним середовищем, сприяння особам, що перебувають у складних життєвих обставинах, які вони не в змозі подолати за допомогою наявних засобів і можливостей, попередження виникнення складних життєвих обставин, створення умов для самостійного розв’язання життєвих проблем, що виникають. Звертаючи увагу на вище перелічені питання, виникає необхідність консультативної діяльності соціального працівника саме на Телефоні Довіри.

Консультативну діяльність соціального працівника на "Телефоні Довіри", можна обґрунтувати, як процес комунікативної взаємодії між абонентом та фахівцем, під час якої відбувається інформування та психологічна підтримка, що зможе спонукати клієнта до вирішення його питання. Під час своєї консультативної діяльності соціальний працівник повинен дотримуватися професійно-етичного кодексу та завжди пам'ятати про принципи такі, як: анонімність та конфіденційність, толерантність та гуманізм, компетентність та клієнтоцентризм та інше.

Варто зазначити, що телефонне консультування є однією із форм роботи, у процесі якої соціальний працівник допомагає клієнтові проаналізувати і зрозуміти сутність його складної життєвої ситуації, пропонує різноманітні варіанти, які можуть бути використані для розв'язання проблеми та налагодження більш гармонійних стосунків із соціальним оточенням.

За даними Громадської організації "Ла Страда-Україна" на Телефон Довіри за період січень-грудень 2017 року було зафіксовано понад 29 тисяч дзвінків, за для отримання інформаційних (70%), психологічних (23%) та юридичних (7%) консультацій, це свідчить про те, що значна кількість громадян по всій території України обирає телефонне консультування, для зручного отримання первинної допомоги саме від соціального працівника.

Причинами звернень людей на Телефон Довіри стають складні життєві ситуації, міжособистісні проблеми, випадки жорстокого поводження над дітьми, насильства в сім'ї, питання отримання соціальних послуг та захисту від держави та багато інших.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Консультування як процес є предметом дослідження різних галузей наук і сфер людської діяльності. Особливості соціального консультування розкрили в своїх працях І. Грига, М. Гуліна, В. Лютий, Т. Семигіна. Соціально-педагогічні аспекти консультування досліджували Л. Завацька, А. Капська, Г. Раковська, В. Сорочинська, Т. Шишковець. Основи телефонного консультування у своїх працях розкривають Н. Горішна, О.Пожидаєва, Л. Тюття. Науковці доводять об'єктивну необхідність дітей та молоді у відповідних послугах, спроможністю телефонних консультантів стимулювати внутрішні резерви особистості щодо формування активної життєвої позиції до самовизначення, самозахисту та розв'язання наявних соціальних проблем.

Метою статті є аналіз особливостей консультативної діяльності соціального працівника на "Телефоні Довіри".

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із основних напрямків діяльності соціального працівника є консультування. Говорячи про консультування загалом, то як процес допомоги один одному, історично він виник давно. Історія розвитку консультативної практики починається значно раніше від того часу, коли вона виокремилась у самостійну галузь діяльності. Цей період не входить у галузь наукового знання, але діапазон засобів впливу і здійснення допомоги у практиці повсякденного життя був досить широким і різноманітним. Консультантами називалися лікарі,

вихователі, знахарі, що переймалися пошуком життєвої мудрості, інтерпретацією настроїв і почуттів, релігійними сповідями тощо [1, С. 3–12].

На сьогоднішній день "консультування" - не має однозначного визначення, тому що сам термін "консультування" використовується в багатьох професіях та сферах людського життя.

У навчально-методичному посібнику "Технології соціальної роботи" за редакцією В. М. Шахрая, *консультування* визначається, як технологія соціальної роботи, яка полягає в дослідженні проблеми клієнта, знаходженні разом з ним позитивних шляхів її вирішення, наданні порад і рекомендацій щодо наявності для цього соціальних ресурсів [2, С.88]. В свою чергу консультування на Телефоні довіри трактується, як один із методів соціальної роботи та особливий вид допомоги в екстрених ситуаціях.

А. Й. Капська визначає консультування, як вид соціальної послуги клієнту, Консультативні послуги на її думку, мають сприяти поліпшенню взаємин клієнта із соціальним середовищем, створенню психологічного комфорту в соціумі. [4]

Зазвичай напрями консультативної діяльності здійснюються в різних формах, наприклад соціально-профілактичне, соціально-педагогічне, соціально-правове. Вони можуть здійснюватися як при наданні очного консультування, так і заочного.

Одним із видів заочного консультування є надання телефонної консультації. Телефонне консультування виступає одним із методів соціальної роботи. Робота Телефону довіри набуває особливої актуальності, оскільки пропонує тимчасову, але миттєву підтримку кожному, хто її потребує.

Енциклопедія для фахівців соціальної сфери за загальною редакцією професора І.Д. Звереві визначає *Телефон довіри*, як спеціалізоване формування центру соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді чи самостійна спеціалізована служба, діяльність якої спрямована на надання кваліфікованої екстреної, анонімної, безкоштовної психологічної та психотерапевтичної допомоги по телефону підліткам, молоді, окремим категоріям населення, що переживають кризові ситуації чи потребують довідкової інформації з різних питань, а також для профілактики та попередження серед даної категорії населення девіантної поведінки [3, С. 463]. На сьогоднішній день Телефон довіри, являється підрозділом чи проектною діяльністю багатьох недержавних організацій, які працюють в сфері надання соціальних послуг.

В Україні безпосередня консультативна діяльність соціального працівника на Телефоні довіри може бути реалізована в державних структурах таких, як: центри соціальних служб сім'ї, дітей та молоді, центрах соціально-психологічної реабілітації, управління у справах, сім'ї, молоді та спорту, управління охорони здоров'я, державні урядові структури, які мають гарячі лінії та неурядові організації на базі яких функціонують

Телефони довіри, розподіленні за специфікою, наприклад (Національна гаряча лінія, з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації, Національна дитяча "гаряча" лінія, Національна лінія телефону довіри по проблемам ВІЛ/СНІД, Телефон довіри психологічної підтримки населення та багато інших.)

Консультативна діяльність соціального працівника на Телефоні Довіри спрямована на надання кваліфікованої анонімної, конфіденційної та безкоштовної допомоги дітям, підліткам, молоді, людям похилого віку, людям з інвалідністю та всім іншим категоріям населення, які потребують допомоги та звертаються по неї зателефонувавши на номер "гарячої" лінії. Сама ж консультативна діяльність, включає в себе консультації з питань соціальної підтримки населення, профілактики негативних явищ в суспільстві, інформування з приводу соціального захисту населення, а також щодо діяльності державних та громадських організацій, які працюють в напрямку соціальної допомоги та підтримки громадян.

Для більш ефективної та кваліфікованої допомоги на Телефоні довіри соціальний працівник у своїй консультативній діяльності має володіти професійними знаннями, вміннями та навичками. Під час надання телефонної консультації важливим для соціального працівника є вміння виявити проблему та чітко сформулювати запит від абонента, сприяти атмосфері психологічного комфорту, аналізувати процес консультування та використовувати зворотній зв'язок. В процесі надання консультації соціальний працівник не повинен нав'язувати абонентові свою думку та бачення проблеми, а знайти максимальну кількість варіантів вирішення проблемної ситуації. Можна вважати, що соціальний працівник на Телефоні довіри може виступати не тільки консультантом, а й медіатором чи фасилітатором ресурсних можливостей абонента.

Аналізуючи досвід громадської організації "Ла Страда - Україна", яка на сьогоднішній день в Україні є одною із провідних в сфері надання послуг телефонного консультування, оскільки має на базі центру дві національні гарячі лінії серед них, Національна "гаряча" лінія з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації та Національна дитяча "гаряча" лінія, можемо побачити на прикладі консультативну діяльність соціальних працівників.

Спеціалізація даних ліній здійснюється за допомогою орієнтації на специфіку роботи:

- орієнтація на певний вік (діти, підлітки, молодь);
- орієнтація на певну проблематику (домашнє насильство, торгівля людьми, гендерна дискримінація, захист прав дитини).

Консультативна діяльність соціального працівника на "гарячих" лініях - вид спеціально організованого спілкування по телефону, в ході якого фахівець допомагає абонентові дослідити і прояснити життєву ситуацію, актуалізувати додаткові сили і здібності, щоб знайти вихід із складних для нього обставин.

В громадській організації "Ла Страда - Україна" консультативна діяльність соціального працівника базується на етичних принципах. Повага до гідності кожної людини - консультант не допускає жодного прояву зневаги до особистості. Консультативна діяльність є несумісною з прямим чи опосередкованим примушуванням абонента до будь-яких дій. Наступним принципом виступає пріоритетність інтересів абонентів, під час яких консультант спрямовує свої зусилля, знання, вміння, навички на допомогу особам, які звертаються на Телефон довіри, з метою допомоги їм у вирішенні проблем.

Важливим аспектом, який є в центрі, це те, що консультативна діяльність соціального працівника завжди підтримується керівництвом та створюються максимально комфортні умови, аби не було професійного вигорання, для консультантів Телефону довіри проводяться групові та індивідуальні супервізії, на яких консультанти, можуть обговорити хвилюючі питання, проблемні дзвінки чи емоції, які виникали в процесі надання консультації. Також для професійного розвитку та самореалізації соціальному працівникові, може бути запропоновано ряд цікавих тренінгів, семінарів та майстер-класів.

Говорячи про консультування на Телефоні довіри соціальний працівник має пройти чотири етапи бесіди:

1. Знайомство, початок діалогу. Успіх розмови залежить від того, наскільки соціальний працівник зможе проявити себе та зацікавити абонента з першої хвилини розмови. Початком розмови може стати розповідь абонента про свою ситуацію з якою він звертається на Телефон довіри. В тому випадку коли абонент мовчить, фахівець може допомогти розпочати діалог.

2. Розпитування абонента, формування та перевірка консультативних гіпотез. Оскільки основним завданням соціального працівника під час консультативної діяльності є вивести абонента на розмову шляхом максимального розпитування абонента про деталі тієї чи іншої події за для уточнення деталей. Умовно можна виділити декілька напрямків роботи соціального працівника з абонентом на цьому етапі. Для того, щоб абонент почував себе в комфорті, та чув підтримку по той бік слухавки, достатньо, щоб соціальний працівник застосовував активне слухання, виражаючи свою згоду та підтримку. Для того щоб розмова була ефективною слід задавати питання на уточнення та перефразовування.

3. Вплив. Найпростіший спосіб впливу - акцентування суперечностей в розповіді абонента, переструктурування і перефразовування історії за допомогою коментарів та уточнень. Також консультант має обговорити різні варіанти поведінки та реагування абонента за для вирішення проблемної ситуації. Мета соціального працівника, допомогти абонентові сформулювати якомога більше варіантів виходу із складної життєвої ситуації, а потім аналізуючи порекомендувати найбільш підходящий для абонента.

4. Завершення бесіди. Цей етап включає: підведення підсумків розмови (коротке узагальнення розмови; прощання абонента з консультантом соціальним працівником.)

Отже, можемо зробити висновок, що консультативна діяльність соціального працівника не Телефоні довіри є одним із напрямків роботи та полягає в наданні допомоги абонентам, які опинилися в складній життєвій ситуації соціалізуватися та вирішити проблемні конфліктні ситуації.

Зміст консультативної діяльності соціального працівника, насправді дуже широкий, включає в себе міждисциплінарну підтримку та допомогу. Професійність соціального працівника у здійсненні консультативної діяльності включає в себе розуміння абонента, вивчення та діагностика проблем.

Говорячи про Телефон довіри, можемо зробити висновок, що на сьогоднішній день це, та служба в яку може звернутися кожен у проблемній ситуації, щоб отримати допомогу і при цьому мати відчуття захищеності, розуміння та довіри, яке забезпечить консультант-соціальний працівник при наданні консультації. Телефон довіри гарантує суспільству більшу доступність до отримання соціальних, інформаційних, психологічних та юридичних послуг.

Список використаних джерел:

1. Климов Е. А. Гипотеза «метелок» и развитие профессии психолога //Вестник МГУ.— Сер. 14. Психология.— 1992.— № 3.— С. 3–12.
2. Шахрай В.М. Технології соціальної роботи. Навчальний посібник. - К.: Центр навчальної літератури, 2006. - 464 с.
3. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / За заг. ред. І. Д. Зверєвої. – К., Сімферополь : Універсум, 2012. – 536 с.
4. Соціальна педагогіка : підручник / [за ред. А.Й.Капської]. –4-е вид. випр. та доп. – К. : Центр учбової літератури, 2009. - С. 427.

МОТИВАЦІЯ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВНЗ СТУДЕНТАМИ, БАЗОВА ПІДГОТОВКА ЯКИХ ВІДПОВІДАЄ РІВНЯМ ELEMENTARY (A1 – A2) ЧИ PRE-INTERMEDIATE (A2 – B1)

**к.пед.н., доц. Чикалова Марина Миколаївна
Горпинченко Олеся Миколаївна**

*Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка
Україна*

Вивчення іноземної мови у ВНЗ передбачає наявність базового рівня знань, а саме певну сформованість вокабуляру, розуміння граматики й комунікативні навички. Однак, не всі студенти володіють англійською мовою на тому рівні, що є необхідним для її ефективного вивчення у вищому навчальному закладі з подальшим застосуванням у своїй професійній діяльності. Така дифузія може привести за собою втрату студентом мотивації до вивчення дисципліни.

Студентів, який має низький рівень володіння іноземною мовою, скажімо, Elementary (A1 – A2), часто складно адаптуватися на навчального процесу з цього предмету, оскільки він/вона відчуває невпевненість і починає комплексувати на практичних заняттях. Почасти занижується й самооцінка особистості, особливо тоді, коли загальний рівень знань з англійської мови в групі є достатнім і високим.

Методика викладання іноземної мови у вищій школі передбачає й роботу зі студентами, які мають невисокий рівень знань. Викладач володіє навичками й умінями приймати та відповідно оцінювати роботу цих студентів. Проте, в ситуації, коли студент прагне набути більше знань, його елементарний рівень у багатьох випадках стає перешкодою на шляху до вивчення матеріалу нарівні з іншими. Таким чином, постає питання мотивації таких студентів до подолання внутрішніх суперечностей, до бажання вчитися й отримувати позитивні емоції від самого процесу здобуття нових знань та навичок, а також вміння застосовувати їх на практиці.

Г. Волошина, аналізуючи питання підвищення мотивації студентів до вивчення іноземної мови, акцентує увагу на тому, що «неможливо навчити мови людину, у якій відсутня мотивація. Лише зацікавлені особи, які поставили перед собою певну мету, набагато легше, швидше і з великим задоволенням вивчають іноземну мову. Саме мотивація є гарантією всього процесу навчання» [1, с. 75]. Так, рушійною силою вивчення іноземної мови й ефективного її засвоєння є позитивна мотивація.

Зовнішня мотивація вивчення студентами іноземної мови у ВНЗ характеризується тим, що на її формування впливає думка друзів або викладачів, потреба скласти іспит тощо. Така мотивація часто є недовготривалою, оскільки зовнішній вплив нерідко дисонує з власними

вподобаннями й переконаннями особистості. Внутрішня ж мотивація – стійка, її поява є достатньо тривалим і складним процесом, результатом якого виявляється усталеність мотивів діяльності. Специфіка внутрішньої мотивації полягає в тому, що студент чітко усвідомлює доцільність вивчення іноземної мови для особистих або професійних цілей.

Ю. Лавриш наголошує, що «студенти, які вступають до вищих навчальних закладів, мають певний запас знань з іноземної мови, але рівень цих знань ... відрізняється різкою диференціацією...» [2, с. 80]. Так, не всі студенти мають високий і достатній рівні знань з іноземної мови. Процес вивчення іноземної мови у ВНЗ передбачає вже наявні знання, вміння й навички з дисципліни. Скажімо, студентам із низьким рівнем підготовки складно мотивуватися на активне вивчення мови передусім в умовах, коли більшість із учасників групи мають достатній рівень володіння, наприклад, англійською мовою, позаяк виникає психологічний дискомфорт. Студентові може стати незручно за свої недосконалі базові знання.

Т. Старовойт зазначає, що «студенти з високим рівнем успішності у вивченні англійської мови характеризуються більш високим рівнем мотивації досягнення. Тобто вони навчаються заради задоволення, котре отримують, коли переважають самих себе у досягненнях» [3, с. 151]. Дійсно, студентам, які мають невеликий обсяг знань з іноземної мови, психологічно складно навчатися разом із студентами з високим рівнем успішності: з'являється прагнення до уникнення відповідей, страх бути висміяним або здатися некомпетентним тощо. Виникає психологічний бар'єр, який заважає появі практичної чи пізнавальної мотивації до активної діяльності. При роботі з цими студентами викладач повинен знаходити методи заохочення, застосовувати диференціацію завдань, вміло й непомітно для студентів поєднувати різні рівні підготовки за допомогою ситуативних та ділових ігор, презентаційного подання матеріалу, конкурсів, у яких враховується логічне мислення, швидкість реакції тощо.

Крім того, у студентів з високою успішністю, за Т. Старовойт, на більш високому рівні задоволені базові психологічні потреби у автономії, компетентності та пов'язаності з іншими людьми (викладачами). Автономія означає, що на заняттях з англійської мови студенти відчують, що мають можливість вибирати ті форми діяльності, які для них найбільш цікаві. Завдання, що доводиться робити в процесі навчання, вони роблять тому, що це для них актуально і важливо [3]. На цьому тлі студентам з іншим рівнем успішності подекуди складно спонукати себе до результативної діяльності на заняттях. Подекуди в таких випадках може виникнути амотивація, внаслідок чого студент не працює над удосконаленням власного рівня володіння іноземною мовою.

Т. Старовойт у статті «Особливості мотивації до вивчення іноземної мови у студентів «немовних» спеціальностей» стверджує, що студенти з високим рівнем успішності «оцінюють своє спілкування з викладачем як більш «тепле». Вони відчують, що викладач з повагою ставиться до їх

інтересів, ураховує їх бажання та почуття. І вони добре ладнають з викладачем» [3, с. 151-152]. Відповідно, студентам із нижчим рівнем базової підготовки під час вивчення іноземної мови може стати незручно й некомфортно через те, що їх знання обмежені. Так, скажімо, ці студенти мають усвідомити важливість формування мотивації, мотивів і реальних дій у досягненні поставленої мети: підвищення вже наявного рівня володіння іноземною мовою. За таких умов утворення психологічного бар'єру сходять нанівець, і з'являються реальні можливості якісного вивчення іноземної мови у ВНЗ студентами, які мають невисокий рівень знань.

З метою формування внутрішньої позитивної мотивації до вивчення іноземної мови студентами ВНЗ виділяємо такі способи:

- заручитися підтримкою близьких або рідних, а також за можливості вивчати іноземну мову разом;
- хвалити себе за кожен вдалий крок у вивченні іноземної мови, оскільки це особисте досягнення;
- кожного місяця навчання робити собі невеликий заохочувальний подарунок;
- пригадати улюбленого іноземного актора, з яким би хотілося особисто поспілкуватися тощо.

Способи формування внутрішньої мотивації носять індивідуальний характер. До запропонованих положень кожен студент може вносити свої корективи, які будуть ефективними (скажімо, хтось може мотивуватися бажанням здивувати викладача та/чи одногрупників набутими знаннями з іноземної мови). Також буде корисним позанавчальне спілкування зі знайомим-іноземцем або тим, хто досконало володіє іноземною мовою; це сприятиме витісненню сором'язливості, яка шкодить активній діяльності на практичних заняттях у ВНЗ.

Таким чином, у результаті дослідження з'ясовано, що студенти, базова підготовка яких відповідає рівням Elementary (a1 – a2) чи Pre-Intermediate (a2 – b1), під час вивчення іноземних мов можуть зіткнутися почасти зі зниженням самооцінки, зменшенням мотивації, виникненням невпевненості тощо, насамперед у порівнянні з іншими студентами, рівень підготовки яких є вищим. Студентам із невисоким базовим рівнем знань передусім необхідно сформувати внутрішню мотивацію до вивчення іноземної мови, щоб у безпосередньому процесі її вивчення активно, якісно й ефективно засвоювати матеріал.

Список використаних джерел:

1. Волошина Г. Г. Шляхи підвищення мотивації у навчанні іноземним мовам студентів немовних вищих навчальних закладів [Електронний ресурс] / Г. Г. Волошина. – Режим доступу : <file:///D:/Загрузки/3298-6553-1-SM.pdf>.
2. Лавриш Ю. Е. Багаторівнева стратегія як метод диференційованого підходу при викладанні іноземної мови у вищих навчальних технічних

зкладах / Ю. Е. Лавриш // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Педагогічні науки. – Житомир. – Випуск 1 (83). – С. 79-83.

3. Старовойт Т. П. Особливості мотивації до вивчення іноземної мови у студентів «немовних» спеціальностей / Т. П. Старовойт, Т. О. Григоренко. – Молодий вчений. – № 1 (28). – Частина 2. – Січень 2016. – С. 150-153.

ОСНОВНІ ПСИХІЧНІ РОЗЛАДИ УЧАСНИКІВ АТО

Горбач Аліна Сергіївна

Науковий керівник: Довгалюк Т.А.

*Національний університет «Острозька академія»
Україна*

Війна в Україні розпочалася у 2014 і триває досі, уже три роки поспіль бійці, які захищають нашу країну потребують психологічної допомоги. Вони повертаюся із своїми потребами, але кожен із них повертається іншим, адже його життя розділене чіткою смугою на «до» і «після». Людина, що зустрілася із смертю, вже не може жити як раніше і вона потребує допомоги аби продовжити життя.

Бійці повертаюся із фізичними і психологічними травмами, які докорінно змінюють їх життя. Майже в усіх, хто пережив трагічні події, нетривалий час проявляються один або кілька симптомів, пов'язаних зі стресом. У багатьох випадках вони минають доволі швидко. Проте симптоми, які зберігаються протягом тривалого періоду після травматичної події, збільшують імовірність розвитку ПТСР або інших пов'язаних зі стресом психічних розладів. Фізичне ушкодження, отримане внаслідок травми, є шокним досвідом, здатним кардинально змінити життя людини і здійснити потужний вплив на психіку, посиливши симптоми психіатричних розладів.

Серед основних психологічних розладів, що виникають у військовослужбовців, що перебували у зоні АТО варто виокремити такі стани (розлади) за часовим перебігом:

- гостра стресова реакція (від перших хвилин після травми до двох діб);
- гострий стрес учасника бойових дій та операцій (COSR – en. Combat et operational stress reaction) – комплексні порушення, строком до чотирьох діб;
- гострий стресовий розлад - від двох днів до одного місяця (ASD - en. Acute stress disorder);
- розлади адаптації;
- гостра форма ПТСР (від одного до трьох місяців);

- хронічна форма ПТСР (більше, ніж три місяці);
- ПТСР із відстроченим проявом (симптоми захворювання проявилися через 6 місяців після травми або ще пізніше).

Діагностувати ці розлади важко, адже їх перебіг та симптоматика схожі між собою та переплітаються. Діагностика проводиться згідно критеріїв МКХ – 10. Гостра стресова реакція та гострий стрес короткотривалі і тому їх рідко діагностують. Найчастіше діагностують гострий стресовий розлад та ПТСР, рідше розлади адаптації.

Гострий стресовий розлад (F.43.0) – психічний розлад, що розвивається в осіб, які пережили травматичну подію природного чи техногенного характеру, обстріли, бомбардування чи інші загрозливі події під час війни, сексуальне або фізичне насильство, проявляється короткотривалими нав'язливими спогадами та переживаннями від травми, що тривають близько 4 тижнів. Основні симптоми згідно МКХ - 10:

- Повторне переживання травматичних подій (нав'язливі спогади, сні);
- Уникнення (уникнення думок, почуттів, місць, що пов'язані із травмуючою подією або нагадують її);
- Заціпеніння (почуття відсторонення від інших);
- Підвищена збудливість (поганий сон, дратівливість, надмірна настороженість).

На відміну від гострої стресової реакції, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) виникає не під час травматичної події, а у віддалені терміни – після виходу людини зі стану надтяжкого стресу. Латентний період складає, як правило, 2-6 місяців з моменту отримання психологічної травми.

ПТСТ (F.43.1) - психічний розлад, різновид неврозу, що виникає в результаті переживання однієї чи кількох психотравматичних подій, що проявляється як довготермінова реакція на стрес.

Основні симптоми ПТСР згідно МКХ-10:

- повторні, нав'язливі спогади про події, які включають образи, думки чи відчуття — травмуюча подія переживається знову і знову. Вони можуть виникати наяву, відразу після пробудження зі сну, при інтоксикації (алкогольної, під дією ліків);
- сновидіння про пережиту подію, які повторюються та викликають тривогу – сні викликають глибокі переживання психотравмуючих подій з відчуттям їх реальності;
- такі дії та відчуття, ніби психотравмуючі події відбуваються знову – відчуття відновлення пережитого: ілюзії, галюцинації, дисоціативні епізоди;
- значний психологічний дистрес під впливом зовнішніх та внутрішніх подразників, які символізують будь-який аспект травмуючої події чи нагадують про неї;
- фізіологічна реактивність під впливом зовнішніх чи внутрішніх подразників, які символізують будь-який аспект травмуючої події чи

нагадують про неї – при зіткненні з ситуацією, яка нагадує психотравмуючу, проявляються фізіологічні реакції: пітливість, оніміння кінцівок, відчуття слабкості, відчуття тиску в горлі та ін.;

- намагання уникнути думок, відчуттів чи розмов, пов'язаних із травмою;

- часткова чи повна амнезія важливих аспектів травми;
- втрата інтересу до значущих раніше видів діяльності;
- відчуття відгородженості від оточуючих – виникає відчуття самотності навіть у колі родини, дітей, близьких і друзів;

- звуження діапазону афективних реакцій – знижений настрій, постійне незадоволення собою та оточуючими, роздратованість, апатія, втрата інтересу до оточуючої дійсності, зниження реагування на сенсорні подразники;

- нездатність орієнтуватися на тривалу життєву перспективу – формується коротка життєва перспектива, людина планує своє життя на короткий час, виникає відчуття «неперспективного майбутнього»;

- ускладнення при засинанні та розлади тривалості сну – нічні кошмари, боязнь заснути, сновидіння які відображають психотравмуючу ситуацію, нервові виснаження, тривожність, нездатність розслабитися, відчуття фізичного та душевного болю;

- роздратованість та спалахи гніву – в учасників бойових дій виникають бурхливі реакції агресії при найменших неочікуваних подіях, які нагадують травматичні ситуації бойових дій (різкі звуки, крики, шум). Людина стає конфліктною, в суперечках застосовує насилля;

- труднощі при концентрації уваги – людина не може зосередитися на чомусь, що необхідно пригадати;

- немотивована пильність – людина стежить за всім, що відбувається, відчуваючи небезпеку. Але ця небезпека не зовнішня, а внутрішня, часто вона проявляється в постійній фізичній напрузі, готовності в будь-який момент відбити зовнішню, чи подолати внутрішню загрозу;

- посилена реакція переляку – незначний шум, стук призводить до того, що людина починає бігти, сильно кричати. Різні звуки, запахи чи ситуації можуть легко стимулювати у особи спогади про травмуючі події, відчуття безпомічності та незахищеності.

Розлади адаптації (F.43.2) - це стани суб'єктивного дистресу й емоційного розладу, що зазвичай перешкоджають соціальному функціонуванню і продуктивності й виникають в період адаптації до значної зміни в житті або внаслідок стресової життєвої події (включаючи наявність або можливість серйозної фізичної хвороби). Стресовий чинник може вражати інтегральність мікросоціальних зв'язків хворого (втрата близьких, переживання розлуки), а також – більш широку систему соціальної підтримки і соціальних цінностей (міграція, становище біженця).

Розлади адаптації діагностуються при відповідності стану таким критеріям МКХ-10:

А. Спостерігався ідентифікований психосоціальний стрес, що не досягав надзвичайного або катастрофального розмаху, після перенесення якого хворобливі симптоми з'явилися протягом місяця.

Б. Окремі симптоми цих розладів (за винятком маячних і галюцинаторних), відповідають критеріям афективних (F30-F39), невротичних, стресових і соматоформних (F40-F48) розладів і порушень поведінки та емоцій дитячого та підліткового віку (F90-F98).

Список використаних джерел:

1. Клініко-статистична класифікація хвороб, розроблена на базі МКХ-10 (проект) — МОЗ України — офіційний сайт.
2. МКХ-10 онлайн-довідник — Джерело доповнень. (Ліцензія: Attribution Non-Commercial Share Alike)
3. Романчук, О. І. «Психотравма та спричинені нею розлади: прояви, наслідки та сучасні підходи до терапії» // NeuroNews, 2012, с.30 – 37
4. Фрідман, М. Дж. «ПТСР – історія та загальний огляд»[1] // Публікація центру ПТСР Міністерства у справах ветеранів США. 2016. Переклад з англійської.
5. Шамрей, В. К., Костюк, Г. П., Чудиновских, А. Г., Синенченко, А. Г. «Организация психиатрической помощи и структура психических расстройств военнослужащих Красной Армии в годы Великой Отечественной войны»// Социальная и клиническая психиатрия. Вып. № 4 / т. 20

«ПОРТРЕТ» ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Латанська Наталія Сергіївна

Науковий керівник: проф. Мозгова Т.П.

*Харківський національний медичний університет
Україна*

Проблема психологічного благополуччя особистості є однією з фундаментальних в психології, тому інтерес до неї зберігається впродовж всієї історії психологічної науки. Під психологічним благополуччям вбачається стан, що не пов'язаний з переживанням стресу або з певним особистісним чи професійним погіршенням. Психологічне благополуччя є результатом переживання особистістю успіхів чи досягнень у професійній реалізації, гармонії у особистому житті, реалізацією особистістю власного потенціалу, самопізнання тощо.

Дослідження, проведені в останні роки, показують, що ряд психологічних якостей, що визначають психологічне благополуччя або виступають як його основні параметри, у багатьох студентів виявляються

Контент розповсюджується відповідно до ліцензії Creative Commons «Attribution»

Копіювання та розповсюдження матеріалів випуску без зазначення авторства та первинної публікації в даному збірнику заборонено!

сформованими на низькому рівні [1, с. 112], що ускладнює позитивне функціонування особистості і може виступати серйозною перешкодою для вирішення завдань професійної підготовки.

Мета дослідження. Визначити особливості психологічного благополуччя студентів медичного університету.

У дослідженні приймали участь 60 студентів Харківського національного медичного університету у віці 20-22 років обох статей. В 1 групу увійшло 30 студентів III медичного факультету, а в 2 групу – 30 студентів факультету лікувальної справи. Для досягнення мети дослідження була використана шкала психологічного благополуччя К. Ріффа (адаптація Т. Д. Шевеленкової, і Т. П. Фесенко).

В процесі дослідження було виявлено, що для студентів-педіатрів достовірно властиві такі складові суб'єктивного благополуччя як "Позитивне відношення" ($2,30 \pm 0,44$ та $1,30 \pm 0,11$, при $p \leq 0,05$), "Особистісний ріст" ($2,37 \pm 0,22$ та $1,79 \pm 0,11$, при $p \leq 0,05$) та загальний показник психологічного благополуччя ($2,28 \pm 0,27$ та $1,60 \pm 0,12$, при $p \leq 0,05$), в той час як у студентів – лікувальної справи показники даних категорій були майже вдвічі нижче. Тобто для студентів-педіатрів важливо будувати відносини на довірі та взаємних поступках, але при цьому для них має значення почуття безперервного розвитку, бажання реалізації свого потенціалу, намагаться змінюватися відповідно до своїх знань і досягнень. Відносно інших шкал, вірогідних розбіжностей між групами досліджуваних не діагностувалось.

В цілому отримані результати свідчать про наявність кризи у відчутті суб'єктивного самовідчуття цілісності свого буття студентами лікувальної справи. Але студентам-педіатрам властиво розуміти важливість довірливих відносин з оточуючими, реалізацію свого потенціалу та бажання відчувати себе психологічно благополучними. В свою чергу студентам лікувальної справи важливо для психологічного благополуччя відчуття автономії та наявність таких умов, які забезпечать задоволення особистісних потреб і досягнення цілей.

Тобто для студентів-педіатрів Харківського національного медичного університету властива перевага психологічного благополуччя, що вказує на позитивне відношення до інших; позитивна оцінка себе і свого життя; здатність дотримуватися своїх переконань; здатність ефективно керувати своїм життям; наявність цілей, які надають життю спрямованості та сенсу; особистісний ріст, як почуття, що не припиняє розвитку і самореалізації.

Відносно психологічного благополуччя студентів лікувальної справи Харківського національного медичного університету властиво досягнути поставлених цілей в житті.

Список використаних джерел:

1. Василюк Ф. Психология переживания (анализ преодоления критических ситуаций) / Ф.Василюк.—М.: Вид-во МГУ, 1984. —200 с.

ПСИХОЛОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ДЕПРЕСИВНИХ СТАНІВ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

к. псих. н. Довгалюк Тарас Анатолійович
Горбач Аліна Сергіївна

Національний університет «Острозька академія»

Україна

Явище депресії науковці намагалися дослідити ще з давніх часів. Його описували як явище порушення настрою у різних культурах. Ще в Старому Завіті описано історію про царя Саула, яка містить опис депресивного синдрому. Теж явище описане у «Іліаді» Гомера – історія самогубства Аякса. У своїй праці «Де Ре Медесіна» Аулуз Селузу описує меланхолію.

Незважаючи на багатолітню історію, проблеми депресія набули поживлення. Тема депресивних станів, а особливо у юнаків, які гостро переживають страх смерті і дуже тривожні, є актуальною і цьому є ряд підтверджень. Депресія – емоційний розлад, складна комбінація афектів. Згідно наукових досліджень ним страждає 20 % усього населення розвинених країн. Вона є більш складним синдромом як тривожність і активує більше фундаментальних емоцій, такі як страх, гнів, провина, огида. Депресія, побудована на базових емоціях характерна для юнацького віку. Втома і виснаження емоційними конфліктами, апатія – характеристики, які не оминають і українське населення, адже у неспокійний для країни час, народ теж залишається у сум'ятті та хвилювання, що супроводжується різноманітними соматичними та психологічними захворюваннями.

Проблема депресивних станів не є новою у науково-психологічній літературі, проте щодо юнацького віку кількість досліджень незначна. До аналізу цієї проблеми зверталися такі дослідники: Є.Ю. Антохін, Н.І. Бігун, В.М. Блейхер, Н.Ф. Каліна, В.В. Кошелев, І.В. Крук, Б.В. Михайлов, В.Л. Мінутко, Л.С. Сергєєва, А.Б. Смулевич, С. В. Яковлев, А.В. Бочкарьової, Н.І. Долішньої, Р. Кечур, А.А. Макарова, Н.А. Мурути, О.І. Мироненко.

Депресія (депресивний синдром) – психічний розлад, стан зниженого та пригніченого настрою, що супроводжується зниженням психічної активності та загальмуванням дій, відчуттям безнадії та апатії, туги та песимізмом.

Депресія, на думку психотерапевта Покрасса, – це прояв і необхідний інструмент усвідомленої чи неусвідомленої перебудови мотиваційної системи цінностей – інструмент вибору, механізм самопобудови чи саморуйнування. Вона виникає, коли людина зустрічається з відсутністю умови, без якої для неї неможливе задоволення цінностей, збереження цілісного «Я» або життя, неможливе здійснення важливої активності[2, с.86].

Ковальов Є.В. вважає, що під час депресії переважають стійкі негативні думки про безнадію в майбутньому і в сьогоденні. Вони можуть бути

змішаними з роздумами про смерть і самогубство. Людина в депресії відчуває себе самотньою, неповноцінною і безнадійною. Вона песимістично налаштована по відношенню до всього. Близько 80% всіх депресій протікають із суїцидальними тенденціями[21, с.104]. Адже варто пам'ятати, що депресія тісно взаємодіє із суїцидальними намірами, суїцид - наслідок депресії.

На думку американського психотерапевта Ш. Трікетт, депресія часто стає наслідком тривоги. У тривожному стані дії людини прискорюються, а у депресивному, навпаки, знижуються і уповільнюються. Депресія як вимушений відпочинок організму після тривоги.

Також, Ш. Трікетт акцентує увагу на тому, що депресивний стан більшою чи меншою мірою діє на весь організм людини, перебудовуючи всю його структуру – починаючи від його думок і закінчуючи поведінкою. Хоча ці зміни можуть відбуватися поступово, депресивна людина відрізняється від тої, якою вона була до початку депресії, вона може стати своєю протилежністю[22, с.78].

Депресія проявляється індивідуально і уражає людей різними шляхами. Часто симптоми заплутані, через те, що вони проявляються у комплексі і накладаються один на один, тому їх важко виявити. Коли людина усвідомлює свої проблеми, тоді легше підібрати оптимальний спосіб їх вирішення. Бек виділив найбільш поширені симптоми, що характеризують явище депресії:

- Смуток, байдужість, низька мотивація або її відсутність, виснаження;
- Порушення сну;
- Порушення апетиту;
- Апатія;
- Підвищена чутливість до критики;
- Загострене почуття образи;
- Низька самооцінка;
- Дратівливість, розчарування;
- Почуття безнадії;
- Думки про смерть, спроби самогубства[3].

Ми проаналізували декілька класифікацій депресивних станів і виокремили основні види:

- Набуті;
- Хронічні;
- Біполярні;
- Сезонні;
- Депресії, пов'язані із гормональними змінами;
- Сильна депресія.

Юність – універсальний період перехідного етапу від дитинства до дорослості. Юнацький вік має досить умовні межі, що розділяє підлітковий

вік від дорослого життя. Хронологічні межі юності теж досить умовні і окреслюється різними віковими рамками. В російській та вітчизняній психології юність розглядали як перехідний період до самостійності, самовизначеності, набуття психічної зрілості і самосвідомості. Найбільш поширена класифікація, коли виділяють два етапи: рання юність (від 15 до 18 років) та пізня юність (від 18 до 23 років). У психологічній періодизації Леонтьєв та Ельконін акцентують увагу на зміні провідної діяльності, яка у юності – навчально-професійна діяльність.

В юності перед людиною постає проблема вибору життєвих цінностей, формування світогляду та позиції стосовно себе. Саме в цей період життя людина робить вибір професії, ідентифікуючи себе. Юність – надзвичайно важливий період, адже людина на цьому етапі вирішує послідовність своїх дій як реалізувати себе, саме в у цей період відбувається становлення особистості, процес ідентифікації себе з іншими. Основні психологічні новоутворення, що характеризують перехід людини від підліткового віку до юнацького: формування світоглядних позицій, самоідентифікація та професійне самовизначення.

Юність як певний перехідний етап для людини та її реалізації має свої особливості. Перехід від одного вікового періоду до іншого часто супроводжується кризовими етапами. З точки зору Л. Виготського криза юності окреслюється віковими рамками 17-18 років. Основна причина, що її зумовлює – протиріччя між бажаннями та реальністю, це стосується професійної реалізації особистості. Неодноразово вибір професії, що здійснюється у юнацькому віці, є недостатньо обдуманим та усвідомлюваним, а також реально бажаним. Криза юності характеризується частою зміною настрою, дратівливістю, розчаруванням у собі через свій вибір, зниження самооцінки та тривожність. У зв'язку із нестачею життєвого досвіду юнаки плутають ідеали з ілюзіями, їх очікування супроводжуються фрустрацією, поведінка характеризується невпевненістю, що іноді супроводжується зовнішньою агресією, відчуттям неповноцінності.

Криза юнацького віку супроводжується екзистенціальною кризою – криза сенсу життя. Актуалізуються потреби у розумінні сенсу життя та свого призначення, тому юнаки проявляють інтерес до морально-етичних проблем та самопізнання. Негативний розвиток кризи – вживання психотропних речовин та алкоголю. Крайня форма – суїцидальні спроби.

Депресивні стани у юнацькому віці передумова формування депресивних розладів у дорослості. Згідно з дослідженнями, перший етап депресії виявляється у 13 років. Частота депресій зростає у віці 12-16 років і досягає свого піку 14-15 років, пізніше знижується до дорослих рівнів.

Характеристика клінічної картини – вияв не властивих раніше форм поведінки. Під час депресії у юнацькому віці проявляється грубість, схильність до конфліктів, сексуальні ексцеси, зниження настрою та схильність до агресії. Така поведінка сприяє створенню конфліктного

середовища з оточуючими, а загроза покарання породжує страх та тривогу, що мотивує суїцидальну поведінку та підвищує ризик спроб самогубства. Юнацький вік супроводжується гормональними змінами, що впливають на розвиток людини у біологічній, психологічній та соціальній сферах. У юнацькому віці важливо створити соціальні зв'язки, юнаки звільняються від батьківської опіки та створення мережі відносин з однолітками. Розвиток самосвідомості визначається становленням нової суб'єктивної реальності як продукту соціальних, когнітивних та сексуальних трансформацій. Отож, розвиток особистості у юнацькому віці супроводжується змінами у чотирьох сферах: тілесному, інтелектуальному, соціальному та самосвідомості.

Юнаки виявляють депресивні переживання опосередковано. Депресія характеризується такими симптомами як різкі зміни настрою та негативізм, що супроводжується деструктивною поведінкою, погіршенням успішності. У цей період юнаки можуть прогулювати заняття, надаючи перевагу чомусь більш авторитетному, але менш корисному. Дорослішання супроводжується зростанням міри тяжкості симптомів та збільшенням ризику суїцидальної поведінки, втрати інтересу до життя.

І. Малкіна – Пих виділяє два види депресії у юнацькому віці:

1. Вид депресії, що характеризується відчуттям спустошення, бо дитинство вже закінчилося, а відчуття дорослості ще не наступило. Виникає певний вакуум, коли людина переживає втрату, ніби якоїсь частини себе, що супроводжується сумом за собою попереднім. Така депресія, зазвичай, є нетривалою і швидко минає.

2. Цей вид депресії побудована на «чорній смузі» життєвих невдач. Намагання вирішити проблеми, певні починання, що увінчуються поразками, нерозуміння із сторони оточуючих, відчуття обмеженості своїх можливостей. Адаптаційні механізми дорослої людини у цей період ще відсутні.

Мета статті: проаналізувати особливості профілактики депресивних станів в у юнацькому віці.

Дослідження, спрямоване на профілактику та корекцію депресивних станів, що базувалося на двох основних методиках: «Шкала депресії Бека» (Додаток А) та «Модифікований тест тривожності М. Горської».

Загальна вибірка була сформована із учнів школи с. Одереди, чисельністю 50 людей. Вік наймолодших учасників, які брали участь у дослідженні становить 15 років, а найстарших – 17. Усі респонденти проходили методику «Шкала депресії Бека», за допомогою якої було визначено людей схильних до депресії. Було відібрано 40 респондентів, які протягом трьох тижнів проходили програму профілактики депресивних станів.

На першій зустрічі кожен учасник групи за десяти бальною шкалою оцінював свій настрій, відмічаючи бал у бланку «Настрій». Також виконували завдання для формування базових понять про явище депресії, її

основні симптоми та причини. Дискутували на тему «Депресія як загроза людству».

На другій зустрічі, після оцінки настрою, виконували вправу – «Моя соціальна мережа». Створення власної мережі підтримки у кризових ситуаціях. Створення списку людей, які можуть надати певних вид допомоги: емоційна, практична, товариська, інформативна. Після цього створювали діаграму, позначаючи певною символікою кожного з переліку. Також писали звернення до однієї людини із списку про прохання певного виду допомоги та описували почуття, що турбують.

На третій зустрічі, після оцінки настрою, проходили анкетне опитування, що допомогло сформуувати уявлення про основні реакції та прояви гніву і роздратування, дозволило з'ясувати певні можливі причини, що стали підґрунтям для такого виду поведінки.

На четвертій зустрічі, респонденти оцінили свій настрій у бланку, а також проходили імажитивну методику, спрямовану на рефлексію учасників, віднайдіння ресурсу та енергії для подальшої роботи та концентрації на собі.

Після проходження програми профілактики, респонденти повторно проходили методику «Шкала депресії Бека». За результати цієї методики ми простежили зміни у стані респондентів до та після проведення програми профілактики.

Для порівняння показників депресивних станів за шкалою Бека до ($M=11,85$, $SD=11,657$) і після ($M=7,48$, $SD=8,073$) проведення профілактичної програми ми використовували Т-критерій Сьюдента для парних вибірок нами виявленні статистичні відмінності ($t=4,542$, $p=0,001$). На рисунку спостерігається зміна стану депресії у респондентів за шкалою Бека до і після, що свідчить про зниження рівня депресії у респондентів, що супроводжується ефективністю профілактичної програми.

Для аналізу показників тривожності ми використовували Т-критерій Сьюдента для парних вибірок на основі «Модифікованої методики тривожності Горської», що дозволяє відслідкувати показники тривожності, фрустрації, агресивності й ригідності та усвідомленого прагнення до життя, що впливає на поведінку респондента.

Для аналізу показників тривожності до ($M=32,44$, $SD=14,442$) та після ($M=31,74$, $SD=13,728$) проведення програми профілактики ми використовували Т-критерій Сьюдента для парних вибірок нами виявленні статистичні відмінності ($t=4,542$, $p=0,01$). На рисунку простежуються результати, що свідчать про свідчить про ефективність профілактичної програми, тобто зниження рівня тривожності.

Для аналізу показників залежності схильності до суїцидальної поведінки від депресивних станів від тривожності ми використовували кореляцію Спірмена. Ми встановили, що існують слабкий кореляційний зв'язок між показниками депресивних станів та тривожності до ($r=0,342$, $p=0,05$) та показниками після ($r=0,352$, $p=0,05$).

За допомогою Т-критерія Стюдента для парних вибірок та кореляція Спірмена шукали статистично значимі відмінності між показниками депресії за шкалою Бека, також перевіряли ефективність профілактичної програми на виявлення та корекція схильності до депресії у юнацькому віці.

Ми виявили, що у юнацькому віці люди схильні до депресивних станів, що ґрунтується на особливостях їх вікового періоду. Також ми з'ясували, що депресія корелює із показниками тривожності, що свідчить про те, що вона є одним із факторів розвитку депресивних станів.

Наша гіпотеза була емпірично підтверджена. Ми дослідили, що рівень схильності депресивних станів в осіб юнацького віку, які брали участь у дослідженні, знизився після проведення програми профілактики депресивних станів ($t = 4,542$, $p = 0,001$).

Список використаних джерел:

1. Антропов, Ю.Ф. Невротична депресія у дітей та підлітків [Текст] / Ю.Ф. Антропов. - М.: Изд-во медпрактики, 2000. - 224 с.
2. Баярд, Р. Хвилювання неспокійного підлітка [Текст] / Р. Баярд, Д. Баярд. - М.: Просвещение, 1978. - 315 с.
3. Бек А., Раш А., Шо Б., Эмери Г. Когнитивная терапия депрессии [Текст] / А. Бек, А. Раш, Б. Шо, Б. – СПб.: Союз, -618 с .
4. Бойко, В.В. Важкі характерні підлітків: розвиток, виявлення, допомога [Текст] / В.В. Бойко. - СПб.: Союз, 2002. - 160 с.
5. Васильєв, М.М. Тренінг подолання конфліктів [Текст] / М.М. Васильєв. - СПб.: Мова, 2002. - 174 с.
6. Виготський, Л.С. Зібрання творів: у 6 т. [Текст] / Л.С. Виготський. - М.: Педагогіка, 1984. - Т.4.
7. Голант, М. Що робити, коли той, кого ви любите в депресії. Допоможи собі - допоможи іншому [Текст] / М. Голант, С. Голант. - М.: Изд-во інституту психотерапії. - 2001. - 175 с.
8. Депресія // Под ред. Пері А., Руксталис М. та інших Пер. з англ. - М., Мир, 2000. - 215 с.
9. Дубровіна, І.В. Шкільна психологічна служба [Текст] / І.В. Дубровіна. - М.: Просвещение, 1997. - 315 с.
10. Зінов'єв, С.В. Спадщина Ніоби. Лики депресії [Текст] / С.В. Зінов'єв. - СПб.: Пітер, 2002. - 128 с.
11. Ізард, К.Е. Психологія емоцій [Текст] / К.Е. Ізард. - СПб.: Вид-во Питер, 1999. - 464 с.
12. Ковальов, Ю.В. Депресія, клінічний аспект [Текст] / Ю.В. Ковальов, О.Н. Золотухіна. - М.: Медична книга, 2001. - 144 с.
13. Колодзин, б. Як жити після психічної травми [текст] / б. Колодзин. - м.: геодезія, 1992. - 186 с.
14. Кон, І.С. Психологія старшокласника [Текст] / І.С. Кон. - М.: Просвещение, 1980. - 267 с.
15. Кон, І.С. Психологія ранньої юності [Текст] / І.С. Кон. - М.: Просвещение, 1989. - 324 с.
16. Костіна, Л.М. Методи діагностики тривожності [Текст] / Л.М. Костіна. - СПб.: Пітер, 2002. - 198 с.

17. Кочубей, Б. Як лікувати депресію [Текст] / Б. Кочубей, Є. Новикова // Сім'я і школа. - 1988. - № 8. - С.18-24
18. Лоуен, А. Депресія і тіло [Текст] / А. Лоуен. - М.: Просвещение, 2002. - 384с.
19. Мафсон, Л. Підліток і депресія. Міжособистісна психотерапія [Текст] / Л. Мафсон, Д. Моро. - М.: ЕКСМО, 2003. - 320 с.
20. Психологія індивідуальних відмінностей. Тексти \ За ред. Ю.Б. Гіппенрейтер, В.Я. Романова. М.: Изд-во МГУ, 1982. - С.288-318.
21. Рубінштейн, С.П. Основи загальної психології [Текст] / С.П. Рубінштейн. - СПб.: Пітер Ком, 1999. - 720 с.
22. Трікетт, Ш. Як перемогти депресію і позбутися від тривоги [Текст] / Ш. Трікетт. - М.: ЕКСМО, 2002. - 160 с.
23. Ханін, Ю.Л. Дослідження депресії [Текст] / Ю.Л. Ханін // Питання психології. - 1999. - № 3. - С.34-36.
24. Хорні, К. Невротична особистість нашого часу [Текст] / К. Хорні. - СПб. Пітер, 2002. - 224 с.
25. Еріксон, Е. Ідентичність: юність і криза [Текст] / Е. Еріксон. - М.: Просвещение, 1996. - 435 с.
26. Glowinski AL, D'Amelio G. Pediatrics. Mojtabai R, et al. Pediatrics. (November 14, 2016). «Depressive episodes increase nationally among adolescents, young adults». 2016;doi:10.1542/peds.2016-2869.

ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТИПІВ ЛЮДИНИ ЗА КРИТЕРІЄМ СТАВЛЕННЯ ДО ГРОШЕЙ

Покин'яборода Альона Олександрівна

Науковий керівник: д. пед.н., проф. Штифурак В.Є.

Вінницький торговельно економічний інститут

Київського національного торговельно-економічного університету

Україна

Постійні зміни, що відбуваються в суспільному житті та економіці країни, висувають нові вимоги до високої економічної ефективності громадян, тому постає гостра потреба враховувати соціально-психологічний феномен ставлення людини до грошей, оскільки це ставлення багато в чому є фактором формування психіки людини у виживанні, існуванні, самозадоволенні, посіданні певного статусу в суспільстві. Гроші вже давно перестали бути суто економічним явищем і поступово набирають соціальних та психологічних ознак. В економічній реальності людина перебуває у двох сферах – духовній і речовій. Гроші ж є узагальненою формалізованою стороною речового світу. Наявність різних речей у людей встановлює між ними певну ієрархію, яку вони сприймають природно і прагнуть посісти в ній певне місце. Отже, психологічно гроші є винятково парадоксальним феноменом, що проявляється в багатозначності і

суперечливості їх відображення у свідомості. Дослідження, які пов'язані з соціально-психологічним аспектом грошей, є надзвичайно різноманітними.

Актуальність. Гроші – це невід'ємна складова частина функціонування економіки в сучасному світі. Незважаючи на те, що гроші виконують різні економічні функції: міри вартості, засобу обігу та оплати тощо, вони стимулюють економічний та соціальний прогрес [3].

Існує безліч поглядів на розуміння, пояснення та дослідження цього явища. Гроші є об'єктом вивчення багатьох наук: соціології, економіки, історії, психології. Кожна з цих наук висвітлює гроші з різного погляду через призму завдання, яке стоїть перед дослідниками.

На думку О. Дейнеки, гроші стають психологічним явищем, оскільки вони беруть участь в опосередкованих міжособистісних процесах економічного обміну [3]. В аспекті соціально-психологічного явища гроші вивчають В. Москаленко, І. Зубіашвілі, Ю. Семенов та інші вчені.

На думку В. Москаленко, гроші є фактором формування психіки людини у процесі виживання, існування, самозадоволення, посідання певного статусу в суспільстві. Неможливо розкрити механізми реалізації особистісних інтересів, які прямо впливають на установки та мотивацію економічної діяльності людей, якщо не вивчати ролі грошей в психологічному розвитку особистості [7].

Аналіз останніх публікацій та основний матеріал. Незважаючи на актуальність і велику практичну значимість цієї тематики, психологічні аспекти грошей є мало дослідженими. У західноєвропейській та американській економічній психології існує низка досліджень, які пов'язані зі ставленням людей до грошей (А. Фернем [12], Т. Танг [13] та ін.), виділенням грошових типів особистості (Г. Голдберг, Г. Левіс [11]), вивченням психічних розладів, пов'язаних із грошима (А. Фернем, С. Ференці [12]) та ін. За останнє десятиріччя в Україні також з'явилися психологічні праці, в яких гроші здебільшого досліджують у контексті економічної соціалізації особистості (Г. Авер'янова [1], В. Москаленко [1; 7], і. Зубіашвілі [6]) та вивчення механізмів фінансової поведінки (В. Мясенко [8]).

Важливим поняттям в економічній психології є ставлення до грошей, яке визначається характером їх використання, зумовлює психологічний економічний тип особистості. Проте розуміння змісту цього феномену неоднозначне. Поняття ставлення до грошей та грошові установки часто отожденожують. Це пояснюється тим, що з англійської мови термін «money attitude» перекладають як «грошова установка» або «ставлення до грошей».

В Україні процес формування у людей ставлення до грошей, на думку В. Москаленко, здійснюється під впливом різних тенденцій. Першою тенденцією дослідниця вважає традиційну економічну свідомість, пов'язану з ідеєю соціальної рівності, сприйняттям грошей як абстрактної цінності, про яку неохоче говорять. До другої тенденції вона зараховує радянський менталітет, в якому закладений образ грошей як засіб експлуатації і

нерівності, якого потрібно позбутися. Третя – це вплив західного економізму, який ставить грошові відносини в центр суспільства. Та четверта тенденція – це кризовий характер економіки. Взаємодія цих чотирьох тенденцій і визначає особливий тип монетарної культури нашого суспільства [7].

І. Зубіашвілі у процесі аналізу в своїх дослідженнях виділила п'ять типів ставлення до грошей: “Тривожність”, “Ощадливість”, “Гроші – зло”, “Гроші – влада”, “Заробіток” [6].

К. Ямаучі та Д. Темплер дослідили монетарні установки в представників різних соціальних груп. З'ясувалось, що грошові установки практично не залежать від рівня доходів. Отримані дані дали змогу стверджувати про статеві відмінності у плануванні та відкладанні грошей на майбутнє, а також, що жінки частіше використовують гроші як засіб боротьби за владу [12].

Т. Танг намагався визначити грошові установки в американського населення. Він з'ясував, що людям із високими доходами притаманно бачити взаємозв'язок між грошима та власними досягненнями. Також встановлено прямий кореляційний зв'язок між внутрішньою задоволеністю від роботи та уявленням, що гроші – це символ свободи та влади [13].

Згідно з результатами іншого дослідження, проведеного у Великобританії А. Хенлі й М. Уільхельмом, було зазначено, що люди похилого віку та люди з великими матеріальними статками більше турбуються за своє майбутнє, ніж молодь та бідняки. Також зауважено, що існує взаємозв'язок між особистісними характеристиками та ставленням до грошей. Особи, які схильні до імпульсивного витрачання грошей (нав'язливі споживачі), мають нижчу самооцінку, ніж раціональні споживачі. Для нав'язливих споживачів гроші мають символічну властивість підвищувати їхню самооцінку та вирішувати всі проблеми. Такі люди часто використовують гроші для демонстрації свого статусу та влади [4].

Вчені вважають, що найбільш поширеними психологічними значеннями грошей є безпека, влада, любов та свобода. Так, у типології, оформленій Мерріл і Рейд у результаті аналізу праць К. Г. Юнга, представлено чотири типи, які проявляють характерні особливості відносин і поведінки у фінансовій сфері:

- «чуттєві» (наївний тип) – люди чутливі, приємні, але імпульсивні, недисципліновані, егоїстичні. У фінансовій сфері їм властиво розглядати гроші як нечисті і шкідливі для відносин і тому уникати їх;

- «думаючі» (аналітичний тип) – педантичні, наполегливі, вимогливі, але нерішучі, розбірливі. У фінансових питаннях схильні перестраховуватися і зволікати з ухваленням рішень та їх реалізацією; цінують безпеку над усе;

- «сприймаючі» (імпульсивний тип) – реалістичні, незалежні, рішучі, але жорстокі, владні і різкі. У фінансових справах рішучі й вимогливі, схильні переоцінювати свої можливості;

– «інтуїтивні» (експресивний тип) – інтуїтивні, честолюбні люди, ентузіасти, але імпульсивні, недисципліновані, егоїстичні. У фінансових питаннях схильні бути оптимістами, їм подобається продавати і бути популярними [2].

Система поглядів на гроші може змінюватися з віком та зі ступенем набуття життєвого досвіду. Коли індивід поступово пізнає, що далеко не всі блага і стимули в житті пов'язані з оплатою (наприклад, симпатія, любов, самореалізація особистості), його інтерес до грошей відносно зменшується.

Спроби описати типи особистості й характерні ознаки поведінки залежно від того, як люди ставляться до грошей, були у клінічних дослідженнях. В одному дослідженні були розглянуті деякі види неврозів, пов'язаних з такими формами поведінки, як оплата податків, складання заповіту, нагромадження, використання кредитних карт, а також розроблена класифікація грошових комплексів і виділені такі п'ять "грошових" типів особистості.

«Скнара» збирає гроші, що саме по собі є захоплюючим для нього. Він часто відчуває страх втрати (грошей, речей, запасів, ресурсів, фондів) і страх недовіри до нього з боку навколишніх. Скнара зазнає насолоди не від грошей як блага, а від захищеності за допомогою грошей.

«Розтринькувач» демонструє компульсивну (нав'язливу) і безконтрольну поведінку відносно своїх витрат, особливо в моменти депресії, відчуття своєї незначності й почуття відкинутості. Тратоголізм – це короткочасна віддушина, що у підсумку призводить до почуття провини.

«Грошовий мішок» повністю захоплений зароблянням грошей, які розглядаються як кращий спосіб домогтися могутнього статусу й схвалення навколишніх. Він упевнений, що чим більше грошей він має, тим більше можливість управляти навколишнім світом, і тим більше він буде щасливий.

«Торгаш» нав'язливо полює за дешевими товарами, навіть якщо вони йому не потрібна, тому що одержання речей за менші гроші забезпечує йому почуття переваги. Він почуває себе роздратованим і подавленим, якщо йому доводиться платити ту ціну, що запитують.

«Гравець» почуває себе бадьоро й оптимістичним, приймаючи виклик. Відчуття влади, що приносить вигравш, і його очікування компенсує ризики програшу, а зупинка в ланцюзі поразок і перемог сприймається як життєве утруднення [2].

Виявлені на клінічному матеріалі особливості ставлення до грошей і «грошової» поведінки представлені й у нормі у вигляді надмірного посилення або акцентуацій окремих характерних рис, що свідчить про виборчу уразливість особистості до певного роду психогенних впливів при гарній стійкості до інших. Таким чином, у нормі не завжди демонструється адекватне ставлення людини до грошей і як наслідок – поведінка.

Люди, для яких гроші є символом влади, вважають, що за гроші можна купити прихильність людей та контроль над ними. Такі особи поділяються на три типи: «маніпулятори», «будівники імперій» та «хрещені батьки». Для

“маніпуляторів” маніпулювати людьми дає змогу їм відчувати себе менш безпорадними та фрустрованими. Вони не переживають, що обдурюють людей. “Будівники імперій”, заперечуючи власну залежність від інших людей, намагаються зробити інших залежними від себе. “Хрещені батьки” використовують гроші для хабарів та контролю і так забезпечують собі отримання задоволення [11].

Гроші часто використовують для купівлі любові, відданості та самоповаги. Г. Голдберг та Р. Льюїс виділили три типи людей, які вважають гроші символом любові. “Покупці любові” почувають себе обділеними любов’ю та намагаються уникнути цього почуття, демонструючи свою щедрість. “Продавці любові” обіцяють іншим любов, ласку та прив’язаність, яка імпонує їхньому самолюбству. “Викрадачі любові” прагнуть любові, проте відчують, що не заслуговують на неї; схильні до поверхневих стосунків [11].

За словами Г. Голдберга та Р. Льюїса, існує два типи людей, які гроші розцінюють як засіб досягнення особистої автономії: “покупці свободи” та “борці за свободу”. Перші вважають гроші засобом звільнення від правил, обов’язків, які обмежують їхню самостійність. Другі ж відкидають гроші та інші матеріальні цінності, вважаючи їх засобами, які роблять людей рабами. Дружба для них – це головна нагорода у боротьбі проти грошей [11].

В Україні також проводилось дослідження Соціологічною групою «Рейтинг» у лютому 2017 року, яке дає змогу оцінити ставлення українського населення до грошей. Згідно з його результатами, опитані найбільше погоджуються з думкою, що «Гроші – це свобода і відчуття безпеки» (індекс 1,9), трохи менше з такими тезами як «Гроші – це статус і влада» (індекс 1,7) та «Гроші слід економити і контролювати» (індекс 1,4), значно менше погоджуються з тим, що «Гроші – це імідж і повага» (індекс 0,5). З тезою про те, що «Гроші – це зло», респонденти не згодні (індекс - 0,8).

Абсолютна більшість опитаних згодні з тим, що гроші важливі (90%), наявність заощаджень дозволяє почувати себе безпечніше (87%), гроші – це добре (85%) та гроші дають свободу і незалежність (79%).

82% опитаних погоджуються, що гроші є символом статусу в сучасному суспільстві, 80% визнають, що гроші – це влада, трохи більше 70% вірять, що з грошима можна всього досягти.

Переважає більшість опитаних (74%) заявляють, що економно витрачають гроші та ретельно планують витрати; 64% вважають, що час – це гроші (при цьому майже чверть – не визначились зі своїм ставленням).

Дві третини респондентів цінують гроші дуже високо, трохи менше (61%) вважають, що гроші можуть дати можливість бути тим, ким вони хочуть бути.

Майже половина переконані, що гроші змушують людей з оточення поважати їх, третина – не згодні з цим. 46% опитаних визнають, що гроші – найголовніше у їхньому житті, і майже стільки ж (41%) не визнають. 40%

думають, що гроші дозволяють завести багато друзів, трохи більше (43%) у це не вірять.

Третина (32%) опитаних вважають, що гроші – це корінь усіх бід, при цьому майже половина (48%) не згодні з даним твердженням. Лише 27% відповіли, що гроші – це зло, тоді як більше половини (52%) не погодились з цим. 16% вважають, що гроші – це непристойно, водночас дві третини (68%) так не думають.

Найбільшу підтримку серед респондентів знайшли твердження, що наявність заощаджень дозволяє почувати себе безпечніше та гроші важливі; найменшу – твердження про те, що гроші – це непристойно [10].

Упродовж 2018 року нами було проведено опитування студентів 3 курсу спеціальності «Фінанси та кредит» ВТЕІ КНТЕУ. Одержаний матеріал узагальнений і можна констатувати, що стосовно запитання «Гроші в житті людини – це» 39,29% опитаних обрали «Свобода і відчуття безпеки», далі йде «Те, що потрібно економити і контролювати», «Статус та влада» і на однакових позиціях опитувані вважають, що гроші це «Імідж та повага» і «Зло».

Для того, щоб почуватись успішною, людині необхідно мати певну суму грошей, еквівалентну більше 10000 грн., як вважають більше половини опитуваних, 1000 грн. не вистачило б жодному і майже 36 % опитаних могли б почуватись успішними при 10000 грн.

На тезу «Я належу до категорії людей...» більше половини опитаних відповіли «Які довго вагаються, перш ніж щось придбати», четверта частина опитаних легко розстається із грошима та лише 7 % опитаних шукають акційні товари.

Для достойного життя більше половини опитаним (52,57%) потрібно більше заробляти і лише 3% опитаних – менше витратити. Четверта частина опитаних обрали також пункт «Не позичати».

Можна зробити висновок, що студентам хочеться мати відчуття свободи і безпеки, заробляючи більше 10000 грн., щоб достойно та успішно жити.

Таким чином, проблема ставлення різних соціальних прошарків, в тому числі і студентів, є важливою не лише із економічних міркувань, а й як психологічний феномен.

Список використаних джерел:

1. Авер'янова Г., Москаленко В. Особливості економічної соціалізації молоді в умовах трансформації українського суспільства // Соціально-психологічний вимір демократичних перетворень в Україні. К.: Укр. центр політичного менеджменту, 2003. С. 296–318.
2. Бутко М.П. Економічна психологія . [текст] навч. посіб. / За заг. ред. Бутка М. П. / М. П. Бутко, А. П. Неживенко, Т. В. Пепа – К. : «Центр учбової літератури», 2016. – 232 с.
3. Дейнека О. Динамика отношения российских предпринимателей к деньгам // Ежегодник Российского психологического общества:

- Материалы 3-го Всероссийского съезда психологов 25-28 июня 2003 года: В 8 т. СПб.: Изд-во СПб. ун-та, 2003. Т. 2. С. 28–33.
4. Дитмар Х. Экономические представления подростков // Иностранная психология, 1997. № 9. С. 25–36.
 5. Зубіашвілі . Соціально-психологічна сутність грошей // Соціальна психологія, 2008. № 1 (27). С. 128–141.
 6. Зубіашвілі . Ставлення до грошей як фактор економічної соціалізації старшокласників: Автореф. дис. канд. психол. наук. К., 2009.
 7. Москаленко В. Сучасні напрямки досліджень в економічній психології // Соціальна психологія, 2004. № 3(5). С. 3–21.
 8. Мяленко В. Соціально-психологічні механізми фінансової поведінки молоді: Автореф. дис. канд. психол. наук. К., 2008.
 9. Семенов М. Особенности отношения к деньгам людей с разным уровнем личностной зрелости: Дис. канд. психол. наук. Ярославль, 2004.
 10. Соціологічна група «Рейтинг». Особливості ставлення українців до грошей. Лютий 2017 р.
 11. Фенько А. Проблема денег в зарубежных психологических исследованиях // Психологический журнал, 2000. № 1. С. 50–62.
 12. Furnham A., Argyle M. The psychology of money. New York: Routledge, 1998. 13. Tang T. The meaning of money revisited // J. of Organizational Behavior, 1992. № 13. P. 197–202.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МЕНЕДЖЕРА

Поліщук Олена Степанівна

Науковий керівник: д. психол. н., доц. О.М. Паламарчук

*Вінницький державний педагогічний університет ім. Михайла Коцюбинського
Україна*

На сучасному етапі розвитку суспільства визначення ефективної діяльності менеджера є важливим чинником для забезпечення повноцінної життєздатності та підтримання успішного функціонування підприємства.

Особистість менеджера має винятково велике значення для управлінської діяльності, адже саме його індивідуально-психологічні якості визначатимуть, як будуть вирішені ті задачі, що поставатимуть перед ним, чи зможе вийти із складних та непередбачуваних ситуацій, чи всіх зусиль докладатиме для успіху, чи зуміє зацікавити та організувати інших для спільної роботи.

Менеджер – це керівник, який наділений повноваженнями і відповідальністю, відповідними його посади. Він займає ключове положення у системі управління організації. Ця важлива роль визначається тим, що менеджер наділений повноваженнями приймати рішення,

вирішувати що, кому, коли і як робити та несе за це відповідальність перед власником майна організації.

Володіючи реальною владою, менеджер впливає на трудовий колектив, а через нього на характер і результати функціонування всього підприємства. Він підбирає, розставляє і використовує персонал за власним розумінням. Високопрофесійний менеджер оточує себе кваліфікованими, знаючими справу колегами, а слабкий – ще більш слабкими підлеглими. І як результат – перший менеджер веде організацію до процвітання, а другий зі своїм персоналом – до збитковості, а потім – банкрутства. Добре знаючий свою справу менеджер чітко формулює завдання колективу, ясно розуміє свою роль у їх вирішенні, здатний задіяти внутрішні стимули до самостійних дій, передбачити можливі труднощі, попереджати невдачі й знаходити найкраще рішення проблем у кожній конкретній ситуації.

На думку Пітера Друкера, для праці менеджера характерними є п'ять базових операцій, а саме:

1. *Постановка цілей.* Менеджери визначають цілі, вирішують, якими шляхами їх краще досягти, роз'яснюють їх людям, від праці яких і залежить досягнення цілей.

2. *Організаторська робота.* Менеджери поділяють роботу на певні види діяльності, якими можна управляти, відповідно до них формують організаційну структуру, добирають людей для виконання конкретних операцій.

3. *Мотивація працівників.* Менеджери для забезпечення ефективної діяльності з досягнення поставлених цілей створюють команди однодумців, мотивують працівників, постійно спілкуються з ними та використовують різноманітні методи стимулювання.

4. *Визначення показників.* Менеджери встановлюють конкретні критерії для визначення ефективності того чи іншого виду роботи як для окремих працівників, так і для організації загалом, аналізують, оцінюють та інтерпретують результати.

5. *Сприяння розвитку своїх підлеглих.* Менеджери створюють умови, які мають сприяти формуванню креативної організації, розкриттю кращих якостей, умінь, здібностей, талантів кожного працівника. [2]

Управляти – значить вести підприємство до його мети, одержуючи максимум можливості з наявних ресурсів. Керування фірмою вимагає дотримання певної технології розробки, прийняття й реалізації рішень. Фахівцям нового часу необхідні глибокі знання з менеджмента. Тому правильна організація праці менеджера дуже важлива. Праця менеджерів повинна бути організована так, щоб втрати робочого часу були мінімальні.

Сучасний управлінець – це людина, яка володіє як загальними основами науки управління, так і специфічними знаннями та вміннями в області стратегії управління, інновацій, маркетингу, управління персоналом та виробництвом [1, с. 58-59].

Особисті якості менеджера мало чим повинні відрізнятися від особистих якостей інших працівників, тому володіння позитивними особистими якостями теж усього лише передумова успішного керівництва.

До них належать:

- фізичне і психологічне здоров'я;
- високий рівень внутрішньої культури;
- чуйність, дбайливість;
- доброзичливе відношення до людей;
- оптимізм;
- впевненість у собі.

Однак фахівцям роблять людину не тільки особисті, а й ділові якості, до яких необхідно віднести:

- уміння створити організацію, забезпечити її діяльність усім необхідним, ставити і розподіляти серед виконавців задачі, координувати і контролювати їхнє здійснення, спонукати до праці;
- енергійність, домінантність, честолюбство, прагнення до влади, особистої незалежності, лідерства, сміливість, рішучість, напористість, воля, вимогливість, безкомпромісність у відстоюванні своїх прав;
- контактність, комунікабельність, уміння розташувати до себе людей, переконати в правильності своєї точки зору, повести за собою;
- цілеспрямованість, ініціативність, оперативність у рішенні проблем, уміння швидко вибрати головне і сконцентруватися;
- відповідальність, здатність керувати собою, своєю поведінкою, робітниками, часом, взаєминами з навколишніми;
- прагнення до перетворень, нововведень, готовність йти на ризик самому і захоплювати за собою підлеглих [3, с. 13-15].

На практиці ефективність управлінської діяльності залежить з одного боку, від досвіду і якості діяльності менеджера, а з іншого — від його здібностей. Відомий психолог С.Л. Рубінштейн стверджував, що в процесі реалізації якихось здібностей набуваються знання, уміння та навички. Отже, розвинуті здібності є обов'язковою рисою сучасного менеджера. Здібності — це індивідуально-психологічні особливості індивіда, його потенціал, що є умовою успішного виконання завдань. [4]

Оцінка ефективності менеджменту полягає в аналізі роботи управлінського апарату. У результаті даної оцінки визначаються результативність управлінських структур, їх ефективність, якість виконуваної роботи, розвиненість партнерських відносин, соціально-психологічний клімат, імідж і ділова культура організації.

Особливу увагу при оцінці діяльності менеджера слід приділити внутрішній атмосфері організації і якості зовнішніх зв'язків, тому що витрати на їх організацію не можна визначити в грошовому вираженні, і більшою мірою вони залежать від особистості керівника. Результати роботи менеджера, як і результати діяльності організації, оцінюються не тільки з

точки зору їх прибутковості, але і безпеки для навколишнього середовища і людини.

Найважливіші характеристики успішної діяльності менеджера:

- реальна оцінка сильних і слабких сторін;
- уміння керівника стратегічно мислити;
- уміння вести переговори з керівниками вищої ланки;
- забезпечення сприятливого характеру взаємин у колективі та зацікавленості підлеглих в якісному виконанні службових обов'язків.

Загалом, до чинників, які визначають успішність менеджера, можна віднести такі:

- готовність починати процеси змін, управляти ними і використовувати їх в інтересах організації;
- бажання і здатність нести відповідальність та приймати рішення з належним рівнем ризику;
- готовність до співпраці;
- мистецтво оперативно приймати рішення;
- здатність передбачити майбутнє;
- широкий світогляд;
- здатність побачити, виділити головне;
- уміння управляти своїми думками і поглядами;
- наполегливість;
- повага до інших.

Висновки. Для ефективного управління підприємством в умовах ринкової економіки, менеджер повинен відповідати сучасним вимогам, а саме: мати стратегічне та інноваційне мислення, гнучкість, адаптованість, вміння використовувати сучасні методи і технології в процесі управління підприємством, здатність вирішувати нестандартні проблеми. Та спеціальні знання в сфері управління – володіння методами аналізу суспільно-економічної ситуації, прийомами прогнозування та планування розвитку економічних процесів, інструментам управління, знаннями та навичками менеджменту вже не є запорукою професійного росту менеджерів. Важливим елементом на шляху до професіоналізму є необхідність постійно самовдосконалюватись, набувати нові знання та навички, розвивати певні характеристики і якості, без яких керівник не зможе ефективно виконувати свої професійні обов'язки.

Список використаних джерел:

1. Данюк В. Організація праці менеджера: Навч. посібник / Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана. — К. : КНЕУ, 2006. — 272с.
2. Друкер П. Практика менеджмента : пер. с англ. / П. Друкер. — М., 2000.
3. Мошек Г. Організація праці менеджера і шляхи її удосконалення: Текст. лекції / Київський держ. торговельно- економічний ун-т — К., 2005. — 27с.
4. Осовська Г.В. Осовський О.А. Основи менеджменту: Навч. посібник для

студентів вищих навчальних закладів. – К.: «Кондор», 2006. – 664 с.

РОЗВИТОК НЕВРОТИЧНОЇ СИМПТОМАТИКИ ЗАЛЕЖНО ВІД НАЯВНОСТІ ІНТРОЕКТОВАНИХ СЦЕНАРНИХ ЗАБОРОН

Ортинська Крістіна Вячеславівна

Науковий керівник: к.псих.н., доц. Прокопенко А.В.

Національний університет «Острозька академія»

Україна

Е. Берн та його колеги, зокрема К. Штайнер були першими, хто в середині 60–х років сформували теорію життєвого сценарію. Берн визначає життєвий сценарій як «неусвідомлений план життя» [1,с.52]. У праці «Люди, які грають в ігри», він дав більш широке визначення: «План життя, який формується в дитинстві, підкріплюється батьками, виправдовується подальшими подіями і закінчується так, як передбачалося з самого початку» [3,с.180]. К. Штайнер у своїй подальшій роботі розвиває теорію трансакційного аналізу та концепцію життєвого сценарію. У книзі «Сценарії життя людей», він виділяє три види життєвих сценаріїв: «відсутність любові», «божевілля», «безрадісність», або «без любові», «без розуму», «без радості» [10,с.67]. Е. Берн також виділяє три види життєвих сценаріїв: «переможець», «не переможений», «невдаха» [3,с.79]. Про «переможців» і «переможених» пише також М. Селігман, наводячи дані емпіричних досліджень з клінічної психології [9,с.185].

Характеризуючи сценарний апарат, Берн згадує про сценарні заборони або приписи. Приписи, заборони – це повідомлення его стану – «Дитина» батьків, яке передається внаслідок обставин їх особистісних проблем. Всі вони – імперативи, що впливають на мотивацію дітей і на формування їх особистості. Тему батьківських сценарних заборон та приписів також досліджував Штайнер і описав їх у своїй праці «Сценарії життя людей», Хорні, адлерівська школа терапії, згодом – когнітивні терапевти.

Узагальнили та систематизували батьківські заборони М. та Р. Гулдінг. Вони виділили наступні заборони: «не роби», «не будь», «не зближайся», «не будь значимим», «не будь дитиною», «не дорослішай», «не досягай успіху», «не будь собою», «не будь нормальним», «не будь здоровим», «не належ» [5,с.32]. Американський психолог – клініцист, Т. Кайлер описав драйвери, які належать до зворотних приписів: «будь сильним», «старайся», «роби все на відмінно», «поспішай», «радуй мене». Варто зазначити, що М. Гулдінг додає до драйверів Калера зворотний припис, парний припису «не будь»: «будь обережним» [5,с.32].

Наявні в дитини батьківські заборони зазвичай спричиняють значні життєві труднощі, обмежують самореалізацію, призводять до неспокою,

фобій, імпульсивних та компульсивних дій, нав'язливих думок. Також призводять до труднощів встановлення контакту з іншими людьми, сприяють формуванню заниженої самооцінки та низького почуття власної гідності, можуть викликати стан смутку, депресії та перфекціонізм. За свідченнями, С. Дж. Борі все це – симптоми неврозу [11,с.43].

Поняття «невроз» ввів в медицину шотландський лікар В. Кален у 1776 році. Невроз – це термін, який використовувався для класу функціональних психічних розладів пов'язаних з дистресом, але не є ні мареннями, ні галюцинаціями. Термін невроз більше не використовується професійною психіатричною спільнотою в США і був виключений з «Діагностичного і статистичного посібника з психічних розладів» в 1980 році з публікацією DSM-III. Але термін «невроз» ще використовується в МКХ-10 у розділі V F40-48. За словами С. Джорджа Борі, до симптомів неврозу можна включити: тривогу, печаль або депресію, гнів, дратівливість, сплутаність свідомості, низьке почуття власної гідності і т.д., поведінкові симптоми, такі як уникнення фобій, пильність, імпульсивні і компульсивні акти, сонливість, когнітивні проблеми, такі як неприємні або тривожні думки, повторення думок і одержимість, звичне фантазування, негативність і цинізм. Невроз передбачає залежність, агресивність, перфекціонізм, шизоїдну ізоляцію, соціально-культурну невідповідність поведінки [11,с.36].

Дослідженням неврозу також займалися: И. П. Павлов, Зігмунд Фрейд, Карл Юнг, Карен Хорні, В.Н. Мясіщев, Карл Ясперс, Комер Р., Кернберг О., Поппер К., Найт, Т.Ф. Майн, Фрош, Холландер Е, G-Нойштадт, Сімпсон Н. В., Борі, Джордж С., Бейлі, Гамільтон, Хорвіц і Вайкфілд. Проаналізувати ці дослідження особливо актуально сьогодні, адже в Україні неухильно зростає кількість захворювань на непсихотичні розлади, серед яких переважають невротичні, соматоформні та стресові розлади. Найчастіше серед невротичних розладів зустрічаються форми обтяжені соматичною і неврологічною симптоматикою, та стійкими до лікування станами, які призводять до інвалідизації хворих [7].

Показник захворюваності на невротичні розлади, пов'язані зі стресом та соматоформні розлади в динаміці 10-ти річного періоду залишається стабільно високим та характеризується незначним зниженням 2009 р.: у 2000 р. він становив 56,5, у 2009 р. – 54,4 на 100 тис. населення [9].

Тема невротичних, пов'язаних із стресом та соматоформних розладів та їх зв'язку з інтроектованими сценарними заборонами є актуальною в наш час адже, теорія заборон емпірично не вивчалася на належному рівні. Про це свідчить мала кількість публікацій. Також, відсутні дослідження про зв'язок невротичних проявів з інтроектованими сценарними заборонами. Тему заборон і сценарії вивчають Т. Кайлер, М. та Р. Гулдінгі, Л. А. Губарева, Смолін, Йен Стюарт, Вен Джойнс та ін.

Проблематика дослідження полягає у тому, що вчені не достатньо звертали увагу на взаємозв'язок розвитку невротичної симптоматики з

інтроектованими сценарними заборонами, які в свою чергу мають вплив на особливості поведінки, ставлення людини до себе та до оточуючого світу.

Мета нашого дослідження полягає у тому, щоб з'ясувати особливості розвитку невротичної симптоматики залежно від наявних інтроектованих сценарних заборон.

Емпіричне дослідження розвитку невротичної симптоматики залежно від наявності інтроектованих сценарних заборон. Вибірка нашого дослідження становила 20 студентів НаУОА, різних факультетів та спеціальностей. Для формування вибірки ми застосували стихійний метод.

Наше дослідження має три основних етапи. Перший – дослідження у респондентів наявності інтроектованих батьківських заборон. Для цього ми використали адаптований нами «Опитувальник батьківських заборон» Максимової.

Наступна фаза першого етапу дослідження – це виявлення у респондентів наявності та рівня прояву неврозу. Для цього ми обрали «Клінічний опитувальник для виявлення та оцінки невротичних станів» (К.К.Яхін, Д.М.Менделевич) та «Методику вивчення акцентуацій особистості» К.Леонгарда (модифікація С.Шмішека).

Друга частина нашого дослідження - це безпосередній вплив на наявні інтроектовані батьківські заборони. Для цього ми розробили тренінгову програму. На третьому етапі нашого дослідження ми знову виміряли наявність інтроектованих батьківських заборон за допомогою «Опитувальника батьківських заборон», наявність невротичної симптоматики та рівень прояву неврозу з повторним використанням «Клінічного опитувальника для виявлення та оцінки невротичних станів» (К.К.Яхін, Д.М.Менделевич), та «Методики вивчення акцентуацій особистості» К.Леонгарда (модифікація С.Шмішека).

Першою частиною нашого дослідження було виявлення наявності інтроектованих сценарних заборон у респондентів, і для того, щоб з'ясувати це, ми використали адаптований нами «Опитувальник батьківських заборон» Максимової.

Опитувальник має 19 шкал, кожна з яких відповідає певній сценарній забороні та драйверам. Загальна кількість тверджень в опитувальнику становить 190, на кожен заборону припадає 10 тверджень. До опитувальника входять наступні шкали: «не будь, не живи», «не дорослішай», «не будь успішним», «не будь першим», «не роби», «не зближайся», «не будь здоровим», «не будь значущим», «не думай», «не відчувай», «не належ до групи», «не будь маленьким», «не будь собою», «не твори», «будь сильним», «будь досконалістю», «старайся», «поспішай», «звеселяй інших».

Результати проведеного дослідження. Дослідивши в першій частині наявність у респондентів інтроектованих сценарних заборон, драйверів («Опитувальник батьківських заборон» Максимової) та наявність невротичного стану («Опитувальник для виявлення та оцінки невротичних

станів» К.К.Яхін, Д.М.Менделевич, «Методика вивчення акцентуацій особистості» К.Леонгарда (модифікація С.Шмішека) ми отримати наступні результати. З 20 респондентів лише у респондентів №1, 2, 3, 4, 5, 10, 13, 18 спостерігається широкий спектр прояву батьківських заборон та драйверів. У респондента №3 ми діагностували хворобливий характер у всіх шкалах опитувальника. Також респондент №3 має виражену дистимічну акцентуацію та схильність до педантичної та тривожної акцентуацій характеру. Респондент №10 має хворобливий характер виявлених розладів стосовно шкал: «тривога», «невротична депресія», «обсесивно-фобічні порушення».

Для того, щоб перевірити чи впливає наявність інтроектованих сценарних заборон на розвиток невротичної симптоматики, ми провели розроблений нами тренінг. Тренінгова програма має дві основні частини. Мета першої частини – робота над усвідомленням наявності сценарних заборон, наявності життєвого сценарію та визначення їх виду. Основна мета другої частини тренінгової програми полягає у тому, щоб допомогти учасникам здійснити корекційний вплив на життєвий сценарій та допомогти їм у подоланні батьківських заборон, драйверів.

Метою третьої і завершальної частини нашого дослідження є перевірка рівня прояву сценарних заборон, драйверів та особливостей прояву невротичної симптоматики. Для цього ми повторно провели методики: «Опитувальник сценарних заборон» Максимової, «Методику вивчення акцентуацій особистості» К. Леонгарда (модифікація С, Шмішека), «Опитувальник для виявлення та оцінки невротичних станів» (К.К.Яхін, Д.М.Менделевич).

Для обробки результатів ми використали t-критерій Стюдента для залежних вибірок. Опрацювавши результати за опитувальником сценарних заборон «до» та «після» у шкалах: «не будь, не живи», «не дорослішай», «не будь успішним», «не будь першим», «не будь першим», «не роби», «не зближуйся», ми можемо стверджувати, що статистично значимих відмінностей не виявлено.

Порівнявши результати «до» та «після» у всіх інших шкалах, ми можемо стверджувати, що статистично значимі відмінності спостерігаються лише у шкалах «не належ до групи» та «будь досконалістю». «Не належ до групи» - показник до ($M=4,15$ $SD=6,94$) є достовірно ($t(5)= 2,101$ $p= 0,049$) вищим ніж після проведення тренінгу $M=3,80$ $SD=6,27$). «Будь досконалістю» показник до ($M=5,70$ $SD=27,7738$) є достовірно ($t(5)= 2,438$, $p=0,025$) вищим ніж після ($M=5,25$ $N=20$) здійснення впливу.

Опрацювавши результати за «Методикою вивчення акцентуацій особистості» К. Леонгарда (модифікація С, Шмішека) ми можемо зробити наступний висновок, що між показниками «до» та «після» здійснення впливу не виявлено статистично значимих відмінностей.

Порівняння показників «до» та «після» проведення тренінгової програми за «Опитувальником для виявлення та оцінки невротичних станів»

(К.К.Яхін, Д.М.Менделевич) демонструє, що статистично значимі відмінності відсутні.

Отже можемо зробити висновок, що нам вдалося вплинути тільки на одну батьківську заборону «не належ до групи» та на драйвер «будь досконалістю». На всі інші заборони та драйвери нам не вдалося здійснити вплив.

Можна припустити, що нам не вдалося вплинути на інші заборони та драйвери через те, що тренінгова програма не була тривалою у часі. Оскільки батьківські заборони закладаються ще в дитинстві, та є глибинними, для їх подолання потрібно досить багато часу. Також варто зазначити, що контрольні заміри були зроблені через незначний відрізок часу після проведення другого заняття з групою (два дні) і респонденти не мали змоги застосувати отримані знання на практиці.

Але варто зазначити те, що нам вдалося вплинути на заборону «не належ до групи» та на драйвер «будь досконалістю». Цікавим є те, що ці шкали «до» ($r=1$, $p=0.01$) проведення та «після» ($r=1$, $p=0.01$) проведення тренінгу мають тісний кореляційний зв'язок.

Також нам було цікаво дослідити взаємозв'язок між певними сценарними заборонами та окремими шкалами «Опитувальника для виявлення та оцінки невротичних станів» (К.К.Яхін, Д.М.Менделевич), та в «Методиці вивчення акцентуацій особистості» К. Леонгарда (модифікація С, Шмішека). Для обрахунків ми використали коефіцієнт кореляції Пірсона.

Стосовно заборон, нас цікавили шкали, котрі мають спільні характеристики прояву із шкалами, які вимірюють невротичні ознаки, та із акцентуаціями, прояв яких є невротичним. Для цього ми здійснили кореляційний аналіз між шкалами: «не будь, не живи», «не будь значимим», «невротична депресія» та «дистимність».

Нам вдалося встановити, що між цими шкалами наявні тісний кореляційний зв'язок. Шкала «невротична депресія» корелює з іншими шкалами на рівні ($r=1$, $p=0.01$). Кореляційний зв'язок шкали «дистимність» проявляється на рівні ($r=1$, $p=0.01$), шкала «не будь не живи» ($r=1$, $p=0.01$), та шкала «не будь значимим» ($r=1$, $p=0.01$).

Також ми здійснили кореляційний аналіз між шкалами «істеричний тип реагування» та «не будь значимим». У результаті ми отримали тісний кореляційний зв'язок ($r=1$, $p=0.01$). Кореляційний аналіз між шкалами «педантичний», «будь досконалістю» та «поспішай» демонструє, що між шкалами «педантичний» та «будь досконалістю» до проведення тренінгу спостерігається тісний кореляційний зв'язок ($r=1$, $p=0.05$), після ($r=1$, $p=0.01$). Шкала «будь досконалістю» має тісний кореляційний зв'язок із шкалою «поспішай» ($r=1$, $p=0.05$).

Отримані результати дають нам можливість стверджувати, що показники між корелюючими шкалами пов'язані між собою.

Висновок. У ході теоретичного дослідження нам вдалося з'ясувати, що до симптомів неврозу відносять: тривогу, печаль або депресію, гнів,

дратівливість, сплутаність свідомості, низьке почуття власної гідності, поведінкові симптоми, такі як уникнення фобій, пильність, імпульсивні і компульсивні акти, сонливість, когнітивні проблеми, такі як неприємні або тривожні думки, повторення думок і одержимість, звичне фантазування, негативність і цинізм. Невроз передбачає залежність, агресивність, перфекціонізм, шизоїдну ізоляцію. Також, невроз може бути визначений просто як «погана здатність адаптуватися до свого середовища, нездатність змінити свої життєві патерни».

Ми дослідили, що виділяють наступні види батьківських заборони: «не роби», «не будь», «не зближайся», «не будь значимим», «не будь дитиною», «не дорослішай», «не досягай успіху», «не будь собою», «не будь нормальним», «не будь здоровим», «не належ». Драйвери, які належать до зворотних приписів: «будь сильним», «старайся», «роби все на відмінно», «поспішай», «радуй мене». До драйверів додають ще зворотний припис «будь обережним». І на основі вище згаданих заборон формуються життєві сценарії.

У ході емпіричного дослідження нам вдалося встановити наявність тісного кореляційного зв'язку між шкалами «Опитувальника батьківських заборон» Максимової та шкалами в опитувальниках «Методика вивчення акцентуацій особистості К. Леонгарда» (модифікація С, Шмішека), «Опитувальник для виявлення та оцінки невротичних станів» (К.К.Яхін, Д.М.Менделевич). Шкала «невротична депресія» корелює з іншими шкалами на рівні ($r=1$, $p=0.01$). Кореляційний зв'язок шкали «дистимність» проявляється на рівні ($r=1$, $p=0.01$), з шкалою «не будь не живи» ($r=1$, $p=0.01$), та шкалою «не будь значимим» ($r=1$, $p=0.01$). Шкала «істеричний тип реагування» та «не будь значимим» також мають тісний кореляційний зв'язок ($r=1$, $p=0.01$). Шкала «педантичний» та «будь досконалістю» мають тісний кореляційний зв'язок ($r=1$, $p=0.01$). Шкала «будь досконалістю» має тісний кореляційний зв'язок із шкалою «поспішай» ($r=1$, $p=0.05$).

Відповідно до результатів дослідження ми з'ясували, що статистично значимі відмінності між показниками «до» та «після» здійснення впливу, спостерігаються лише у шкалах «не належ до групи» та «будь досконалістю». Нам не вдалося вплинути на інші сценарні заборони, але нам вдалося встановити кореляційний зв'язок між шкалами на дослідження сценарних заборон, драйверів та шкалами опитувальників для виявлення невротичної симптоматики. Таким чином, ми можемо стверджувати, що прояв у особи невротичної симптоматики пов'язаний із наявністю в неї сценарних заборон та драйверів.

Список використаних джерел:

1. Берн Е. Групповая терапия / Ерик Берн. – М: Братство, 1992. – 379с.
2. Берн Е. Ігри, у які грають люди / Ерик Берн ; пер. з англ. К. Меньшикової. — Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. — 256 с.

3. Бэрн Э. Люди, которые играют в игры. / Эрик Бэрн. – СПб: Лениздат, 1992. – 256 с.
4. Богданов А.Н., Дулатова Н.Х. Жизненный сценарий: Посібник / А.Н. Богданов, Н.Х. Дулатова. – СПб: СпецЛит, 2005. – 178с.
5. Гулдинг, М. Психотерапия нового решения. Теория и практика/М. Гулдинг, Р. Гулдинг. – New York: Ballanite books, 2005. – 148с.
6. Кернберг О. Тяжелые личностные расстройства. Стратегии психиатрии/Отто Кернберг. – СПб: Свиточ, 1999. – 453 с.
7. Комаров С. Вестник Ивановской медицинской академии / С. Комаров.// 12. – 2007. – №3.
8. Корнеев. А.В., Арцимович Н.Г. Невротические расстройства: Монография/ А.В. Корнеев, Н.Г. Арцимович. – М.: Бест, 2007. – 193с.
9. Міжнародна класифікація хвороб 10 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://medinfo.in.ua/#/>.
10. Селигман, М. Э. П. В поисках счастья. Как получать удовольствие от жизни каждый день : пер. с англ. / Мартин Селигман. — 2-е изд. — М.: Манн, Иванов и Фербер, 2011. — 320 с. ISBN 978-5-91657-157-8
11. Штайнер К. Сценарии жизни людей/ Клод Штайнер. – М: Зоря, 1996. – 379с.
12. Boeree C. G. A Bio-Social Theory of Neurosis/George Boeree.// Department of Human Sciences Brunel University. – 1996. – №5. – С. 35–50

СИНДРОМ ХРОНІЧНОЇ ВТОМИ: ПСИХОЛОГІЧНІ СКЛАДОВІ ТА ДІАГНОСТИКА

Ортинська Крістіна Вячеславівна

Науковий керівник: к.псих.н., доц. Прокопенко А.В.

Національний університет «Острозька академія»

Україна

За даними МКХ синдром хронічної втоми класифікується як доброякісний міалгічний енцефаломієліт і має код G 93.3, відноситься до хвороб головного мозку. У DSM-IV симптом хронічної втоми класифікується як недиференційований соматоформний розлад і має код 300.81 [2, с.425]. Відповідно до щорічної доповіді (1991р) Національного інституту здоров'я США синдром хронічної втоми – це складне поліетіологічне захворювання з домінуванням дисфункцій нервової системи, при якому втома є лише одним із симптомів.

Про актуальність теми СХВ свідчать статистичні дані стосовно поширення хвороби в економічно розвинутих країнах – США (1,4 – 4,0%), Японії (2,6-3,0%), Італії (0,4%) (Ho-Yen D.D., 1988; Holmes J.P., 1988; Tasamota J., 1999). За даними В. В. Стеблюка (2003) в Україні на СХВ страждає від 1,6 до 4,6 % працездатного населення. Проблематика

Контент розповсюджується відповідно до ліцензії Creative Commons «Attribution»

Копіювання та розповсюдження матеріалів випуску без зазначення авторства та первинної публікації в даному збірнику заборонено!

дослідження СХВ полягає у тому, що науковці розглядають питання СХВ із медичної точки зору, намагаючись пояснити захворювання різноманітними розладами в роботі організму людини, та не звертають дослідницької уваги на психологічні складові СХВ.

У DSM-IV-TR синдром хронічної втоми класифікується як «недиференційований соматоформний розлад». Цей термін використовується для опису порушень психічного та фізіологічного характеру та довготривалої втоми, які виводять з ладу організм людини.

До психологічних складових можна віднести депресивні розлади, розлади сну, уваги, мислення, мовлення, тривожність. В МКХ–10 депресія класифікується як депресивний епізод і має код F32, та як рекурентний депресивний розлад F33. В легких, середніх та важких типових випадках депресивних епізодів (F32) у хворих спостерігається пониження настрою, зменшення енергійності та активності. Знижується здатність радіти, отримувати задоволення. Також для цього порушення є характерними порушення сну та погіршення апетиту. У хворих спостерігається занижена самооцінка навіть при легких формах прояву захворювання. Погіршення настрою, яке не зникає і не залежить від обставин, може проявлятися за рахунок соматичних симптомів, таких як: втрата інтересу до навколишнього середовища, втрата відчуттів які приносять задоволення, пробудження ранком на декілька годин раніше ніж зазвичай, посилення депресії ранком, виражена психомоторна заторможеність, тривожність, втрата апетиту, схуднення, зниження лібідо. За DSM–IV велика депресія відноситься до розладів настрою.

Тривожні розлади доволі поширені серед населення в цілому. Панічний розлад (МКХ має код F 41.0) та генералізований тривожний розлад (за МКХ має код F41.1) є супутніми для багатьох захворювань і одним із них є синдром хронічної втоми. За традиційною вітчизняною систематизацією тривожні розлади відносяться до групи невротичних розладів, тобто до психогенно обумовлених хворобливих станів, які усвідомлюються особистістю і не спричиняють змін у самосвідомості особистості. У хворих на синдром хронічної втоми спостерігаються порушення діяльності в таких процесах як: мислення, пам'ять, здатності концентрувати увагу, сприйнятті, здатності орієнтуватися у просторі та місцевості, здатності засвоювати та зберігати рухові навички. Близько 85% хворих на синдром хронічної втоми скаржаться на вище перераховані відхилення у діяльності.

Діагностувати синдром хронічної втоми доволі важко. Найкращий діагностичний підхід для визначення, чи відповідає пацієнт критеріям для CFS – це виключення інших можливих причин симптомів. У 1994 році міжнародна група з вивчення СХВ опублікувала рекомендації для діагностування СХВ, які були сформовані на основі багаторічних досліджень науковців у різних країнах світу. Відповідно до цих рекомендацій, перш за все потрібно зробити ретельний анамнез, фізичне обстеження, експертизу психічного стану та лабораторні тести, щоб

визначити основні фактори, які є основою виникнення або сприяють розвитку захворювання. Клінічно оцінені, нез'ясовні випадки хронічної втоми можуть бути класифіковані як синдром хронічної втоми, якщо симптоми пацієнта відповідають наступним критеріям:

1. Клінічно оцінена, незрозуміла постійна або рецидивуюча хронічна втома, що є новою і лише почалася, яка не є результатом постійної напруги, не зникає після відпочинку, і в результаті істотне погіршення рівнів професійної, освітньої, соціальної або особистої діяльності.

2. Одночасна поява чотирьох або більше з таких симптомів: істотне обмеження в короткочасній пам'яті або концентрації уваги; хворе горло; біль лімфатичних вузлів, біль у м'язах, болі в суглобах без припухлості та почервоніння, головні болі яких раніше не було (можлива поява фарингіту або ангіни), сон після якого не зникає важкість та відчуття втоми, розлади сну (гіпо–гіперсомнія) загальне нездужання після фізичного навантаження, яке триває більше 24 годин. Може бути пришвидшене серцебиття, біль у грудях, пітливість у ночі, втрата ваги, але частіше збільшення ваги, проблеми із артеріальним тиском (останні симптоми зустрічаються у деяких діагностичних критеріях і є менш поширеними) [2,с.437]. Ці симптоми зберігалися і тривали протягом 6 або більше місяців хвороби. Також спостерігаються труднощі з мисленням, фізична та розумова напруга, у хворих на СХВ може бути температура до 38. Фізичні симптоми нагадують симптоми грипу, а клінічна еволюція характеризується регулярними і навіть сезонними рецидивами. Кожен спалах може відрізнятися від попереднього, і періоди між рецидивами рідко бувають повністю без будь-яких симптомів. Симптоматика СХВ погіршується з фізичним або емоційним стресом, іноді хворі на СХВ можуть потребувати допомоги інших у своїй повсякденній діяльності.

Також було зазначено стани які виключають СХВ:

1. Будь-які активні захворювання, які можуть пояснити наявність хронічної втоми наприклад: апное сну, велика депресія, хронічний мононуклеоз, біполярний афективний розлад, шизофренія, порушення харчування, рак, автоімунне захворювання, гормональні порушення, інфекційні захворювання, зловживання наркотиками або токсикоманія, а також реакція на медикаментозну терапію.

2. Деякі хвороби які були діагностовано раніше, рецидиви або не повністю вирішені в ході лікування хвороби.

3. Будь – які минулі або поточні важкі депресивні розлади з психотичними або меланхолійними особливостями: біполярні афективні розлади, шизофренія будь-якого підтипу, деменції будь-якого підтипу, анорексія або булімія.

Стани які не виключають діагноз СХВ.

1. Симптоми, наявність яких не підтверджують лабораторно-діагностичні тести, у тому числі фіброміалгія, тривожні розлади, соматоформні розлади, непсихотична або меланхолійна депресія,

неврастенія, множинна непереносимість хімічних речовин. Також може зустрічатися підвищена дратівливість.

2. Будь – які стани, лікування яких не усуває всі симптоми пов'язані із цією патологією, а лабораторні дослідження підтверджують ефективність лікування. До таких станів відносять гіпотиреоз, для якого адекватність у гормональному заміщенні характеризується рівнем тиреотропних гормонів. Також до таких станів можна віднести астму, у якій адекватність лікування визначається функціонуванням легеней та іншими тестами.

3. Хвороба Лайма або сифіліс, які лікували до розвитку хронічної втоми. Також існують інші критерії діагностики, наприклад Оксфордські критерії, Канадські критерії діагностики. Оксфордські критерії були розроблені для науково-дослідницьких цілей, зокрема для визначення набору людей для дослідження. За цими критеріями виділяють два синдроми: синдром хронічної втоми та постінфекційний синдром втоми. До синдрому хронічної втоми відносять втому, яка впливає на фізичний стан та розумове функціонування, і має тривати протягом 6 місяців і більше (стан втоми має бути більше 50% часу). Можуть бути присутні й інші симптоми, зокрема міальгія, перепади настрою, порушення сну. Синдром постінфекційної втоми виникає внаслідок інфекції, яка була раніше в організмі хворого або поточної інфекції.

Канадські критерії були розроблені не лише для дослідницьких цілей, але і для діагностування синдрому хронічної втоми, і включають в себе такі характеристика: втома (триває більше ніж 24 години) – фізична та психічна, що істотно знижує активність; загальне нездужання після фізичної чи пізнавальної діяльності; порушення сну і біль; неврологічні або когнітивні відхилення – проблеми з пам'яттю, концентрацією, сприйняттям, сенсорні порушення. Принаймні один симптом із двох наступних: вегетативні прояви хвороби – ортостатична нетерпимість, нудота; нейроендокринні прояви, наприклад, втрата термостатичної стабільності, зміна ваги; імунні прояви – грипоподібні симптоми, чутливість, якої раніше не було, до ліків, хімічних речовин, їжі.

Отже, до психологічних складових можна віднести депресивні розлади, розлади сну, уваги, мислення, мовлення, тривожність. Існує значна кількість діагностичних критеріїв синдрому хронічної втоми, але доволі мало критерії для діагностики психологічних складових синдрому. Для їх діагностування потрібно окремо дослідити кожен психологічну складову синдрому хронічної втоми.

Список використаних джерел:

1. Корнеев. А.В., Арцимович Н.Г. Синдром хронической усталости и иммунной дисфункции: Монография/ А.В. Корнеев, Н.Г. Арцимович.- М.:Бест, 2007.-193с.
2. DSM-IV Criteria for Major Depressive Disorder – Washington: Manufactured in the United States of America on acid-free paper, 2005. – 915 с. – (4).

3. Fukuda K. The chronic fatigue syndrome: a comprehensive approach to its definition and study. / K. Fukuda, I. Hickie. // *Ann Intern Med.* – 1994. – №12. – С. 24–48.

СЕКЦІЯ 8. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ТА ЕКОЛОГІЯ

THEORETICAL APPROACHES FOR UNDERSTANDING OF THE ESSENCE OF THE ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM OF GUARANTEE OF ENVIRONMENTAL SECURITY

Petro Poidin

Scientific supervisor: Doctor of Economics Anna Obikhod
*Public Institution «Institute of Environmental Economics and Sustainable
Development of the National Academy of Sciences of Ukraine»
Ukraine*

The economy of Ukraine is characterized by a high level of utilization technologies which are resource-intensive and energy-intensive, implementation of those is carried out with less consideration of environmental protection requirements. As a whole, this has led to excessive pollution of surface and groundwater, atmospheric air, soils, along with the accumulation of a significant amount of industrial waste. All of the above undermines Environmental Security.

Therefore, an important step to provide the Environmental Security is the development of ways its achievement. One of them is the formation of an organizational and economic mechanism.

Theoretical models of organizational and economic mechanism of Ecological Security are presented in the researches of domestic scientists, in particular: O.Veklych, B.Danylyshyn, S.Doroguntsov, A.Kachinsky, Ye.Khlobistov and other.

Each scientist gives his interpretation of the term "organizational and economic mechanism", based on the tasks that in his opinion, he should solve.

For the purpose of analyzing and identifying problem areas, we turn to some of them.

O.Veklych [2] considers the organizational and economic mechanism of nature usage as a set of organizational and economic components. The organizational block of the formed mechanism of nature usage and nature security activity includes, in her opinion, the following main elements: nature security management; ecological expertise and certification; monitoring of the

environmental state; informational, normative, statistical base; control of quality and Environmental Security of the final product; ecological marketing; ecological and economic analysis of economic activity (audit); planning and forecasting at all levels of management of nature usage and efforts to nature security; ecological infrastructure (including services, leasing, banking operations, entrepreneurial activities on nature security); non-economic promotion of measures to protect environment (consulting, research activities); environmental education.

The subsystem "economic mechanism of rationalization of nature usage and efforts to nature security" consists of the following main elements: environmental payments and environmental taxation; financing and lending; investment and innovation activity; economic responsibility for environmental safety (including licensing and limitation of nature usage, compensation of environmental damage, sanctions); pricing due to the environmental factor; environmental risk insurance; promotion of rational nature management (including the system of the institution); monetary encouragement of the subjects of environmentally sound management. Although all of the above is an interpretation and concerns the sphere of nature management in general, however, the guarantee of Ecological Security is the matter of priority.

The mechanism chosen for analysis is double-sided. On the one hand, it really seeks to prevent the emergence of environmental hazards, and, on the other hand, it provides that losses incurred after the onset of environmental hazards caused by economic activity should be offset by economic entities. Thus, the second position presented can not be a complete source of guarantee of Environmental Security. One more fact should be emphasised that this mechanism provides a good vertical structure of relations between the authorities and business structures and almost does not concern horizontal interconnections in nature management and guarantee of Ecological Safety.

According to the definition of the scientist S.Doroguntsov [3], the organizational and economic mechanism of Environmental Security can be considered in the broad and narrow sense. In a broad sense, the organizational and economic mechanism is a system of measures related to ensuring the safety of the population, the nature usage, the Environment Security and the existence of interrelated and organizational, administrative and economic measures.

Thus, the planning, development, introduction, implementation and control of environmental management programmes are carried out through the mechanism of environmental security management. They contain elements of economic influence. In particular, control over the established norms of the state is carried out by administrative methods, but it is accompanied by fines and subsidies, that is, economic influences.

In the narrow sense, the organizational and economic mechanism includes its own economic measures, without administrative influence. For example, consumers are willing to pay more for environmentally friendly products, which encourages farmers to produce such products.

An analysis of the theories of this author suggests that this mechanism can be implemented, as through the interference of administrative methods, implemented by management structures and through the economic levers of the market.

It is worth to note that the implementation of the second approach is less effective without stimulating it with additional levers of influence. For example, indeed, the level of environmental production will be higher when the demand for environmental goods will grow. However, on the other hand, the size of demand growth will depend on the least of two additional factors: the level of purchasing power of the population (based on the fact that environmental products are always high-priced) and the level of environmental education of the population (awareness of the need to use environmentally friendly goods).

In addition to the above-mentioned scholars' opinions about the formation of organizational and economic mechanism of ecological safety at the regional and state level, there is known a position of scientists considering this issue at a micro level (at the level of individual enterprises).

In particular, G.Kozachenko [4] interprets the organizational and economic mechanism as a "management tool, which is a set of management elements and ways of their organizational, informational, motivational and legal support, through which using specific features of the enterprise is ensured to achieve a certain goal."

According to I.Belaya [1], the organizational and economic mechanism is a special type of economic mechanism, which is a set of organizational and economic instruments and methods of influence on the production process.

From the definitions of these scientists it can be understood that the formation of such a mechanism depends primarily on methods of production, which have a decisive influence on the level of environmental safety of economic entities.

After analyzing the above concepts, regarding the definition of the essence of the organizational and economic mechanism, it can be concluded that the organizational and economic mechanism of guaranteeing environmental security is a set of all possible organizational and economic measures, the corresponding structures and regulators, management methods by which the ecological balance of territory is ensured at all levels of spatial organization of society (micro level, regional and national).

References:

1. Belaya I.P. and Egorov, P.V. (2004), "Conceptual model of organizational-economic controlling mechanism flexible production systems", Bulletin of Donetsk University - Donetsk, 2006. - 16 p.
2. Veklych O.O. Economic mechanisms of environmental regulation in Ukraine / O. O. Veklich. — K., Ukrainian Research Institute for Environmental and Resources, 2003. — 89 p.

3. Doroguntsov S. State regulation of technogenic and ecological safety in the regions of Ukraine / S. Doroguntsov, A. Fedorishcheva // *Economy of Ukraine*. - 2002. - No. 4. - P. 70-76.
4. Kozachenko G.V. Organizational and economic mechanism as an enterprise management tool / G. V. Kozachenko // *Economics. Management. Enterprise*. - 2003. - No. 11. - p.107-111

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ І РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ВОДНИХ РЕСУРСІВ ПРИ МИТТІ АВТОМОБІЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ

Горова Олександра Олександрівна

Науковий керівник: к.т.н., Самохвалова А.І.

*Харківський національний університет будівництва та архітектури
Україна*

Автомийки давно стали невідокремленим атрибутом сучасних міст, виконуючи важливі функції по забезпеченню чистоти особистих і комерційних автомобілів.

Зростаюча з кожним роком кількість автомобілів створює сприятливі умови для відкриття автомийок. Незважаючи на те, що цей бізнес є прибутковим і, на перший погляд, не є проблемним, у ньому є безліч нюансів [1].

На автомийках України щодоби витрачається близько 30 000 м³ питної води, що пройшла дорогу обробку на водопровідних станціях або подається з артезіанських свердловин. За рік витрата води на міських мийках і автомийках підприємств сягає близько 10 млн. м³. Тому, велике значення набуває розробка і впровадження замкнутих систем водопостачання, в тому числі, застосування мобільних мийок автомобілів з регенерацією води. Створення таких систем дозволить знизити штрафи, захистити водні об'єкти від забруднення і засолення, значно скоротити обсяги питної води, яка забирається з них, що набуває особливо важливого значення для регіонів України, в яких є дефіцит прісної води. Основними забруднювачами стічних вод автомийок є зважені речовини та нафтопродукти. Концентрація зважених речовин у них залежить від наступних факторів: типу автомобіля, його розміру, характеру дорожнього покриття, сезонних умов, складу ґрунтів в районі експлуатації, періодичності миття рухомого складу і типу застосовуваної мийки [2]. Основною особливістю нафтопродуктів, які знаходяться в стічних водах, є їх слабка емульгованість і адсорбція на висококонцентровані зважені речовини, що істотно ускладнює використання осаду з відстійників без їх додаткової обробки та утилізацію спливаючих нафтопродуктів. Крім того, стічні води автомийок містять моторні масла, асфальт, пісок, поверхнево-активні речовини (ПАР), солі

важких металів, різні види палива, а також миючі речовини, які використовуються при митті. Концентрація вуглеводнів в стічних водах досягає 10 мл/дм³.

Для миття автомобілів сучасні автомийки використовують різноманітну хімію. Якщо не займатися очищенням, то шкідливі речовини разом з машинним мастилом і паливом можуть потрапити до водойми або в системи центрального водопостачання. Необхідність очищення води обумовлена вимогами, що пред'являються до автомийок [1].

Велике різноманіття очисних споруд, створених за останні роки за типовими або індивідуальними проектами інститутами «Гідроавтотранса», Союзводоканалпроекта та призначених для очищення води після миття автотранспорту, показало, що вони є дорогими та малоефективними. Для розміщення створених очисних споруд потрібні великі виробничі площі, і, що найголовніше, ці очисні споруди не мають стійкої очисної здатності від таких екологічно небезпечних домішок як нафтопродукти, синтетичні поверхнево-активні речовини та зважені речовини. Сучасні автомобільні мийки зарубіжних фірм оснащені очисними спорудами, які мають відносно високу ефективність очищення та надійність роботи в порівнянні з очисними спорудами вітчизняного виробництва, але при обслуговуванні вони вимагають спеціальної підготовки висококваліфікованого персоналу, є дорогими та розраховані на миючі засоби імпортного виробництва. Тому необхідно розробити нові екологічно безпечні технологічні рішення та обладнання для очищення стічних вод з використанням вітчизняних миючих речовин, оскільки існуючі мийки автомобілів з їх великою та нерациональною витратою води, недосконалими системами очищення (а іноді і їх повною відсутністю), недосконалим і неекономічним технологічним обладнанням вже не можуть задовольняти сучасним вимогам.

Несприятлива санітарно - епідеміологічна обстановка в ряді регіонів нашої країни та за кордоном, які періодично виникають, поставили завдання по розробці, виробництву та сервісному обслуговуванню мобільних мийок автомобілів з регенерацією води. Це дозволить поліпшити санітарно - епідеміологічну обстановку великих міст і населених пунктів. Оптимальним рішенням в даному випадку стане організація системи кругообігу води на автомийці. Рециркуляція води передбачає, що вода, яка буде використовуватися, підлягатиме ретельному очищенню, а потім буде використана повторно. Цикл триває протягом декількох тижнів, до тих пір, поки відпрацьовану воду не вивезуть повністю та не заллуть свіжу. Системи рециркуляції здатні очистити воду від механічних домішок: піску, глини, нафтопродуктів, знищити бактерії та видалити запахи [1].

Таким чином, основним напрямком в проектуванні водопостачання та каналізації автотранспортних підприємств має стати зниження споживання питної води з системи водопроводу та кількості стічних вод, які поступають в систему каналізації. Для досягнення даної мети необхідно відмовитися від

застосування біологічно жорстких ПАР та інших сполук, які погано піддаються очищенню; впровадити технологічні процеси, що вимагають найменших витрат води, а також систем оборотного водопостачання; повторно використовувати у виробництві відпрацьовані розчини після очищення; застосовувати оборотні системи розчинів для миття.

Відсутність будь-яких скидів у водойму є повною гарантією захисту його від забруднень. Кожен проект очисних споруд повинен передбачати лабораторний контроль за ефективністю очищення.

Список використаних джерел:

1. <http://global-aqua.ru/ochistka-stochnykh-vod/ochistka-stochnykh-vod-avtomoeek.html>
2. https://vuzlit.ru/71465/harakteristika_avtomoechnogo_predpriyatiya_istochnika_zagryazneniya_stochnykh

ОЗДОРОВЛЕННЯ ТА ВІДПОЧИНОК ДІТЕЙ В УКРАЇНІ ЯК ОБ'ЄКТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Машлій Галина Богданівна

*Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
Україна*

Оздоровлення та відпочинок дітей відносяться до тих сфер суспільного життя, які вимагають посиленої уваги з боку як самого суспільства, так і держави. У сучасних умовах необхідність організації якісних у вище згаданих сфері є особливо актуальною. У табл. 1 наведено статистичні дані щодо функціонування дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, які працювали в Україні влітку у 2005-2016 роках.

Таблиця 1

Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку, які працювали в Україні влітку у 2005-2016 роках (за даними [1])

Роки	Кількість закладів, одиниць		У них місць, одиниць		Кількість дітей, які перебували у закладах, осіб	
	усього	у тому числі заклади оздоровлення ¹	усього	у тому числі у закладах оздоровлення ¹	усього	у тому числі у закладах оздоровлення ¹
2005	642	13	2358	2304	66853	10248
2006	605	14	2554	2504	56830	7052
2007	611	14	2494	2454	53495	6435
2008	582	14	2616	2439	50252	6904
2009	402	12	2216	2156	26667	5061
2010	311	6	2238	1036	23800	2798
2011	424	7	2392	1176	28927	2737

2012	443	7	2666	1196	32258	2665
2013	484	7	2558	1224	35283	2987
2014	184	11	2304	1990	13485	4732
2015	85	4	2077	750	6171	1648
2016	83	5	1768	910	5880	2272

¹ У 2005–2009 роках – позаміські оздоровчі табори та санаторного типу, починаючи з 2010 року – позаміські заклади оздоровлення

Аналізуючи дані вище наведеної таблиці, можемо зробити висновок, що протягом 2005-2016 рр. в Україні загалом простежувалась тенденція до значного зменшення кількості дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку. Так, у 2016 році вона становила 83 одиниці, що складало лише 12,9% від рівня 2005 року, коли їх налічувалося 642 одиниці. Що стосується наявності місць у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку, то їх кількість протягом 2005-2016 років скоротилася з 2358 до 1768 одиниць, тобто майже на 25%. Ще більш негативна динаміка простежувалась щодо чисельності дітей, які перебували у цих закладах – за досліджуваній період значення даного показника зменшилося за з 66853 осіб до 5880 осіб, тобто аж у 11,4 рази. Слід також зазначити, істотною проблемою функціонування більшості вітчизняних державних закладів відпочинку та оздоровлення дітей є погіршення їх матеріально-технічного стану, тому рівень обслуговування та сервісних послуг у них незадовільний. Усе це формує низький рівень конкурентоспроможності державних і комунальних закладів і скеровує потоки дітей до вітчизняних чи зарубіжних приватних закладів [2]. Для покращення діючої системи державного управління організацією оздоровлення та відпочинку дітей необхідно здійснити ряд заходів, зокрема: удосконалити нормативно-правову базу, що врегульовує даний процес, з метою створення ефективного механізму координації дій різних органів управління; проведення дослідження стану основних фондів закладів оздоровлення та відпочинку дітей та виділення їм необхідних коштів для проведення ремонту, придбання необхідного обладнання та медичної апаратури; удосконалення системи розподілу путівок у ці заклади та підвищення їх доступності; забезпечення високої кваліфікації кадрів на різних рівнях управління.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Коваленко Т. Ю. Фінансові механізми управління у сфері санаторно-курортного забезпечення дітей [Електронний ресурс] /Т.Ю. Коваленко//Теорія та практика державного управління. – Вип. 2 (45). – с. 1-8. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2014_2_17.

РЕАЛІЗАЦІЯ АНТИКРИЗОВОГО РОЗВИТКУ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

д. н. з держ. упр., доц. Ортіна Ганна Володимирівна
Таврійський державний агротехнологічний університет
Україна

За умов значного зниження ступеню стимулювання чинників зовнішнього середовища відносно тенденцій економічного розвитку країни постає термінова необхідність інтенсивного пошуку внутрішніх резервів та засобів забезпечення поступового й стійкого економічного зростання. За таких обставин суттєво посилюється роль бюджетних важелів через те, що саме вони можуть бути найбільш результативними та найбільш ефективними щодо досягнення головних цілей соціально-економічного розвитку при незавершеному процесі формування ринкової інфраструктури. [4]

Сьогодення потребує формування нової науково обґрунтованої системи бюджетного перерозподілу фінансових ресурсів на реалізацію антикризової модернізаційної стратегії розвитку реального сектора економіки. [1, 2, 3]

Це потребує не лише зміни орієнтирів та пріоритетів щодо видатків державного бюджету за умов відсутності достатніх прогностичних даних стосовно перспектив економічного розвитку, але й забезпечення належного удосконалення бюджетної системи країни, ефективного функціонування механізмів бюджетування. Зниження динаміки економічного розвитку звужує фінансові можливості уряду. Саме тому завдання раціонального та ефективного використання обмежених фінансових ресурсів набуває особливого значення. [8]

Внаслідок загострення низки викликів і загроз, спричинених деградацією економічної кон'юнктури та уповільненням динаміки економічних показників, вимоги до державного регулювання у сфері формування та виконання бюджету підвищуються. Перш за все, через інструментарій бюджетування мають бути утримані позитивні тенденції економічного розвитку та забезпечення соціальних стандартів. Крім того, існує ризик, що українська система бюджетування знову буде піддаватись впливу негативних факторів, що загрожують новим трендом щодо посилення бюджетного дефіциту та іншим похідним проблемам макроекономічного характеру. [5]

Розроблення та підготовка бюджету країни на відповідний рік потребує забезпечення оптимальної реалізації завдань державного регулювання в бюджетній сфері для збереження необхідних показників здійснення реформ. [6]

Разом із тим, суб'єкт державного управління має бути підготовлений до загострення ризиків суттєвого зниження динаміки розвитку економіки, що

передбачає наявність апробованого комплексу заходів превентивного характеру, який здатний оперативно забезпечити стабілізацію та забезпечить мінімізацію можливих проблем у сфері бюджетного фінансування. [7]

Враховуючи виклики перед сучасною українською економічною системою, на середньостроковий період пріоритетними напрямами державного регулювання у бюджетній сфері виступають:

- подальша реалізація реформування державної фінансової системи;
- зміна пріоритетів державного регулювання у бюджетній сфері та підвищення його ефективності;
- здійснення заходів стимулюючого характеру щодо активізації господарської діяльності.

Реалізація таких пріоритетів сформує умови поступового економічного розвитку України, забезпечення соціальних стандартів для населення і підвищення якості надання адміністративних послуг.

Список використаних джерел:

1. Олексенко Р. І. Філософія ринкових відносин. Становлення та розвиток в Україні в період глобалізації та інформаційної революції: соціально-філософський аналіз / Р. І. Олексенко. – Київ: Знання України, 2013. – 367 с. – ISBN 978-966-316-336-9.
2. Олексенко Р. І. Політика забезпечення конкурентоспроможності України на світовому продовольчому ринку в умовах глобалізації: тенденції та перспективи / Р. І. Олексенко. – Мелітополь: Колор Принт, 2011. – 200 с.
3. Олексенко Р. І. Реальні інвестиції їх види та характеристика / Р. І. Олексенко, Р. О. Буркацкий // Соціально-економічні аспекти розвитку економіки та управління: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Дніпропетровськ: «Герда», 2013С. 115-116
4. Ортіна Г. В. Методологічні концепції визначення стратегічного управління підприємством / Г. В. Ортіна. // Ефективна економіка. - 2010. - № 4. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2010_4_24
5. Ортіна Г. В. Виявлення та аналіз чинників формування кризових явищ в економіці в умовах глобалізації як передумова розроблення антикризових стратегій/ Г. В. Ортіна // Економіка та держава. – 2013. - № 8. – С. 40-44.
6. Ортіна Г. В. Модернізація реального сектора економіки як стратегічний напрям промислової політики держави / Г. В. Ортіна // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 12. – С. 40–43.
7. Ортіна Г. В. Напрями реалізації національної стратегії промислово-інноваційної політики / Г. В. Ортіна // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 14. – С. 49–52.
8. Ортіна Г. В. Обґрунтування концептуального підходу до формування та реалізації державної політики антикризового розвитку реального сектора економіки / Г. В. Ортіна // Економіка та держава: наук.-практ. журнал. – 2013. – № 11. – С. 29-32.

СЕКЦІЯ 9. ІСТОРИЧНІ НАУКИ

ВСТАНОВЛЕННЯ РЕЖИМУ «САНАЦІЇ» У ПОЛЬЩІ У КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ СТОСОВНО СЛОВ'ЯНСЬКИХ МЕНШИН

Чернуха Олександр Васильович

*Харківський медичний національний університет
Україна*

Однією з головних причин слабкості парламентаризму у II Речі Посполитій була проблема національних меншин, які становили третю частину від усього населення країни. Найгострішою була українська проблема, особливо у Східній Галичині, яка після включення до складу Польщі стала називатися Мала східна Польща [3, с. 17].

Український національний рух зберігав тісний контакт з колишнім лідером ЗУНР Є. Петрушевичем, який перебував в еміграції у Відні. Йому вдалося заручитися підтримкою чеського уряду, а дещо пізніше і Німеччини. У 1921 році була заснована Українська військова організація (УВО) на чолі з Євгеном Коновальцем [2, с. 662]. У своїй практиці вона нерідко використовувала збройні рейди і диверсійні акти. У 1921 році українські націоналісти навіть зробили безуспішну спробу замаху на Ю. Пілсудського у Львові. Це викликало відповідну реакцію польської влади, яка вдалася до жорстоких репресій і терору проти українців.

В цілому становище українців погіршилося в порівнянні з тим, що було під час їх перебування під австро-угорським управлінням. Українці практично не могли отримати гідної освіти, і ті, хто мав якісь заощадження, їхали на навчання до Праги. Повертаючись до країни, ця нова інтелігенція швидко вливалася в український кооперативний рух, учасники якого незабаром крім економічних, стали висувати і політичні вимоги. У 1924 році був прийнятий закон про мови, згідно з яким українська мова допускалася до використання у школах, судах та на цивільній службі. Однак українці вважали, що це рішення утискає їхні права, тому, що в Австро-Угорській імперії вони мали чисто українські школи [3, с. 19]. На білоруських територіях, що входили до складу Польщі, політична ситуація була менш гострою, хоча і тут існував локалізований польський елемент і деякі білоруські політики проявляли зацікавленість у співпраці з польською владою [1, с. 122].

На момент краху польської парламентської системи в травні 1926 року, її внутрішнє економічне і політичне становище, так само як і позиції на зовнішній арені були несприятливими. Перші роки її незалежності після 150

років гноблення іншими державами не принесли очікуваного вирішення численних економічних, соціальних і національних проблем.

За цих обставин, звістка про прихід до влади уряду на чолі з лідером «Пясту» В. Вітосом, викликала у лівих побоювання щодо можливості встановлення правої диктатури. Цим скористалися прихильники Юзефа Пілсудського і 12 травня 1926 р. маршал на чолі вірних йому військових частин виступив зі своєї резиденції у Сулейовках на Варшаву. Президент Станіслав Войцеховський намагався зберегти уряд В. Вітоса. Однак через страйк залізничників, організований соціалістами з ППС, урядові сили не отримали підкріплення з провінцій, і після нетривалих боїв 13 – 14 травня війська маршала оволоділи Варшавою. Уряд на своєму екстремному засіданні вирішив припинити подальший опір і разом з президентом пішов у відставку. Згідно з конституцією, правонаступником президента став М. Ратай – голова Сейму. Він призначив прем'єр-міністром К. Бартеля [2, с. 469]. Ю. Пілсудський спочатку зайняв лише пост військового міністра, на якому залишався до своєї смерті в 1935 році. Режим, встановлений в результаті травневого перевороту 1926 року отримав назву «Санація».

Повернувшись до влади, польський лідер знову використав в своїх інтересах симпатії частини діячів українського і білоруського національного рухів до ідеї побудови федералістської держави. Здійснивши ряд поступок в національно-культурній та соціально-економічній сфері, він намагався схилити ці сили до співпраці з польською владою. Таким чином, була здійснена спроба переходу від національної до державної асиміляції. Але розмах національних рухів на «східних кресах», радикалізація частини їх членів та зближення з комуністичним підпіллям, незабаром зумовило нове посилення протистояння польської влади і слов'янських меншин на національному підґрунті.

Список використаних джерел:

1. Дедурін Г.Г. Білоруський національний рух у Польщі: від Ризького миру до розгрому Громади / Г.Г. Дедурін // Грані. Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах. - № 10 (114). – Дніпропетровськ, 2014. – С. 120 – 125.
2. Зашкільняк Л. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів / Л. Зашкільняк, М. Крикун. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2002. – 752 с.
3. Histori of Poland / by Aleksander Gieysztor, Stefan Kieniewicz, ... Emanuel Rostworowski ... [et al.]. – Warszawa: PWN, Polish Scientific Publishers, 1968. – 783 p.
4. Peter J. Potichnyj Poland and Ukraine: past and present / Peter J. Potichnyj. – Edmonton: Canadian Institute of Ukrainian Study, 1981. – 365 p.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ В ПИТАННЯХ ПРОТИДІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ ПРОТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

асист. Яковлєв Ігор Васильович

*Одеський національний політехнічний університет
Україна*

Українська інтелігенція завжди стояла на відстоюванні національних інтересів та прав українського народу, з самого початку здобуття незалежності України представники творчої та культурної еліти заговорили про необхідність протидії агресивності мовної політики Російської Федерації направленої на розширення прав та свобод російськомовного населення на території України з одного боку, а з іншого на ущемлення законних інтересів представників етнічного населення країни, тобто українського народу. Вже невдовзі після розколу Радянського Союзу керівництво Російської Федерації почало розглядати територію теперішньої України як зону власних інтересів про що безпосередньо йшлося в Маніфесті Української Інтелігенції написаному представниками даної верстви населення у 1995 році[1, с.3]. Крім того російське населення яке після розпаду радянського союзу виявило бажання залишитись жити на території України, мало значний процент від загального населення країни. Безумовне бажання впроваджувати та розширювати свою національну культуру на Українській землі, невдовзі призвело до проблематичного положення української культурної спадщини в містах проживання російськомовного населення.

Теперішня країна агресор розпочала діяти методами гібридної війни, ще за довго до конфлікту на сході України, з самого початку здобуття Україною незалежності Російська Федерація активізувала свій внутрішньо український кадровий ресурс та направила його на поступове нав'язування російської культури та мовної політики. Діяло російське керівництво переважно використовуючи засоби масової інформації, а особливо засоби масової інформації, які брали свій початок існування ще в радянський період, саме вони мали дуже тісні зв'язки з кремлівським керівництвом та безпосередньо комуністичною партією, яка в силу свого багатолітнього існування, виробила власний механізм боротьби з націоналістичним інакодумством, через поширення в засобах масової інформації, правильно підбраної дезінформації, а також агітації та пропаганди направленої на підри्व свідомого сприйняття суспільно-політичних процесів в країні у всіх верстах населення. Саме ці засоби масової інформації, а в першій половині дев'яностих років, вони складали більшість українських ЗМІ, продовжували видавати інформацію в руслі необхідному для Кремля. Більш того, значна частина керівників державних структур після розпаду Радянського Союзу, були, або представниками інших національностей (переважно росіяни), або

прямими ставниками Москви, та прихильниками комуністично-номенклатурної ідеології, тобто також розділяли погляди імперіалістичного шовінізму представників правлячої верхівки Російської Федерації.

Основна проблема боротьби української інтелігенції в даній гібридній війні проти мовної політики Російської Федерації полягала в неможливості викорінення російськомовного населення на території України, використовуючи демократичні методи, бо лише даними методами могли дозволити собі користуватися представники творчої та наукової еліти нашої вітчизни. В свою ж чергу російськомовне населення, на протязі всього періоду незалежності продовжувало, при підтримці Москви, розширювати свої права та свободи, нерідко в ущерб розвитку української мовної культури. Піком розширення прав та свобод російськомовного населення України можна вважати момент прийняття скандального закону про мови Ківалова-Колесніченка[2], який фактично прирівнював в мовних правах національні меншини, переважно росіян та етнічних українців, які будучи господарями на своїй землі, не могли в повній мірі користуватись своїми конституційними правами.

Знаменитий вислів лідера Конгресу Української Інтелігенції та засновника Народного Руху України І. Драча про те що українці спочатку повинні зробити так щоб єврею в Україні жилося краще ніж в Ізраїлі а росіянину краще ніж в Москві, врешті решт почав збуватися, принаймні в питанні що стосується росіянина, який під час правління В. Януковича не тільки отримав змогу жити краще ніж в Росії ай розпочав нахабно називати, одвічно українські землі «Новоросією». Якби керівництво країни впродовж періоду незалежності, хоч іноді прислухалось до української інтелігенції, яка спромоглась власними силами об'єднатись в конгрес та заявити на всю країну про необхідність консолідації всіх верств населення навколо головної мети українського народу, а саме розбудови вільної та незалежної України, то в східній країни агресора не було в шансів на розгортання війни на сході України та анексії українського півострова.

На превеликий жаль, впродовж незалежності України, статус українського інтелігента не був достатньо авторитетним для представників правлячої верхівки, а ідеї представників української інтелігенції, про розбудову вільної та незалежної країни, в цілому цікавили лише простий народ та саму інтелігенцію, на відміну від якої проросійське керівництво країни бачило в цьому лише загрозову можливість розширення національної свідомості в своєму електораті, що в кінцевому результаті могло б негативно сказатись на наступних виборах до Верховної Ради України.

Список використаних джерел:

1. Конгрес Української Інтелігенції: Довідкові матеріали перших всеукраїнських зборів інтелігенції. – Київ: 21 березня 1998. – 28 с.

2. Закон «Про засади державної мовної політики» № 5029-VI [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5029-17>

КАТИ І ЖЕРТВИ: АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ГОЛОДОМОРУ 1932 – 1933 РОКІВ

Бондарчук Ярослав Вікторович

Науковий керівник: д. і. н., проф. Присяжнюк Ю.П.

Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького Україна

Сьогодні студіювання політики й практики тоталітарних режимів ХХ ст. продовжує викликати особливу увагу вчених. Зокрема й тому, що тривалий час радянська влада проводила політику замовчування фактів, які суперечили історії, історичній пам'яті, що вона їх сама офіційно і нав'язувала. У цьому контексті є актуальним неупереджене, власне наукове дослідження Голодомору 1932 – 1933 рр. в Україні – однієї із найтрагічніших сторінок вітчизняної історії.

Спираючись на дослідження, які започатковані черкаськими істориками щодо «кадрового забезпечення» сталінської політики в Україні [див. 1 та ін.], спробуємо суттєво змістити науково-пізнавальний вектор студій Голодомору 1932 – 1933 рр. із жертв на катів.

Звернувшись до постатей катів, не можна не задатися питанням, а хто ж були всі ці люди?

На так звану хлібозаготівельну кампанію на початку 1930-х рр., коли виникали перші колгоспи, мобілізували фактично всю компартійно-радянську номенклатуру. А заодно силовиків: армійців, міліціонерів, тих, хто служив в органах держбезпеки. А ще тисячі місцевих активістів, працівників сільрад, колгоспів, МТС увійшли до різних комісій із хлібозаготівлі. У такий спосіб влада починала справжню війну за хліб, фактично – війну з селянством, точніше за встановлення тоталітарного режиму, перешкодою якого й було селянство. Система була вибудована за принципом тотального контролю над самими виконавцями лиходійства. Так, для контролю за діями тих, хто мав відбирати зерно і, зрештою, усе їстівне, з вищих інстанцій надсилалися уповноваженні обкому, райкомів та райвиконкомів, також чисельні групи комуністів і комсомольців з міста. Важливо наголосити, що матеріально всі вони утримувалися за рахунок закритих розподільників, недоступних для пересічних громадян. Подібними магазинами користувалися і представники каральних органів.

Особливі уповноважені, уповноваженні обкомів, райкомів та інші особи з числа партійного й комсомольського активу, відряджені для проведення хлібозаготівель, мали проводити «виховну» роботу з місцевим активом. Для них буденними стали постійні докори підлеглим чиновникам, залякування, погрози, а, траплялося, й репресивні дії. Самі ж активісти теж не мали права

без дозволу партійних органів покинути довірене їм село ні на день. Раз на тиждень, а на початку 1933 р. – один раз на три дні, кожний уповноважений був повинен надсилати в райком партії звіт про свою роботу з точним зазначенням тієї кількості хліба, яку вдалося заготовити. У свою чергу голови сільрад мали щоденно подавати оперативну інформацію про хід хлібозаготівельної кампанії райвиконкомом. Такий регламент на свій лад мобілізував можновладців усіх рівнів, створював ілюзію причетності до чогось важливого, обов'язкового, справді перспективного й морально виправданого.

Участь у хлібозаготівельній кампанії вважалася для комуніста чи не найвищим партійним дорученням. Член партії, який не зміг впоратися з цим завданням, міг назавжди попрощатися з кар'єрою. Напевне найгіршим морально-психологічним результатом політики хлібозаготівель стало формування нового світосприйняття осіб, які брали в цьому участь. Всі вони перетворилися на запеклих бюрократів, для яких залякування, знущання та терор стали звичними методами управління [1, 156 - 157].

Практична діяльність з викачки хліба велася через харківський (столичний) компартійно-радянський апарат. Наглядові функції в цьому випадку виконувалися за спрощеною схемою – спеціальною «трійкою» при РНК УСРР. В кожній області діяли комісії в складі секретаря обкому, голови контрольної комісії і прокурора, у районах – дільничні групи в складі прокурора, народного судді й дільничного співробітника НКВС. У намаганні будь-що виконати хлібозаготівельний план було запропоновано оригінальний репресивний метод: карати людей за відсутність у них зерна. У боржників, якими фактично ставали всі колгоспники й одноосібники, замість збіжжя, якого вже не було, забирали всі продовольчі товари. У такий спосіб кати досягали щонайменше подвійної мети: з одного боку, виконували нереальний план якщо не хлібом, то іншими продуктами (бобовими тощо), з другого, остаточно ставили на коліна людей, морили їх голодом, одним махом «перевиховуючи» їх у «дусі соціалізму» [3].

Не менш хитрим репресивним заходом стала суто бюрократична операція з тимчасової ліквідації колгоспів. Унаслідок такої дії все майно та фонди, які перебували на обліку в колгоспі, мали перейти на баланс райколгоспспілки, усі посівні матеріали вивозилися в рахунок хлібозаготівлі, а вчорашні горько-колгоспники тепер ставали одноосібними господарями й відповідно оподатковувалися.

Ще однією репресивною дією була заборона торгувати хлібом, що нагадувало не такі вже й далекі в часі роки «воєнного комунізму». Тобто селянин втрачав право на власний розсуд розпоряджатися ним же вирощеним урожаєм. Кожна зібрана ним зернина тепер оголошувалася власністю держави й мала бути в обов'язковому порядку здана в її, так би мовити, «засіки». Як згодом зізнавався один із найбільших винуватців трагедії Лазар Каганович, метою цих постанов було «...успокоїть бушевавшего українского мужика» [2, 33].

Наступним кроком після торгівельної блокади мала стати боротьба з одноосібними господарствами. До того часу вони складали ще близько 20% сільського населення України. Люди сподівалися пережити голод за рахунок власних запасів продовольства, котре мало б у них залишитися після сплати податку. Ще одним репресивним засобом був такий: «Всім одноосібним господарствам, що ухиляються від виконання плану хлібозаготівель, треба негайно припинити відпуск промтоварів аж до повного виконання ни хлібозаготівлі. Списки таких одноосібників треба вивісити в крамницях сільських споживчих товариств, держторгівлі й громадських організацій села...» [4].

Особливо цинічним з боку радянської номенклатури постають репресії, що мали за мету стягнення з населення податків через натуральні штрафи. Надходження від цих штрафів були мізерними. Одночасно встежити за таким типом штрафування було досить важко. Це відкривало шлях до зловживань з боку влади на місцях, які часто накладали штрафи, що перевищували в декілька разів заборгованість селянина. Наприклад, у селі Рожнівці Ічнянського району Чернігівської області одного господаря оштрафували за недоїмку 19 кг хліба на 1000 крб, а «на покриття цього штрафу забрали корову, коня, будівлі, сіно та соломі й оштрафованого вигнали з хати» [5].

Найпершим нормативно-правовим актом, де фактично на всеукраїнському рівні прозвучав сам термін «чорна дошка», була постанова Політбюро ЦК КП(б)У від 18 листопада 1932 р. «О мерах по усилению хлебоготовок». Серед заходів з «посилення хлібозаготівель», які мали забезпечити «подолання куркульського впливу», називався режим «чорної дошки» [6]. Загальний же перелік репресивних дій, спрямованих на фізичне нищення українських селян, був такий:

1. Негайне призупинення завезення будь-яких товарів, повне припинення державної і кооперативної торгівлі, вивезення всіх наявних товарів із кооперативних крамниць.

2. Повна заборона колгоспної торгівлі для колгоспів, колгоспників та одноосібників.

3. Припинення кредитування в будь-якій формі й дотермінове стягнення раніш виданих кредитів та інших фінансових зобов'язань.

4. Проведення ретельної перевірки та «чистки» складу колгоспів і місцевих виконавчих органів від «контрреволюційних елементів» [6].

Право заносити села «об'єкти» на «чорну дошку» отримувала облвиконкоми.

Інший сталінський посланець, секретар ЦК ВКП(б) П. Постишев, відразу після Поволжя був направлений на Дніпропетровщину, де доклав руку до поповнення репресивного арсеналу виселенням непокірних, конфіскацією їхнього майна, худоби. У січні 1933 р. він доповідав у Кремль: «В окремих колгоспах, що їх внесено на чорну дошку, довелося вдатися до крайньої міри – висилки ряду колгоспників за межі області. Так, по колгоспу «Комінтерн».., який складається переважно з куркульських (колишніх столипінських) дворів,

було виселено 24 господарства. По колгоспу «Красні козаки» Каменської сільради було виключено й підлягає висилці 12 куркульських господарств, що проникнули в колгосп. У ряді випадків доводилося вдаватися й до відбирання худоби. Так, по Каменській сільраді... було відібрано 27 корів та 12 коней у колгоспників та одноосібників, у яких були виявлені ями з хлібом» [7].

Масові («до останньої крихти») конфіскації запасів продовольства в населення позбавляє противників кваліфікації Голодомору як геноциду будь-яких серйозних аргументів. Під виглядом хлібозаготівельної кампанії у селян забирали всю їжу з єдиною метою: довести їх до відчаю і приректи на голодну смерть. Жодних письмових документів, котрі могли б посвідчити ці конфіскаційні операції органів безпеки СРСР, не збереглося. Але існує більш важливий і знаковий документ, який говорить сам за себе. 1 січня 1933 р. Сталін надіслав до Харкова керівникам УСРР новорічну телеграму. Її особливістю було те, що оформлена вона була як постанова ЦК ВКП(б). Для розуміння того, що відбувалося в українському селі в 1933 р., потрібно навести кілька її ключових положень:

1. Перший пункт телеграми був свого роду попередженням: здавайте хліб, інакше це може мати негативні наслідки. Вимагалось здавати весь хліб (усе їстівне), а не лише зернові.

2. Другий пункт телеграми стає зрозумілим лише в контексті першої думки. Сталін звертався до селян, які ігнорували попередження та хлібозаготівельні плани. Його заява чітка й зрозуміла: «...стосовно колгоспників, колгоспів та одноосібників, які вперто продовжують приховувати вкрадений і не облікований хліб, будуть застосовуватися найстрогіші засоби покарання, передбачені постановою ЦВК та РНК СРСР від 7 серпня 1932 р.» [6].

Отже, велика, розгалужена і добре організована система особливих уповноважених і уповноважених обкомів, райкомів, інші особи з числа партійного активу, відряджені для проведення хлібозаготівель, не могла діяти без керівництва. Верхівкою айсберга цього керівництва був сам Сталін. У РФ він так і не отримав справедливої оцінки. В Україні, завдячуючи демократичним процесам, ситуація на сьогодні виглядає більш оптимістично.

Список використаних джерел:

1. Присяжнюк Ю.П. Голодомор 1932–1933 рр. і проблема його «кадрового забезпечення» (на матеріалах опублікованих спогадів) / Ю. П. Присяжнюк // Наукові записки. Серія : Історичні науки / 36. наук. ст. – Вип. 22. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2015. – С. 156–161.
2. Гойченко Д. Красный апокалипсис : сквозь раскулачивание и голодомор [мемуары свидетеля] / Дмитрий Гойченко. – К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2012. – 400 с.
3. Сталин И. В. Доклад на объединенном Пленуме ЦК и ЦКК ВКП(б) 7 января 1933 г. / И. В. Сталин // Сочинения. – Т. 13. – М. : Гос. изд-во полит. лит-ры, 1951. – С. 161 – 215.

4. Постанова і інструкція Раднаркому УСРР про застосування репресій до одноосібників за нездачу хліба під час голоднечі (11 листопада 1932 р.) Постанова Ради Народних Комісарів УСРР «Про організацію хлібозаготівель в одноосібному секторі». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://books.br.com.ua/19563>
5. Червоний стяг. – Чернігів, 1932. – 13, 20, 23, 25 жовтня.
6. Папакін Г. «Чорні дошки» як обличчя Голодомору 1932 – 1933 років / Георгій Папакін. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://history.org.ua/LiberUA/Papakin_Bl_Desk/Papakin_Bl_Desk.pdf
7. Голодомори в Україні, 1921 – 1923, 1932 – 1933, 1946 – 1947 : Злочини проти народу / О. М. Веселова, В. І. Марочко, О. М. Мовчан. – 2-е вид., доп. – К.; Нью-Йорк : Вид-во М.П. Коць, 2000. – 247 с.

ПРАВОВІ ТА СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПОГЛЯДИ МИКОЛИ КОСТОМАРОВА

Казанак Максим Вікторович

Науковий керівник: доц., к.і.н. Протосавицька Л.С.

*Національний університет біоресурсів і природокористування
Україна*

На сучасному етапі державотворення України гостро постало питання дослідження виникнення ідеї витворення української держави. Одним з перших, хто почав цим займатись був Микола Костомаров. Він був одним з перших істориків в Російській імперії, хто спробував концептуально обґрунтувати право українського народу не тільки на свою особливу історію, а й на окрему етнічність. Починаючи зі своєї магістерської роботи «Про значення унії в історії Західної Русі», написаній 1840 року, і до кінця життя він піднімає у своїх працях найбільш складні проблеми української історії. Найбільш цікаві такі його праці, як «Початки Русі», «Гетьманство Виговського», «Богдан Хмельницький», «Іван Мазепа» та ін. Дослідження поглядів Костомарова є досить актуальним, скільки допомагає з'ясувати розвиток державотворчих ідей в XIX ст. [1]

М.Костомаров – в своїх працях намагався дати наукове обґрунтування питання самостійності українського народу викладені в основних програмних документах Кирило-мефодіївського братства. В «книзі буття» виклав ідеєю всеслов'янської федерації, яку він виводить з Київської Русі. Будучи ідейним натхненником Кирило-мефодіївського товариства, Микола Костомаров в «Книзі буття українського народу», обґрунтував необхідність знищення автократизму і самодержавства, побудови суспільного життя на засадах свободи, незалежності кожної особи і кожного народу, встановлення республіканського правління у всеслов'янській федерації. Федералізм в умовах тогочасної дійсності був прогресивною течією

Контент розповсюджується відповідно до ліцензії Creative Commons «Attribution»

Копіювання та розповсюдження матеріалів випуску без зазначення авторства та первинної публікації в даному збірнику заборонено!

правової і політичної думки. Євангельський демократизм, звернення до глибинних теоретичних основ ранньохристиянської соціально-політичної доктрини є вихідним пунктом теоретичної побудови М. Костомарова.

Що стосується Історії України, то вона за задумом М. Костомарова, є своєрідним апогеєм світової історії: «Костомаров поставив собі за ціль змалювати філософію історії людства з християнсько-республіканського погляду, а сповідником цієї ідеї в історії зробити український народ». Українці переймають від інших історичних народів місію виконання великого задуму Божого – організувати життя людського суспільства на принципах істинної рівності та свободи, в основі яких лежать християнські чесноти. М. Костомаров підкреслював, що Україна постійно прагнула до рівноправного союзу з іншими слов'янськими народами не для панування над іншими, а для створення умов, які б дали можливість всім вільно і рівно розвиватись, не поступаючись власною національною ідентичністю. Українці, на його думку повинні бути ядром майбутнього слов'янського об'єднання саме тому, що не піддалися омані провладних російських державотворців. Для них характерним є несприйняття державної влади як такої і тому жоден справжній українець не хотів стати паном. [2]

В своїх працях М. Костомаров доводив, що українці мають свою історію, мову, культуру, психологію. Великоруська народність, вважає М. Костомаров, виникла в XII ст. внаслідок змішання слов'ян-колоністів – місцевим угро-фінським населенням та домішками багатьох інших народностей. М.Костомаров стверджував, що жоден з етносів Великоросійської народності не міг принести власні громадські та політичні традиції як домінуючі у новому етносі. Прийняття християнства відіграло в цьому провідну роль, Костомаров вважав «Православ'я принесло до нас ідею монархізму, освячення влади звище». Монарша влада з того часу могла не звертати увагу на волю народу, вчиняючи будь-які дії на власний розсуд. М. Костомаров стверджував, світська влада підтримувала церковну, а церковна – світську. Однак першість була за світською – як тільки церква робила спробу поставити себе вище держави, остання пнегайно реагуючи підкорила церковну своїй волі. Контроль за церквою давав державі можливість «керувати душами» і посилювати власну «святість» та «непорушність».

М. Костомаров також стверджував, що посиленню впливу інституту князівської влади, як єдиновладного центру, сприяло також і татаро-монгольське іго. Загарбникам для утримання в покорі та експлуатації населення, що проживало у важкодоступній для татарської кінноти лісах, конче необхідним був відповідальний за збирання податків з місцевої знаті та підтримання порядку. Цим вдало скористувався представник місцевої знаті поклавши початок створенню майбутньої могутньої імперії.

Основою історіософської концепції М.Костомарова є ідея одвічної неприязні племен і народностей. Цю неприязнь він виводив з психіки конкретного окремого індивіда, бо людині притаманне несприйняття,

ворожість до всього чужого, нерідного. Поділ суспільства на «ми» і «вони» став основою, яка обумовила ворожнечу між народами, і яка сприяла виникненню ідеї відокремленості народів. На думку М. Костомарова, для всіх народів характерним є прагнення до відособленого існування, створення власної державності. Важливими для розуміння зовнішніх ознак вдачі народу є життєві історичні обставини і природні умови, які є визначальними щодо тих чи інших властивостей, характеру, духу народу. [3]

М. Костомаров в перших своїх працях, зокрема «Дві руські народності», вперше розмежовує український і російський народи. «Народи живуть в одній державі, але відмінні між собою, бо сформувалися у різні періоди: український народ у IX ст., російський - у XII ст.» Українцям характерний пріоритет, першість особистості над колективом. В російського ж народу дуже розвинуте розуміння необхідності суспільної єдності і готовності жертвувати інтересами індивіда задля спільної справи. Українцям характерна демократична однорідність народу; за своїм характером український народ демократичний: він не сприймає крайньої бідності і крайнього багатства, йому чужа соціальна структуралізація суспільства. [4]

Підпиваючи підсумок, слід зазначити, що М. Костомаров досліджував історії життя народних мас в усіх його проявах і сьогодні дане питання не втрачає своєї актуальності. Попри свої сумніви, розчарування, вагання, Микола Іванович Костомаров залишається для нас людиною, яка вперше у XIX столітті сказала, що український народ стане справді народом лише тоді, коли матиме свою державу.

Список використаних джерел:

1. Пінчук Ю.А. Костомаров Микола Іванович [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 5: Кон - Кю / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во "Наукова думка", 2008. - 568 с.: іл. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Kostomarov_M (останній перегляд: 12.05.2018)
2. Незабутні постаті / [Авт.-упор. О. Матвійчук, Н. Струк ; Ред. кол.: В.В. Скопенко, О.В. Третяк, Л.В. Губерський, О.К. Закусило, В.І. Андрейцев, В.Ф. Колесник, В.В. Різун та ін.]. - Київ : Світ Успіху, 2005. - С. 191-192.
3. Навчально-методичний посібник з дисципліни “Історія політичної і правової думки в Україні” для студентів 2 курсу юридичного факультету напряму підготовки 6.030401 „Правознавство” / Упорядник: Л.С. Протосавіцька.- К.: Видавництво «ЦП «КОМПРІНТ», 2014. – 153 с.
4. Лазарович М.В. Історія України. Навчальний посібник. – 2-ге видання, доповне- не, перероблене. – Тернопіль, 1999. – 147 С.

СТАНОВИЩЕ ЖІНКИ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ ВІДПОВІДНО ДО «РУСЬКОЇ ПРАВДИ» ТА СТАТУТУ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Гладка Юлія Юріївна

Науковий керівник: Кришталь Ю.В.

Полтавський юридичний коледж

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Україна

З найдавніших часів права жінок, гендерна рівність – є одними з найскладніших правових проблем, які на сучасному етапі законотворчості багатьох країн є не до кінця вирішеними та залишаються актуальними. Вивчення та розуміння цього питання дасть нам змогу створити уявний зв'язок між минулим і сьогоденням, зрозуміти основи ментальності українців.

У російській історико-правовій науці домінує погляд, що в Київській Русі дружина перебувала в залежності від чоловіка, а тогочасна сім'я відносилася до так званого «деспотичного типу». Зазначені відносини і тип сім'ї були характерні тільки для північно-східної (Московської) частини колишньої території Київської Русі. Стосовно взаємин між чоловіком і дружиною в Середньому Подніпров'ї в період Київської Русі, то вони базувалися на принципах рівноправності, духовності, гуманізму та справедливості. У давньоукраїнській сім'ї головну роль у вихованні дітей відігравала мати, що мало величезний вплив на формування їхньої поведінки, моралі, ідеалів, а в родині панували свобода й рівноправність [2, с. 55].

Ми спостерігаємо, що в межах однієї держави роль жінки у той час була різною. Насамперед, така відмінність залежить від звичаїв, які склалися на тій чи іншій території, цінностей самої людини, її виховання.

Аналізуючи законодавство Київської Русі, слід зазначити, що воно закріплювало нерівність людей за ознаками статі та соціального стану. Можна констатувати, що існували норми, які обмежували права жінок у порівнянні з чоловіками. Так, згідно з Просторовою редакцією «Руської Правди» покарання за вбивство жінки та чоловіка суттєво відрізнялися. Хоча винного за вбивство жінки судили тим же судом, що і за вбивство чоловіка: стягувалась грошова пеня на користь князя (віра) та винагородження на користь родичів вбитої (головщина), проте умови віри були різними. Життя жінки захищалося лише половиною вірою, або полувірою в 20 гривень. Для порівняння: за вбивство чоловіка була встановлена подвійна віра в 80 гривень (у разі вбивства княжого чоловіка або члена старшої князівської дружини) або проста віра в 40 гривень (за вбивство простого вільного чоловіка) [1, с. 122].

Отже, ми спостерігаємо, що за вбивство жінки грошовий штраф на користь князя, тобто віра, була меншою у двічі, а інколи навіть учетверо, ніж за вбивство чоловіка. По суті, вбивство жінки прирівнювалось до таких злочинів, як відсікання руки, ноги, тяжкі каліцтва, пошкодження ока тощо.

Згідно зі Статутом Ярослава той, хто образив чужу дружину ганебним словом, платить їй «за срам» 5 гривень або 3 гривні золотом, якщо це дружина боярина, а якщо ображена — дружина простого городянина, то їй за сором 3 гривні срібла; той, хто обізвав непристойним словом селянку, «сільську» дружину, платить їй «би резан» [1, с. 122]. Дана норма вказує на те, що грошовий штраф залежав від соціального стану жінок. Ця ознака також вказувала на нерівноправність її становища.

За часів Київської Русі шлюбний вік, який орієнтувався на візантійське законодавство, і становив для дівчат — 12-13 років, а для юнаків — 14-15 років. Але ці норми застосовувалися у середовищі привілейованих верств населення. У сільській громаді звичним шлюбним віком для дівчат вважалося — 16-17 років, а для хлопців — 18-19 років. Існувало правило свободи обрання наречених, але більш прийнятним у суспільстві було одруження за дозволом батьків. Саме домовленість між батьками молодих про намір одружити дітей була тією базою, на основі якої складалися всі подальші договірні-зобов'язальні відносини [3, с. 105].

Відповідно до цього зрозуміло, що традиція обрання батьками дружини або чоловіка для своєї дитини залишилася, проте наречені вже могли висловлювати свою думку та противитися волі батьків, тобто вперше було визнано правило свободи обрання другої половинки.

Не заохочувалися церквою шлюби представників різних соціальних станів. Відбитком цієї політики можна вважати статтю 110 «Руської Правди» Розширеної редакції, за якою одруження вільного чоловіка на рабині змінювало його статус на холопський. Пізніше, якщо шлюб із селянкою чи холопкою укладав феодал, то жінка отримувала статус наложниці — «другої» дружини. Церква всіляко засуджувала багатоженство й захищала права першої дружини [3, с. 105].

Варто підкреслити, що Київська Русь була єдиною країною в Європі, де жінка з початку другого тисячоліття нашої ери мала право спадкування власності після смерті чоловіка [1, с. 123]. Після смерті батька майно могли успадковувати як дружина, так і дочки. Якщо майно успадковувала дружина, то діти не могли вимагати поділу майна. Відповідно до статті 106 Просторової редакції «Руської правди», мати могла залишати майно будь-кому з дітей. Якщо дружина помирала раніше від чоловіка, то він мав право лише користуватися її майном. Згідно з нормами права Давньоруської держави, жінка була дієздатною. Вона могла укладати різноманітні договори: купівлі-продажу, позики, застави, дарування, успадкування тощо. У її власності перебував посаг і віно. Розмір посагу визначався батьками нареченої, а за їхньої відсутності — братами або опікунами. У статті 34 Статуту Ярослава Мудрого посаг іменується як «сватебное и сговорное».

Він складався з білизни, постелі, одягу, прикрас та інших особистих речей, а також худоби, грошей, землі. Згідно з нормами звичаєвого права, цілісність посагу гарантувалася так званим віном – матеріальним забезпеченням чоловіком дружини на випадок його смерті. Розмір віна не був чітко визначеним, він фіксувався в угоді про шлюб. Майно «віна» не можна було відчужувати без згоди дружини. [2, с. 56].

Тож, ми розуміємо, що відповідно до тогочасних норм, українська жінка була дієздатною і могла самостійно укладати різноманітні договори. Жінка могла виступати як спадкоємцем, так і спадкодавцем, а також вона була спадкоємицею як материнського, так і батьківського майна. Наслідком цивільної рівноправності дружини стало надання їй права власності. Безперечно, це є однією із позитивних рис законодавства Київської Русі.

Нерівноправне становище жінки з чоловіком було і при вирішенні питання про розлучення, яке регулювалося Статутом Ярослава Мудрого. Характерно, що обов'язкове розлучення наступало тільки в разі провини дружини. Цікаво, що подружня невірність чоловіка не давала підстав для розлучення дружинам. Пам'ятки канонічного права приписували жінкам терпляче чекати «отшедшу мужу» й зберігати подружню вірність. Однак позитивним аспектом при регулюванні питань розлучення було те, що дружина отримувала матеріальну компенсацію від чоловіка. Розміри цих відрахувань залежали від соціального статусу подружжя [1, с. 122]. Ці норми є надзвичайно важливими, тому що вони захищали становище жінки. Хоча згідно них, дружина повинна була завжди зберігати вірність своєму чоловікові, навіть якщо той зраджував, проте після розлучення жінка не залишалася напризволяще.

Отже, дослідивши дане питання, ми розуміємо, що в сфері цивільного права у «Руській правді» та Статуті Ярослава Мудрого існують досить позитивні моменти, адже на законодавчому рівні вперше було закріплено рівноправність чоловіка та жінки у майнових та зобов'язальних відносинах. Але в галузі шлюбно-сімейного та кримінального права часто права жінок обмежувалися. Також існувала соціальна нерівність, внаслідок чого права особи визначалися відповідно до соціального походження.

Список використаних джерел:

1. Аніщук Н. В. Правове становище жінок за давньоруським законодавством / Н. В. Аніщук // 121 Актуальні проблеми держави і права / Н. В. Аніщук., 2003. – С. 120–124.
2. Історія українського права: Посібн. / І. А. Безклубий, І. С. Гриценко, О. О. Шевченко та ін.; – К: Грамота, 2010. – 336 с.
3. Поляруш С. І. Оформлення юридичного статусу жінки за шлюбно-сімейним правом Київської Русі / С. І. Поляруш // Наукові записки / С. І. Поляруш. – № 13. – С. 102–107.

СЕКЦІЯ 10. ХІМІЧНІ НАУКИ

СПЕКТРОФОТОМЕТРИЧНЕ ВИЗНАЧЕННЯ РЯДУ ІОНІВ МЕТАЛІВ У ВИГЛЯДІ ІОННОГО АСОЦІАТУ ЙОДИДНОГО КОМПЛЕКСУ З АСТРАФЛОКСИНОМ

Мойсейченко Світлана Володимирівна

Гординська Вікторія Сергіївна

Науковий керівник: зав.каф.а.х., проф. Вишнікін А.Б.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Україна

В аналітичній хімії для екстракційно-фотометричного визначення сполук, які є аніонами, або які можна перевести у великі за розмірами аніони широко застосовуються катіонні органічні барвники. Для деяких з них при взаємодії з певними аніонами у водному середовищі істотно змінюються спектри поглинання у видимій частині спектру. Такі реакції представляють великий інтерес як з точки зору теорії утворення іонних асоціатів, так і їх аналітичного застосування [1].

Відомо, що гетерополіаніони (ГПА) утворюють з неорганічними та органічними аніонами великого розміру високостійкі іонні асоціати (ІА). Причиною серйозних змін у спектрах барвників є взаємодія катіонів органічних барвників (ОБ) в агрегатах. Саме цей фактор обумовлює можливість створення дуже простих, експресних і високочутливих методик визначення не тільки ГПА, а й інших аніонних комплексних сполук.

Наявність у спектрах ІА області вибіркового поглинання дозволяє дуже просто оптимізувати умови визначення, обійтися без складних і тривалих операцій відділення барвника. Перспективним є використання ІА ОБ (астрафлосину (АФ) та родаміну 6Ж) з аніонними комплексами металів без використання екстракції і в умовах, коли ці системи є агрегативно стійкими без використання ПАР [2].

Поглинання в області батохромно зміщеної смуги є дуже важливим для хімічного аналізу, тому ми дослідили взаємодію йодидних комплексів Cd(II) та Hg(II) з АФ та Родаміном 6Ж та встановили, що поглинання барвника АФ в ній незначне, на відміну від поглинання Родаміну 6Ж. Також молярні коефіцієнти світлопоглинання, розраховані для довжини хвилі, що відповідає максимуму відхилення від адитивності, з АФ та родаміном 6Ж досягають для $[CdI_4]^{2-}$ - $8,0 \cdot 10^4$ моль⁻¹·л·см⁻¹ та $5,3 \cdot 10^4$ моль⁻¹·л·см⁻¹, а для $[HgI_4]^{2-}$ - $8,3 \cdot 10^4$ моль⁻¹·л·см⁻¹ та $7,0 \cdot 10^4$ моль⁻¹·л·см⁻¹ відповідно. Тому для подальшого дослідження в якості основної була обрана система, до складу якої входив катіонний барвник (АФ) і аніонні йодидні комплекси металів.

Було знайдено, що розчини ІА АФ $[\text{CdI}_4]^{2-}$ стійкі при концентраціях кадмію(ІІ) менше ніж 10^{-5} моль/л. Кількісне утворення ІА спостерігається при концентрації йодиду калію 0,06 моль/л. Найбільш повно ІА $[\text{CdI}_4]^{2-}$ з АФ утворюється в присутності кислоти H_3PO_4 з концентрацією 0,2 моль/л (рис. 1), якщо ж збільшити її до 3 моль/л, це призведе до зменшення світлопоглинання ІА, однак дозволить нам уникнути заважаючого впливу інших іонів.

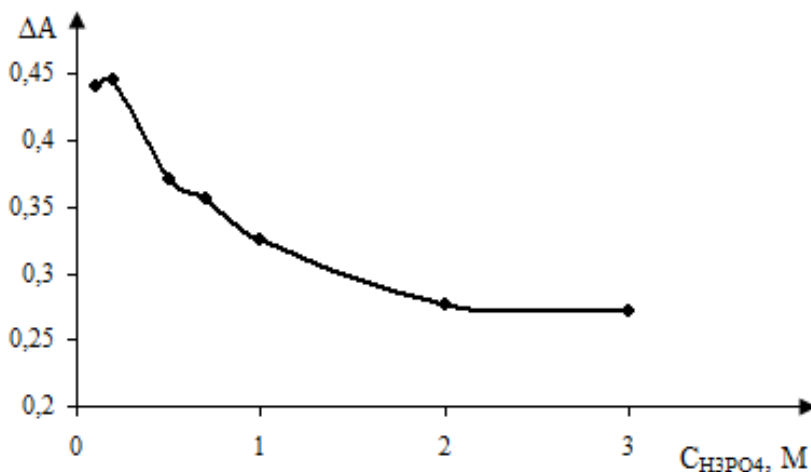

Рис. 1. Залежність оптичної густини системи $\text{Cd(II)}\text{--KI}$ –АФ від кислотності середовища у присутності фосфорної кислоти. $C_{\text{АФ}}=4,8 \cdot 10^{-6}$ М; $C_{\text{Cd(II)}}=1,2 \cdot 10^{-6}$ М; $C_{\text{KI}}=6,0 \cdot 10^{-2}$ М, $l=5$ см.

Дані сформовано авторами

Повнота утворення комплексу досягається у значному надлишку барвника, тому для досліджень використовували 1,8 мл $1 \cdot 10^{-4}$ М розчину АФ. Оптимальна концентрація АФ склала $7,2 \cdot 10^{-6}$ М. Градувальний графік є лінійним в інтервалі концентрацій для Cd(II) від 0,01 до 0,1 мг/л.

Також було встановлено, що ІА $[\text{HgI}_4]^{2-}$ з АФ утворюється у широких межах рН - від 2 до 4 [3]; для цього проводили дослідження з використанням універсальних буферних розчинів з різним рН (2 – 11). В цьому інтервалі отримали постійні значення молярного коефіцієнту світлопоглинання

$7,0 \cdot 10^4$ моль $^{-1}$ ·л·см $^{-1}$. Було досліджено й вплив інших буферних розчинів в інтервалі рН 4 – 9 і встановлено, що з біфталатним буферним розчином досягається найбільше значення молярного коефіцієнту - $7,2 \cdot 10^4$ моль $^{-1}$ ·л·см $^{-1}$ (рис. 2).

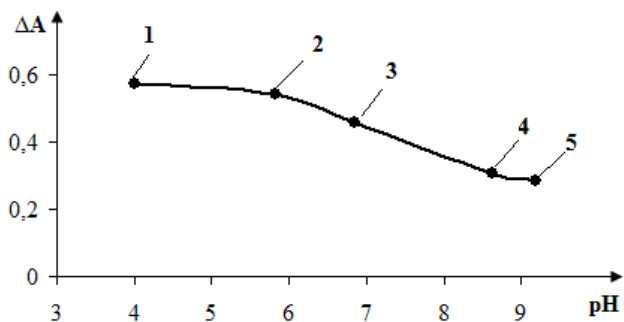

Рис. 2. Залежність оптичної густини системи Hg (II)–KI–АФ від pH.
 $C_{\text{АФ}} = 4,8 \times 10^{-6} \text{ М}$; $C_{\text{Hg(II)}} = 1,6 \times 10^{-6} \text{ М}$; $C_{\text{KI}} = 4 \times 10^{-2} \text{ М}$.

1 – біфталатний, 2 – ацетатний, 3 – фосфатний, 4 – боратний, 5 – натрій тетраборат.

Дані сформовано авторами

Знайдено, що введення біфталатного буферного розчину понад 5 мл призводить до зменшення оптичної густини внаслідок руйнування йодидного комплексу (рис. 3).

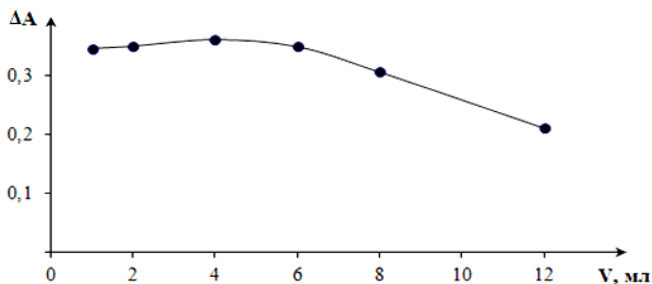

Рис. 3. Залежність оптичної густини системи Hg(II)–Біфталат калію–АФ від об'єму біфталату калію. $C_{\text{АФ}} = 5,0 \times 10^{-6} \text{ М}$; $C_{\text{Hg(II)}} = 1,2 \times 10^{-6} \text{ М}$; $C_{\text{KI}} = 0,04 \text{ М}$; $C(\text{біфталат калію}) = 0,08 \text{ М}$; pH 4; $\ell = 5 \text{ см}$.

Дані сформовано авторами

Повнота утворення комплексу $\text{АФ}[\text{HgI}_4]^{2-}$ досягається у незначному надлишку барвника, тому для досліджень використовували 1,2 мл $1 \cdot 10^{-4} \text{ М}$ розчину АФ. Оптимальна концентрація АФ склала $5,0 \cdot 10^{-6} \text{ М}$. Градувальний графік є лінійним в інтервалі концентрацій для Hg(II) від 0,02 до 0,2 мг/л.

Список використаних джерел:

1. Экстракционно-фотометрическое определение алюминия в водных растворах / [И. А. Кутырева, А. А. Калугин, А. Д. Зорин та ін.]. // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. – 2012. – №1. – С. 86–90.
2. Королева М. В. Селективное определение малых содержаний цинка(II), кадмия(II) и ртути(II) экстракционно-фотометрическим и химико-биологическим методами : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. хім. наук : спец. 02.00.02 "аналитическая химия" / Королева Марина Валерьевна – Нижний-Новгород, 2005. – 22 с.
3. Ramakrishna T. V. Spectrophotometric determination of mercury (II) as the ternary complex with rhodamine 6G and iodide / T. V. Ramakrishna, G. Aravamudan, M. Vijayakumar. // Analytica Chimica Acta. – 1975. – №84. – С. 369–375.

СЕКЦІЯ 11. ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

МАТЕМАТИЧНЕ ТА КОМП'ЮТЕНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ФІЗИКО-МЕХАНІЧНИХ ПОЛІВ ДВОВИМІРНИМИ СПЛАЙНАМИ

Науково-дослідна група:

к.т.н., доцент кафедри комп'ютерних наук

¹**Дьомічев Костянтин Едуардович**

д.ф.-м.н., професор, завідувач кафедри вищої математики

²**Стеблянко Павло Олексійович**

к.п.н., викладач комісії математично-природничого циклу

³**Коваленко Олег Іванович**

¹*Київський міжнародний університет*

²*Дніпровський державний технічний університет*

³*Смілянський коледж харчових технологій НУХТ*

Україна

Конструкції циліндричної форми широко застосовується в авіаційній, гірничодобувної, нафтової, газової промисловості, теплоенергетиці, будівництві та в інших галузях техніки. В процесі виробництва та експлуатації конструкції можуть знаходитися під впливом складних нестационарних силових, температурних та електромагнітних полів, тому знаходження полів напруження і деформації при різних навантаженнях є однією із важливих задач для моделювання поведінки пружно – пластичних тіл.

Нехай в ортогональній криволінійній системі координат X, Y задана точка $A(x_i, y_j)$. Для інтерполяції функції $W(x, y)$ в околі точки A можна використовувати такий двовимірний поліном

$$W = \sum_{m=0}^3 \sum_{n=0}^3 L_{mn}^{ij} (x - x_i)^m (y - y_j)^n \quad (1)$$

Коефіцієнти L_{mn}^{ij} визначаються через значення функції W , які повинні бути відомі в 16 точках, що містяться в околі точки A [1,2,4]. Після їх визначення знаходимо перші частинні похідні. Вони мають вигляд

$$\begin{aligned} \frac{\partial W}{\partial \alpha} &= \sum_{m=1}^3 m L_{mn}^{ij} \sum_{n=0}^3 (x - x_i)^{m-1} (y - y_j)^n, \\ \frac{\partial W}{\partial \beta} &= \sum_{n=1}^3 n L_{mn}^{ij} \sum_{m=0}^3 (x - x_i)^m (y - y_j)^{n-1}. \end{aligned} \quad (2)$$

Для других частинних похідних отримаємо

$$\begin{aligned} \frac{\partial^2 W}{\partial \alpha^2} &= \sum_{m=2}^3 m(m-1) L_{mn}^{ik} \sum_{n=0}^3 (x - x_i)^{m-2} (y - y_j)^n, \\ \frac{\partial^2 W}{\partial \beta^2} &= \sum_{n=2}^3 n(n-1) L_{mn}^{ij} \sum_{m=0}^3 (x - x_i)^m (y - y_j)^{n-2}. \end{aligned} \quad (3)$$

Вирази (1)-(3) універсальні. Складність в їх використанні міститься у визначенні коефіцієнтів L_{mn}^{ij} . В роботах [2, 4] було отримано такий вираз для (1)

$$W_m(\xi; \eta) = \sum_{l=1}^2 \sum_{n=1}^2 b_{i+l, j+n} S_{2D}(\xi; \eta), \quad (4)$$

де $S_{2D}(\xi; \eta)$ - нормований двовимірний сплайн (рисунок 1)

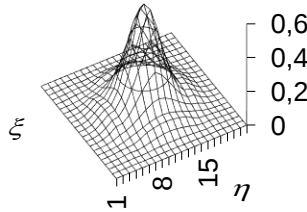

Рис. 1 Двовимірний нормований сплайн $S_{2D}(\xi; \eta)$

$$S_{2D}(\xi; \eta) = \left\{ \begin{array}{l} \sum_{k=2}^3 \sum_{n=2}^3 L_A^{kn} \xi^k \eta^n, \text{ } \mathcal{Z} \partial e \left\{ \begin{array}{l} \xi = \alpha + 2, \eta = \beta + 2, \alpha \in [-2; -1], \beta \in [-2; -1], \\ \xi = 2 - \beta, \eta = \alpha + 2, \alpha \in [-2; -1], \beta \in [1; 2], \\ \xi = -\alpha + 2, \eta = -\beta + 2, \alpha \in [1; 2], \beta \in [1; 2], \\ \xi = \beta + 2, \eta = -\alpha + 2, \alpha \in [1; 2], \beta \in [-2; -1], \end{array} \right. \\ \\ \sum_{k=0}^3 \sum_{n=2}^3 L_B^{kn} \xi^k \eta^n, \text{ } \mathcal{Z} \partial e \left\{ \begin{array}{l} \xi = \alpha + 1, \eta = \beta + 2, \alpha \in [-1; 0], \beta \in [-2; -1], \\ \xi = \beta + 1, \eta = \alpha + 2, \alpha \in [-2; -1], \beta \in [-1; 0], \\ \xi = 1 - \beta, \eta = \alpha + 2, \alpha \in [-2; -1], \beta \in [0; 1], \\ \xi = \alpha + 1, \eta = 2 - \beta, \alpha \in [-1; 0], \beta \in [1; 2], \\ \xi = -\alpha + 1, \eta = -\beta + 2, \alpha \in [0; 1], \beta \in [1; 2], \\ \xi = -\beta + 1, \eta = -\alpha + 2, \alpha \in [1; 2], \beta \in [0; 1], \\ \xi = \beta + 1, \eta = -\alpha + 2, \alpha \in [1; 2], \beta \in [-1; 0], \\ \xi = -\alpha + 1, \eta = \beta + 2, \alpha \in [0; 1], \beta \in [-2; -1], \end{array} \right. \\ \\ \sum_{k=0}^3 \sum_{n=0}^3 L_C^{kn} \xi^k \eta^n, \text{ } \mathcal{Z} \partial e \left\{ \begin{array}{l} \xi = \alpha + 1, \eta = \beta + 1, \alpha \in [-1; 0], \beta \in [-1; 0], \\ \xi = 1 - \beta, \eta = \alpha + 1, \alpha \in [-1; 0], \alpha \in [0; 1], \\ \xi = -\alpha + 1, \eta = -\beta + 1, \alpha \in [0; 1], \beta \in [0; 1], \\ \xi = \beta + 1, \eta = -\alpha + 1, \alpha \in [0; 1], \beta \in [-1; 0], \end{array} \right. \end{array} \right.$$

(5)

Тут $\xi = \frac{1}{h_1}(x - x_i)$, $\eta = \frac{1}{h_2}(y - y_j)$, $x \in [x_i, x_{i+1}]$, $y \in [y_j, y_{j+1}]$, а $b_{i+l, j+n}$ – невідомі

коефіцієнти, які визначаються окремо в результаті розв'язання тієї чи іншої задачі. Також $h_1 = x_{i+1} - x_i$, $h_2 = y_{j+1} - y_j$.

Зазначимо, перші і другі частинні похідні від апроксимуючого виразу (3) по своїй суті аналогічні формулам (1), (2).

Пропонується розв'язувати просторові нестационарні задачі термомеханіки з використанням скінченоелементної моделі тіла складної форми за допомогою підходу, що засновано на використанні двовимірних сплайнів, які дозволяють підвищити точність розрахунку температурного навантаження тіл [3], як результат отримано чисельне представлення температурного навантаження у заданий момент часу і може бути реалізований за допомогою комп'ютерних пакетів Mathcad, Matlab.

Список використаних джерел:

1. Стеблянюк П.А. Пространственные нестационарные задачи теории термоупругопластичности / П.А. Стеблянюк. – К.: Инст. мех. НАН Украины, 1997, - 273 с.
2. Стеблянюк П.О. Застосування двовимірних сплайнів при розв'язанні нестационарних задач термомеханіки /К.Е. Дьомічев, П.О. Стеблянюк// Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції "Сучасні проблеми термомеханіки", Інститут прикладних проблем механіки та математики ім. Я.С. Підстригача, – Львів, 2016. – с.166-168.
3. Pavel A. Steblyanko, Konstantin E. Dyomichev. Application of Fractional Steps Method for Determining the Stress and Strain Field during the Temperature Load of Cylindrical Bodies. / Pavel A. Steblyanko, Konstantin E. Dyomichev // DOI 10.12851/EESJ201501C06ART06. Eastern European Scientific Journal. ISSN 2199-7977 Ausgabe 1-2015, p. 138 -147.
4. Дьомічев К.Е. Математичне моделювання термомеханічних процесів у пружно-пластичних циліндричних тілах / П.О. Стеблянюк, Ю.А. Черняков, О.Д. Петров // монографія. – К.:КиМУ, 2017, – 186 с.

СЕКЦІЯ 12. ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ

ГІС-ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ФУНДАМЕНТ У ЗЕМЛЕУСТРОЇ ТА ЗЕМЕЛЬНОМУ КАДАСТРІ

Голошва Олександра Ігорівна

*Національний університет біоресурсів і природокористування України
Україна*

Технологія, що дозволяє поєднати електронне відображення карти зі статичним показником називають геоінформаційною системою.

Географічна інформаційна система (ГІС) – програмний комплекс, що забезпечує збори, обробку, відображення, зберігання і поширення даних, інтеграцію даних і знань про території для ефективного вирішення певних завдань, пов'язаних з аналізом, моделюванням, прогнозуванням і управлінням.

Взагалі, будь-який вид кадастру є геоінформаційною системою, оскільки містить сукупність достовірних і необхідних відомостей про природний, господарський і правовий стан земель, надр у базі картографічної інформації. Картографічна інформація служить для оцінки кількості, якості та вартості земель, реєстрації землекористування і землеволодіння, поточного контролю за землекористуванням.

Для подання карт і планів до комп'ютерної мережі використовується прямокутна система координат. Кожна точка описується однією парою координат X (абсцис) та Y (ординат). Користуючись координатною системою, можна уявити точки, лінії і полігони у вигляді списку координат. При цьому для подання земної поверхні на площині використовуються різні картографічні проекції, наприклад проекції Гаусса-Крюгера.

Дані з карти, плану вводяться на екран монітора шляхом цифрування. Цифрування може бути виконано шляхом оцифровки кожної характерної точки об'єкта, або шляхом сканування всього листа карти електронним сканером. Введення в базу даних комп'ютера може бути також здійснений з електронних геодезичних приладів. Описові характеристики об'єктів можуть вводитися з клавіатури комп'ютера. Дані аеро- і космічних зйомок, записані в цифровому вигляді, також можуть бути введені в комп'ютер, міняючи паперову стадію.

Сучасні створення на основі ГІС технологій і геоекологічних уявлень єдиної системи реєстрів та кадастрів дозволить чітко зв'язати один з одним приватні інформаційні потоки по галузях і відомствам територіального природокористування. В результаті з'явиться можливість обміну інформацією між різними структурами державного та регіонального управління.

Для цього необхідно картографічне представлення різних галузевих фондів інформації в одній геоінформаційній системі. Навіть обмін або конвертація даних з однієї системи в іншу, вимагає певних налаштувань і аналізу взаємодії, розрізнянь інформаційних потоків, як в графічній складовій, так і в базах даних (текстових масивах даних).

Деталізація інформації в рамках галузевих фондів даних повинна здійснюватися за допомогою доопрацювання ГІС по конкретному завданню цього напрямку.

Отже, метою створення та запровадження автоматизованої системи державного кадастру України є первинний облік та реєстрація земельних ділянок, об'єктів нерухомості та прав на них, ведення державного реєстру земель.

Список використаних джерел:

1. Постанова Закону України «Про затвердження Порядку інформаційної взаємодії між кадастрами та інформаційними системами» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/483-2013-%D0%BF>;
2. Закон України «Про Державний земельний кадастр» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3613-17>;
3. Використання геоінформаційних технологій для упередження надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://masters.donntu.org/2013/igg/verkholtantseva/library/svit_luchniu.html.

ПРИРОДНО-СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ РАЙОНУВАННЯ ЗЕМЕЛЬ ЯК БАЗИС ОЦІНКИ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Голошва Олександра Ігорівна

Науковий керівник: д-р с/г н., доц. Тихенко О.В.

*Національний університет біоресурсів і природокористування України
Україна*

Відповідно до статті 179 Земельного кодексу України, природно-сільськогосподарське районування є основою для оцінки земель і розроблення землевпорядної документації щодо використання та охорони земель [1].

Згідно статті 26 Закону України “Про охорону земель”, природно-сільськогосподарське районування земель є основою для поділу земель за цільовим призначенням з урахуванням природних умов, агробіологічних вимог сільськогосподарських культур, розвитку господарської діяльності та

пріоритету вимог екологічної безпеки, установлення вимог щодо раціонального використання земель відповідно до району (зони) [2].

Схему природно-сільськогосподарського районування розробляли послідовно - від найвищих таксономічних одиниць (природно-сільськогосподарських зон та гірських областей) до нижчих таксономічних одиниць (провінцій, округів, районів). Для кожної таксономічної одиниці враховують притаманні їй поєднання природних умов і пов'язані з ними особливості використання земельних ресурсів, насамперед сільськогосподарських угідь [3].

Порядок проведення всеукраїнської нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 7 лютого 2018 р. за № 105, відповідно до якої об'єктом оцінки є землі сільськогосподарського призначення незалежно від форми власності

Природно-сільськогосподарське районування відображає необхідність першочергового використання земельних ресурсів в інтересах сільського господарства. Воно побудоване на агробіоекологічній основі, що зумовлено особливостями сільськогосподарського виробництва, сутність якого полягає в утилізації сонячної енергії рослинними організмами. Природно-сільськогосподарське районування, виходячи з його агроєкологічної основи, розкриває природний біокліматичний потенціал окремих територій. сті в межах території природно-сільськогосподарських районів [4].

Земельно-оціночні роботи на землях сільськогосподарського призначення повинні починатись із уточнення природно-сільськогосподарського районування земельного фонду та складання списків агровиробничих груп ґрунтів.

За даними Держгеокадастру України «Спільно з Міністерством аграрної політики ми вже систематизуємо дані щодо бонітування ґрунтів та інших їх характеристик, рельєфу поверхні території країни”.

На даний час немає альтернативи ландшафтним системам землеробства, що забезпечують екологічно безпечне та економічно доцільне використання природно-антропогенних ресурсів з метою отримання екологічно чистої сільськогосподарської продукції. Організація землеробства на ландшафтній основі передбачає великомасштабне вивчення природної підсистеми. В її складі важливі агрокліматичні та ґрунтові характеристики, умови зволоження і дренажу, особливості рельєфу, розподіл по території всіх компонентів природних систем. Вивчення особливостей розподілу характеристик природного підсистеми в географічному просторі дає підставу для функціонального зонування території за видами природокористування, в тому числі для сільськогосподарського користування, а також для виділення меж нижніх таксономічних одиниць ландшафтів.

Формування ціни починає істотно впливати на перерозподіл прав власності на землю. Крім того, точна оцінка вартості землі є основою

ефективної системи оподатковування, а також сприяє правильному прийняттю рішень в галузі землекористування як в державному, так і в приватному секторі.

Грошова оцінка земельної ділянки сільськогосподарського призначення розраховується на основі балів бонітету агровиборничих груп ґрунтів та середнього балу бонітету в природно-сільськогосподарському районі.

Висновки. Сільськогосподарське районування набуває особливої актуальності в умовах переходу до нових форм соціально-економічних систем господарства та організації території. В зв'язку із запровадженням нових підходів до оцінки земель сільськогосподарського призначення особливо актуальним є природно-сільськогосподарське районування.

Список використаних джерел:

1. Земельний кодекс України: Закон України від 25 жовтня 2001 року № 2768 – III // Відом. Верхов. Ради України (ВВР). – 2002. – № 3. – Ст. 27.
2. Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 № 962-IV. // Відом. Верхов. Ради України (ВВР).
3. Осипчук С.О. Науково-методичні підходи до природно-сільськогосподарського, еколого-економічного, протиерозійного районування (зонування) земель. Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. 2015. № 1. С. 55-64.
4. Мартин А.Г., Тихенко О.В., Паламарчук Л.В. Земельний кадастр: навчальний посібник. К.: Медінформ, 2015. 550 с.

СТАТИСТИЧНА ОБРОБКА ДАНИХ МАКСИМАЛЬНОГО СТОКУ ДОЩОВИХ ПАВОДКІВ ТЕПЛОГО ПЕРІОДУ РОКУ В БАСЕЙНІ РІЧКИ СІВЕРСЬКИЙ ДІНЕЦЬ

Риженко Євгеній Олександрович

Науковий керівник: к.геогр.н., доц. Овчарук В.А.

Одеський державний екологічний університет

Україна

Дощові паводки відносяться до небезпечних гідрологічних явищ, які в період глобальних змін клімату мають тенденцію до збільшення. Відповідно до Глобальної доповіді про оцінку небезпеки стихійних лих 2015 року (GAR-2015) в якості основних небезпек для України виділено землетруси та паводки, причому величина збитків від паводків становить 99,3% від загальної величини й обчислюється більше ніж в 1 млн. доларів США [3]. Таким чином дослідження максимального стоку паводків є актуальною науковою та водогосподарською задачею, зокрема й в басейні найбільшої водної артерії Східної України – Сіверського Донця.

Сіверський Донець є найбільшою річкою на сході України. Водночас це найбільша притока Дону. Загальна довжина річки становить 1053 км, площа басейну – 98900 км² [4].

По географічному положенню описуваний район розташований у зоні розвиненої зливної активності. Тут щорічно у тій чи іншій частині території спостерігається одноразове короткочасне випадіння великої кількості зливових опадів (100 мм та більше), що є причиною формування значних зливових паводків на річках, тимчасових водотоках та на меншій гідрографічній мережі. Особливо можна виділити територію Донецького кряжа, де найбільш часто випадають зливні опади.

По загальним кліматичним умовам територія, що розглядається, відноситься до району нестійкого та недостатнього зволоження, а крайні південно-східні частини – до засушливої зони [1, с.239].

Формування дощового стоку в природних умовах проходить у результаті досить складних взаємодій сильно змінних у часі та за територією метеорологічних факторів, які обумовлюють характер зливи (інтенсивність, тривалість, площу зрошення) та ґрунтово-фізичних характеристик поверхні річних водозборів, які визначають величину втрат на інфільтрацію, швидкість та час добігання води по схилам та руслу [1, с.242].

У ході наукової роботи виконана статистична обробка часових рядів максимально стоку дощових паводків теплового періоду року у басейні р. Сіверський Донець.

Розрахунки проводилися по 57 гідрологічним постам, розташованим рівномірно по території басейну.

На гідрологічних постах по яких проводилось дослідження період спостереження складає в середньому 34 роки. Мінімальний період спостереження на р. Оскіл – с. Нінівка – 12 років, а максимальний, 64 роки, на

р. Лугань – м. Володимирівка. Періоди спостережень на кожному гідрологічному посту різні, у більшості випадків до 2010 року, а початок коливається у великих межах, найбільш раніше на р. Сіверський Донець – м. Зміїв з 1923 р.

Площа водозборів коливається від 31,1 км² (р. Ломоватка – с. Алмазна) до 16,6 тис. км² (р. Сіверський Дінець – м. Зміїв). В ході розрахунків були отримані середньобагаторічні максимальні модулі стоку дощових паводків теплового періоду року Q_m для кожного з гідрологічних постів. Мінімальне з цих значень складає 0,005 м³/с·км² (р. Айдар – с. Бахмутівка), максимальне – 0,64 м³/с·км² (р. Ломоватка – с. Алмазне).

Подібні розрахунки були проведені і для шарів стоку дощових паводків теплового періоду року. Отримані значення коливаються в діапазоні від 8,13 мм (р. Уди – с. Безлюдівка), до 0,41 мм (р. Бистра – х. Худяковський).

Також для кожного з постів було розраховано коефіцієнти варіації C_v та асиметрії C_s за двома основними методами, що застосовуються у гідрології,

Контент розповсюджується відповідно до ліцензії Creative Commons «Attribution»

Копіювання та розповсюдження матеріалів випуску без зазначення авторства та первинної публікації в даному збірнику заборонено!

а саме за методом моментів та найбільшої правдоподібності [2, с.15]. Отримані результати розрахунку коефіцієнтів варіації та асиметрії (за двома методами), а також коефіцієнту автокореляції для максимальних модулів стоку та максимальних шарів стоку дощових паводків теплового періоду року наведені у табл. 1 та табл. 2, відповідно.

Як видно з табл. 1 та табл. 2 в середньому коефіцієнт автокореляції ставить 0,16, що свідчить про не значну зарегульованість стоку паводків, але максимальні коефіцієнти автокореляції становлять 0,53 та 0,41 для максимальних модулів стоку та шарів стоку дощових паводків теплового періоду року, відповідно, що потребує врахування внутрішньорядних зв'язків при визначенні статистичних параметрів.

Також у табл. 1 та табл. 2 можна констатувати відмінність розрахованих статистичних параметрів стоку за методами моментів та найбільшої правдоподібності, що говорить, про необхідність дослідження, який з методів є більш точним. З цією метою побудовано залежність коефіцієнтів варіації, отриманих за методом моментів й найбільшої правдоподібності для максимальних витрат води та шарів стоку дощових паводків теплового періоду року (рис.1).

Як видно з графіку, до значення $C_v = 0,5$ метод моментів та найбільшої правдоподібності майже співпадають, а після значення $C_v = 0,5$ метод найбільшої правдоподібності дає значення коефіцієнта варіації вище для максимальних витрат води на 12%, для шарів стоку на 8%. Саме це і є доказом вірності рекомендацій більшості нормативних документів, що у випадку $C_v > 0,5$ необхідно застосовувати метод найбільшої правдоподібності.

Таблиця 1

Значення статистичних характеристик максимальних витрат води дощових паводків теплового періоду року розрахованих за методом моментів та найбільшої правдоподібності у басейні р. Сіверський Донець

№ з/п	Характеристика	$\overline{q_m}$ м ³ /с·к м ²	Метод моментів		Метод найбільшої правдоподібності		Коефіцієнт автокореляції
			C_v	C_s	C_v	C_s	
1	Середнє значення	0,010	1,05	2,41	1,15	3,6	0,160
2	Максимум	0,215	3,37	5,01	4,00	6,9	0,528
3	Мінімум	0,001	0,41	0,68	0,41	1,6	0,005

Таблиця 2

Значення статистичних характеристик максимальних шарів стоку дощових паводків теплого періоду року розрахованих за методом моментів та найбільшої правдоподібності у басейні р. Сіверський Донець

№ з/п	Характеристика	$\bar{Y}$, мм	Метод моментів		Метод найбільшої правдоподібності		Коефіцієнт автокореляції
			C_v	C_s	C_v	C_s	
1	Середнє значення	2,77	0,89	1,71	0,94	2,5	0,155
2	Максимум	8,13	2,17	5,32	2,53	5,4	0,408
3	Мінімум	0,41	0,29	0,08	0,30	0,5	0,006

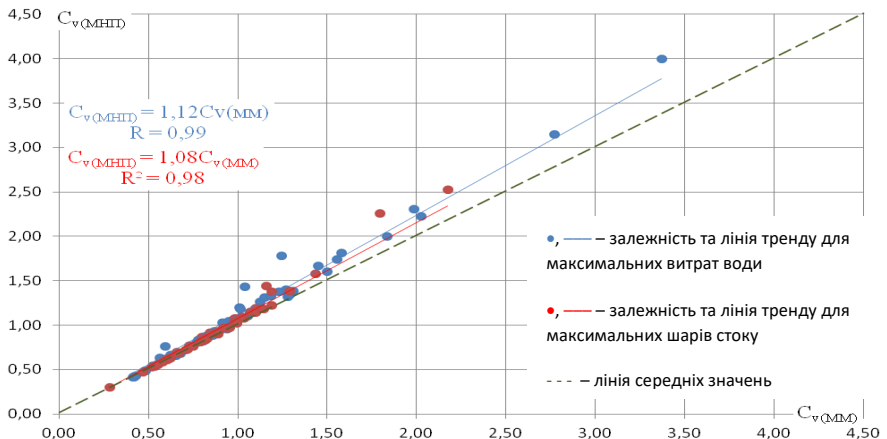

Рис. 1. Порівняльний графік коефіцієнтів варіації для максимальних витрат води та шарів стоку за методом найбільшої правдоподібності (МНП) та методом моментів (ММ)

Список використаних джерел:

1. Ресурсы поверхностных вод СССР. Т.6. Украина и Молдавия. Вып.3. Бассейн Северского Донца и реки Приазовья / Под ред. М.С.Каганера. — Ленинград: Гидрометеиздат, 1967. — 492 с.
2. Пособие по определению расчетных гидрологических характеристик. Ленинград: Гидрометеиздат, 1984. — 447 с.
3. <https://www.preventionweb.net/english/hyogo/gar/2015/en/home/index>
4. https://uk.wikipedia.org/wiki/Сіверський_Донець

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«НАУКА ТА ОСВІТА:
КЛЮЧОВІ ПИТАННЯ СУЧАСНОСТІ»**

18 травня 2018 року, м. Чернігів

ТОМ 10

Українською та англійською мовами

*Матеріали друкуються в авторській редакції
Організаційний комітет не завжди поділяє позицію авторів
За точність викладеного матеріалу відповідальність несуть автори*

Підписано до друку 18.05.2018. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Лазерний друк.
Умовно-друк. арк. 7,44.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Контактна інформація організаційного комітету:

21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих 18, офіс 81

ГО «Європейська наукова платформа»

Телефони: +38 098 1948380; +38 063 6241556

E-mail: info@ukrlogos.in.ua

www.ukrlogos.in.ua

Видавець: Друкарня ФОП Гуляєва В.М.
08700, Україна, м. Обухів, мкрн. Сосновий 2, офіс 2,

E-mail: info@drukaryk.com

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:

ДК № 3909 від 02.11.2010 р.